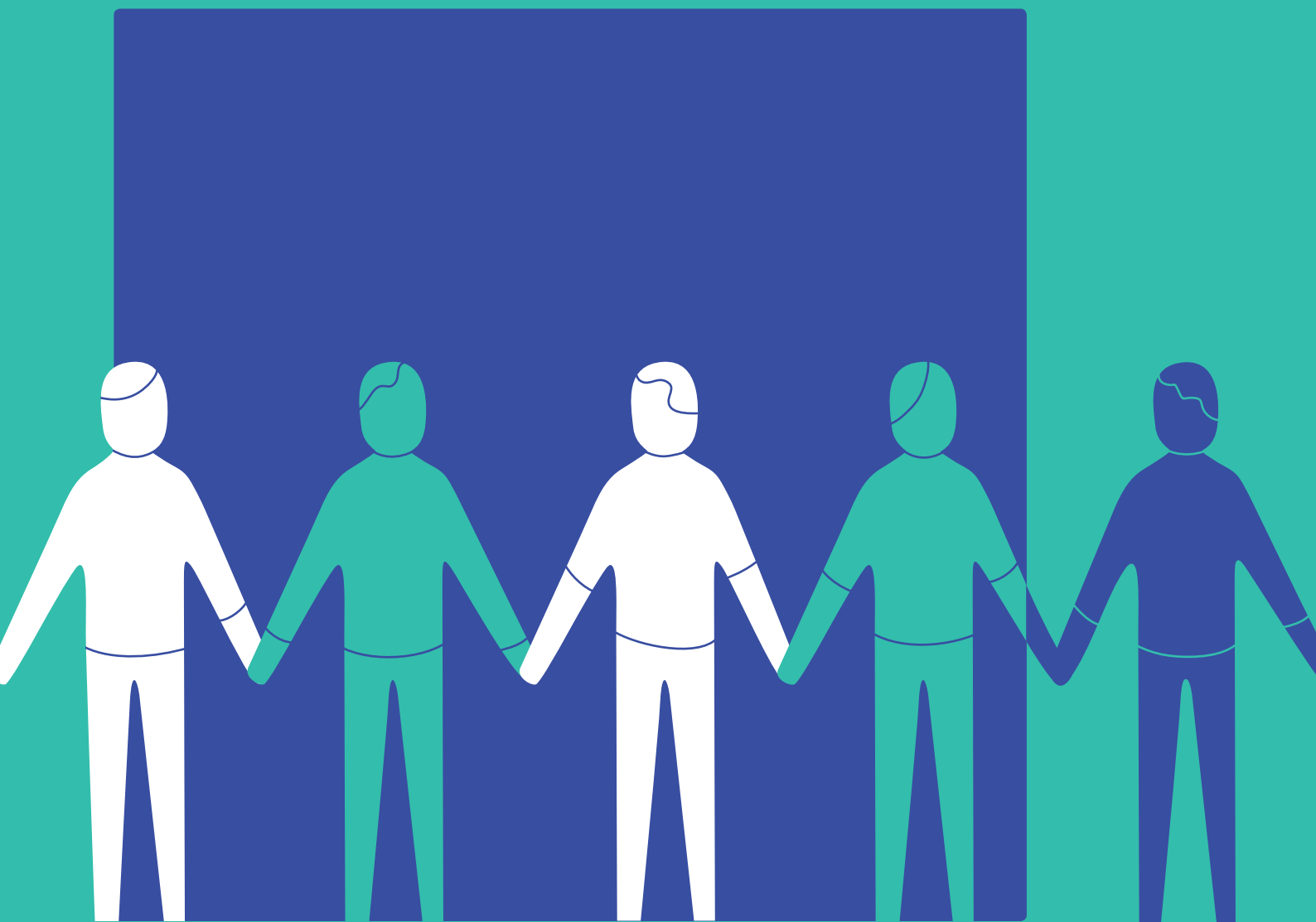

INTEGRACIJA I LJUDSKA PRAVA

Priručnik za edukatore

INTEGRACIJA I LJUDSKA PRAVA

Priručnik za edukatore

IZDAVAČ: Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske

ZA IZDAVAČA: Alen Tahiri, univ. spec. pol.

GODINA IZDANJA: 2021.

AUTORICE: Dijana Kesonja i Tatjana Vlašić

LEKTURA: Ad Hoc Centar za poduke i prevoditeljstvo d.o.o.

GRAFIČKO OBLIKOVANJE I PRIPREMA ZA TISAK: CIPMANN d.o.o.

TISAK: Kerschhoffset d.o.o.

NAKLADA: 50 primjeraka

CIP zapis je dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001096185.

ISBN: 978-953-7870-28-7

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Fonda za azil, migracije i integraciju.

Sadržaj publikacije isključiva je odgovornost Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske.

Stavovi i mišljenja izneseni u ovom priručniku autorska su stajališta i ne odražavaju stavove Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske, kao ni stavove institucija u kojima su autorica zaposlene.

ZA VIŠE INFORMACIJA:

Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske

Mesnička 23, 10 000 Zagreb

TEL: +385 (1) 4569 358

E-MAIL: ured@uljppnm.vlada.hr

SADRŽAJ

POPIS KRATICA	5
UVOD	6
I INTEGRACIJSKE POLITIKE I SUSTAV ZAŠTITE LJUDSKIH PRAVA U SVIJETU I REPUBLICI HRVATSKOJ	8
1. Sustav zaštite ljudskih prava u Europi i svijetu	9
2. Sustav zaštite ljudskih prava u Republici Hrvatskoj	15
3. Pravni okvir integracije državljana trećih zemalja u Republici Hrvatskoj	24
II PRIKUPLJANJE PODATAKA I DOKUMENTIRANJE KRŠENJA LJUDSKIH PRAVA	52
1. Zašto je važno prikupljati podatke i dokumentirati kršenja ljudskih prava?	52
2. Vrste i podjele ljudskih prava	54
3. Načini zaštite ljudskih prava	76
III ZAGOVARANJE LJUDSKIH PRAVA	84
1. Primjeri uspješnog zagovaranja ljudskih prava u okviru međunarodnog sustava zaštite ljudskih prava	85
2. Primjeri uspješnog zagovaranja ljudskih prava u Republici Hrvatskoj	88
3. Važnost lokalne zajednice za uspješnu integraciju	95
IV NEPOSREDNO DJELOVANJE I PARTICIPACIJA	100
V PLAN EDUKACIJE PREMA MODULIMA	103
VI ZAKLJUČNA RAZMATRANJA	136
LITERATURA	138
ZAHVALE	146
O AUTORICAMA	146

POPIS KRATICA

CZSS	Centar za socijalnu skrb
DORH	Državno odvjetništvo Republike Hrvatske
ESLJP	Europski sud za ljudska prava
EU	Europska unija
AMIF	Fond za azil, migraciju i integracije
HZZ	Hrvatski zavod za zapošljavanje
MUP	Ministarstvo unutarnjih poslova
CESCR	Odbor za gospodarska, socijalna i kulturna prava
CCPR	Odbor za ljudska prava
CAT	Odbor protiv mučenja
CRC	Odbor za prava djeteta
CRPD	Odbor za prava osoba s invaliditetom
CED	Odbor za prisilne nestanke
CMW	Odbor za zaštitu prava radnika migranata
CEDAW	Odbor za uklanjanje svih oblika diskriminacije žena
CERD	Odbor za uklanjanje svih oblika rasne diskriminacije
SPT	Pododbor za sprječavanje mučenja i drugih okrutnih postupanja
RH	Republika Hrvatska
SOA	Središnja obavještajna agencija
Sud EU-a	Sud Europske unije
OCD	Organizacija civilnog društva
UN	Ujedinjeni narodi
UPR	Univerzalni periodični pregled ljudskih prava
OHCHR	Ured visokog povjerenika Ujedinjenih naroda za ljudska prava
ZSD	Zakon o suzbijanju diskriminacije

Kao što regulira Zakon o međunarodnoj i privremenoj zaštiti¹, postupak uključivanja azilanta i stranaca pod supsidijarnom zaštitom u društvo podrazumijeva ostvarivanje njihovih pravno-političkih, radno-ekonomskih i kulturno-religijskih prava, odnosno pravo na boravak u Republici Hrvatskoj, spajanje obitelji, smještaj, rad, zdravstvenu zaštitu, obrazovanje, slobodu vjeroispovijedi, besplatnu pravnu pomoć, socijalnu skrb, pomoć pri integraciji u društvo te vlasništvo nekretnina i stjecanje hrvatskog državljanstva u skladu s relevantnim propisima.

S obzirom na pluralistički pristup, integracija podrazumijeva prilagodbu ponajprije lokalnog stanovništva na uključivanje osoba pod međunarodnom zaštitom u zajednicu te uvažavanje više dimenzija različitosti i suživota lokalnog stanovništva i novih članova društva. Pritom pojedinci iz lokalne zajednice na više načina utječu na uspješnu integraciju osoba pod međunarodnom zaštitom, kao susjed u zgradi u koju se doselila nova obitelj, ali i kao liječnik u zdravstvenoj ustanovi, nastavnik u školi, socijalni radnik u područnom uredu Centra za socijalnu skrb, poslodavac koji promiče multikulturalnost i toleranciju u radnom okruženju i sl. Pozitivnim primjerima iz prakse ukazat ćemo koliku ulogu ima lokalna zajednica i njezini stanovnici prilikom uspješne integracije.

Međutim, jedan od preduvjeta uspješne integracije jest poznavanje prava koja pripadaju osobama pod međunarodnom zaštitom te načina njihova ostvarenja, kao i obveza koje trebaju ispunjavati da bi uživali i zadržali zakonom regulirana prava. Stoga je cilj autorica ovog priručnika predstaviti međunarodni i nacionalni pravni okvir zaštite ljudskih prava kako bi se sudionici upoznali sa svojim pravima i obvezama u postupku integracije u različitim aspektima njihova privatnog i javnog života.

Pritom je važno osvijestiti kako su ljudska prava urođena, neotuđiva i univerzalna: urođena jer pripadaju ljudima kao takvima te ih svako ljudsko biće stječe samim rođenjem; neotuđiva jer se ne smiju nikome oduzeti i univerzalna jer pripadaju svim ljudskim bićima diljem svijeta, neovisno o njihovoj boji kože, spolu, vjeri, etničkoj pripadnosti, političkom ili drugom uvjerenju, socijalnom podrijetlu, imovini, obrazovanju ili bilo kojoj drugoj urođenoj ili stečenoj osobini.

Istovremeno, postoje situacije kada se u ime zaštite prava ili interesa drugih pojedina prava mogu ograničiti. Ta ograničenja moraju biti nužna, proporcionalna i supsidijarna uzimajući u obzir društveni i kulturni kontekst države u kojoj se donose.

Ne možemo ne spomenuti da je 2020. godina donijela i nove izazove uslijed epidemije bolesti COVID-19, što je neizbježno utjecalo i na ljudska prava i njihova ograničenja te se negativno odrazilo na razne aspekte integracije, a ponajviše na tržište rada. Otpuštanjem radnika zbog gospodarskih razloga ugrožava se egzistencija cijele njegove obitelji, što teško pogađa sve, a osobito socijalno ugroženije skupine, u koje se nerijetko ubrajaju upravo osobe pod međunarodnom zaštitom. Stoga se priručnik bavi i utjecajem epidemije na razne aspekte integracije, kao i načinima prevladavanja tog i ostalih izazova.

Nakon upoznavanja s relevantnim zakonskim okvirima za integraciju osoba pod međunarodnom zaštitom, autorice će praktičnim primjerima nastojati prikazati primjenu tih odredbi na stvarne slučajeve i potaknuti na promišljanje o odgovarajućim pravnim instrumentima zaštite ljudskih prava ovisno o okolnostima u kojima se oštećena osoba našla i cilju koji želi ostvariti.

U konačnici, priručnik sadrži podatke o dionicima u Republici Hrvatskoj koji su nadležni, odnosno bave se zaštitom ljudskih prava te dosegom njihova postupanja, kako bi osobe kojima je namijenjen znale gdje mogu potražiti pomoć ako im je potrebna radi lakše integracije ili zbog saniranja povrede njihovih prava ili prava osoba kojima žele pomoći.

¹ Narodne novine broj 70/15 i 127/17.

I INTEGRACIJSKE POLITIKE I SUSTAV ZAŠTITE LJUDSKIH PRAVA U SVIJETU I REPUBLICI HRVATSKOJ

U državama članicama Europske unije (dalje: EU) živi preko 34 milijuna osoba rođenih izvan EU-a, što čini oko 8% populacije. Oko 10% osoba u EU-u od 18 do 34 godine ima barem jednog roditelja koji je rođen izvan zemalja EU-a.² Republika Hrvatska (dalje: RH) jedna je od zemalja članica EU-a u kojoj je preko 10% stanovnika rođeno izvan EU-a³ te se u zemlji gotovo kontinuirano povećava broj tražitelja, a time i osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita.⁴

Učinkovita integracija državljana trećih zemalja⁵, odnosno osoba pod međunarodnom zaštitom, u društvo ključna je za uspješno vođenje migrantskih politika te svaka država članica EU-a nastoji osmisliti integracijsku politiku koja najbolje odgovara njezinim društveno-političkim specifičnostima, oslanjajući se na europske integracijske standarde. Riječ je prvenstveno o dugoročnom, a zatim i višestranom procesu čija dinamika ovisi o nizu čimbenika, od nacionalnih integracijskih politika, spremnosti lokalne zajednice za aktivnim prihvatom osoba kojima je RH novi dom, do spremnosti i stupnja angažmana samih osoba pod međunarodnom zaštitom prilikom integracije. Krajnji je cilj integracije teorijsko i praktično osiguranje prava osoba pod međunarodnom zaštitom kako bi ih se primjereno stambeno zbrinulo, uključilo na tržište rada i u obrazovni sustav te naučilo hrvatski jezik, povijest i kulturu, pružilo zdravstvenu zaštitu te omogućilo sudjelovanje u kulturnom i političkom životu zemlje domaćina, pritom poštujući njihov kulturni identitet i pravo na jednakost.

Jedan od bitnih preduvjeta uspješne integracije jest stjecanje znanja o pravima koja novi članovi društva ostvaruju u državi domaćinu i instrumentima njihove zaštite te obvezama koje trebaju ispunjavati kako bi zadržali stečena prava.

Stoga ćemo u prvom poglavlju priručnika pružiti pregled integracijskih politika i sustava zaštite ljudskih prava u svijetu i RH, s posebnim osvrtom na prava osoba pod međunarodnom zaštitom u pojedinim područjima integracijske politike.

² Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, Action plan on Integration and Inclusion 2021-2027, Brussels, 24. 11. 2020.

³ Sa Švedskom, Estonijom, Luksemburgom, Latvijom, Austrijom, Maltom i Njemačkom.

⁴ Sukladno statističkim podacima MUP-a, 2014. godine međunarodna zaštita odobrena je 25 osoba, 2015. godine 43 osobe, 2016. godine 100

osoba, 2017. godine 211 osoba, 2018. godine 265 osoba, 2019. godine 158 osoba te do 30. 9. 2020. godine 31 osobi. Podatci dostupni na <http://mup.gov.hr/> na dan 30. 9. 2020. godine.

⁵ Državljan trećih zemalja su stranci koji nisu državljani država članica Europskog gospodarskog prostora (EU, Lihtenšajn, Kraljevina Norveška, Republika Island) ili Švicarske Konfederacije, a imaju državljanstvo treće zemlje ili su bez državljanstva. Osobe pod međunarodnom zaštitom državljani su trećih zemalja ili osobe

bez državljanstva kojima je u RH odobren azil ili supsidijarna zaštita. Iznimno, tražitelji međunarodne zaštite mogu biti i državljani država članica EU-a kada je to propisano odredbama Protokola br. 24 Ugovora iz Lisabona.

1. Sustav zaštite ljudskih prava u Europi i svijetu

Međunarodni sustav zaštite ljudskih prava nastao je kao odgovor na teška kršenja ljudskih prava za vrijeme Drugog svjetskog rata, što je dovelo do uspostavljanja Ujedinjenih naroda (dalje: UN), čija je jedna od zadaća promicanje i zaštita ljudskih prava i temeljnih sloboda. Usvajanje **Opće deklaracije o ljudskim pravima** Opće skupštine UN-a ključno je za razvoj ljudskih prava kakva poznamo danas. Iako nije je pravno obvezujuća, Opća se deklaracija danas smatra dijelom običajnog međunarodnog prava. Članak 1. Opće deklaracije koji navodi „Sva ljudska bića rađaju se slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima“ bitan je jer čini temelj sustava zaštite ljudskih prava.

Sva ljudska bića rađaju se slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima.

Ipak, važno je prepoznati kako i ljudska prava mogu biti u međusobnom sukobu, naprimjer, u slučaju slobode izražavanja i govora mržnje ili u kontekstu mjera koje se donose kao odgovor na bolest COVID-19, pa se javlja sukob, primjerice između prava na zdravlje i slobode kretanja ili okupljanja. Zato kažemo da su ljudska prava ograničena pravima i slobodama drugih ili zahtjevima morala, javnog reda i općeg blagostanja u demokratskom društvu (članak 29. Opće deklaracije).

Ljudska su prava ograničena pravima i slobodama drugih ili zahtjevima morala, javnog reda i općeg blagostanja u demokratskom društvu.

Važno je istaknuti kako u okviru međunarodnog sustava zaštite ljudskih prava ona uređuju odnos države i pojedinaca. Iako je glavni cilj spriječiti izravno kršenje ljudskih prava od strane države, upravo su države te koje imaju obvezu osiguravanja zaštite ljudskih prava. Unutar UN-ovog sustava zaštite ljudskih prava razlikuju se tijela utemeljena na Povelji UN-a i tijela utemeljena na konvencijama.

TIJELA UTEMELJENA NA POVELJI

Povelja UN-a, odnosno ugovor o osnivanju UN-a, u članku 1. stavku 3. prepoznaje kako je jedan od ciljeva UN-a i ostvarivanje međunarodne suradnje rješavanjem međunarodnih problema ekonomske, socijalne, kulturne ili humanitarne prirode te razvijanjem i poticanjem poštovanja prava čovjeka i temeljnih sloboda za sve, bez razlike s obzirom na rasu, spol, jezik ili vjeroispovijed.

Tijela utemeljena na Povelji jesu Vijeće za ljudska prava i njegovi mehanizmi poput posebnih procedura.

Vijeće za ljudska prava

Vijeće za ljudska prava međuvladino je tijelo u sustavu UN-a koje čini 47 država odgovornih za promicanje i zaštitu svih ljudskih prava širom svijeta. Zadatak je tijela raspravljati o tematskim i geografskim pitanjima ljudskih prava koja zahtijevaju pozornost međunarodne zajednice.

Jedan je od mehanizama Vijeća **Univerzalni periodični pregled ljudskih prava (UPR)** – jedinstveni postupak koji uključuje pregled stanja ljudskih prava u svim državama članicama UN-a, neovisno o tome jesu li ratificirale pojedinu konvenciju ili ne. UPR je proces koji se odvija pod pokroviteljstvom Vijeća za ljudska prava i pruža mogućnost svakoj državi članici UN-a pokazati što je poduzela kako bi poboljšala zaštitu i promicanje ljudskih prava i ispunila svoje obveze. Osmišljen je kako bi osigurao jednak tretman svake države članice UN-a u kontekstu procjene stanja u odnosu na zaštitu i promicanje ljudskih prava. Krajnji je cilj tog mehanizma poboljšati stanje ljudskih prava u svim državama članicama i pozabaviti se povredama prava gdje god su se dogodile. Trenutno ne postoji niti jedan drugi univerzalni mehanizam te vrste.

U okviru UPR-a, uz izvješće koje dostavlja država stranka kako bi predstavila svoje aktivnosti i rezultate u području zaštite i promicanja ljudskih prava, alternativna izvješća mogu dostaviti i nacionalne institucije za ljudska prava (u RH ulogu nacionalne institucije za ljudska prava ima pučki pravobranitelj), organizacije civilnog društva (dalje: OCD), ugovorna tijela UN-a, kao i druge međuvladine organizacije.

Posebne procedure Vijeća za ljudska prava

Posebne procedure Vijeća za ljudska prava čine neovisni stručnjaci za ljudska prava s trogodišnjim obnovljivim mandatom koji mogu izvještavati i davati preporuke o ljudskim pravima u pojedinoj državi (naprimjer, Posebni izvjestitelj o situaciji ljudskih prava u Kambodži ili Posebni izvjestitelj o situaciji ljudskih prava u Bjelorusiji) ili o pojedinom pravu (naprimjer, Posebni izvjestitelj o pravu na zdravlje ili Posebni izvjestitelj o stanovanju). U rujnu 2020. postojalo je 55 posebnih procedura: 44 tematske i 11 u odnosu na pojedine države.

Uz podršku Ureda visokog povjerenika Ujedinjenih naroda za ljudska prava (OHCHR), posebne procedure mogu:

- posjetiti zemlje
- postupati po pojedinačnim pritužbama kršenja ljudskih prava i zabrinutosti slanjem komunikacija državama i drugima
- izrađivati godišnja tematska izvješća na temelju provedenih savjetovanja s državama, OCD-ima i neovisnim institucijama za zaštitu ljudskih prava
- pridonijeti razvoju međunarodnih standarda ljudskih prava
- baviti se zagovaranjem i podizanjem svijesti javnosti
- podržavati tehničku suradnju.

TIJELA UTEMELJENA NA KONVENCIJAMA

Da bi načela sadržana u Općoj deklaraciji o ljudskim pravima postala pravno obvezujuća, usvojen je niz ugovora o ljudskim pravima te su među prvima 1966. godine usvojena dva pakta: **Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima** i **Međunarodni pakt o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima**. Uz ta dva pakta, još je niz ključnih ugovora o ljudskim pravima: **Međunarodna konvencija o uklanjanju svih oblika rasne diskriminacije; Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena; Konvencija protiv mučenja i drugog okrutnog, neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja; Konvencija o pravima osoba s invaliditetom; Konvencija o pravima djeteta; Međunarodna konvencija o zaštiti prava svih radnika migranata i članova njihovih obitelji; te Međunarodna konvencija za zaštitu svih osoba od prisilnog nestanka.**

Unutar UN-a uspostavljen je međunarodni sustav izvještavanja kako bi se osiguralo da države ispunjavaju svoje obveze. To znači da su države članice obvezne periodično izvještavati **ugovorna tijela** vezana uz pojedine konvencije o njihovoj primjeni na nacionalnoj razini. Također, pojedina tijela dopuštaju i kvazi-sudsku zaštitu, što znači da je moguća individualna pritužba.

Pitate se što su to ugovorna tijela?

Ugovorna su tijela odbori, čiji su članovi neovisni stručnjaci, a koji nadziru provedbu temeljnih međunarodnih ugovora o ljudskim pravima.

Svaka država stranka koja je pristupila Konvenciji dužna je poduzeti korake kako bi osigurala da svi mogu uživati prava iz Konvencije. Postoji 10 odbora zaduženih za praćenje ključnih ugovora za ljudska prava.

UGOVORNO TIJELO

UGOVOR ZA LJUDSKA PRAVA

Odbor za ljudska prava – CCPR	Međunarodni pakt o političkim i građanskim pravima, kao i pripadajući protokoli
Odbor za gospodarska, socijalna i kulturna prava – CESCR	Međunarodni pakt o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima
Odbor za uklanjanje svih oblika rasne diskriminacije – CERD	Međunarodna konvencija o uklanjanju svih oblika rasne diskriminacije
Odbor za uklanjanje svih oblika diskriminacije žena – CEDAW	Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena i pripadajući protokoli
Odbor protiv mučenja – CAT	Konvencija protiv mučenja i drugog okrutnog, neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja
Odbor za prava djeteta – CRC	Konvencija o pravima djeteta i pripadajući protokoli
Odbor za zaštitu prava radnika migranata – CMW	Međunarodna konvencija o zaštiti prava svih radnika migranata i članova njihovih obitelji
Pododbor za sprječavanje mučenja i drugih okrutnih postupanja – SPT	Osnovan je u skladu s odredbama Fakultativnog protokola uz Konvenciju protiv mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja i posjećuje mjesta gdje se nalaze osobe lišene slobode kako bi se spriječilo mučenje i drugi okrutni, neljudski ili ponižavajući postupci ili kažnjavanje.
Odbor za prava osoba s invaliditetom – CRPD	Konvencija o pravima osoba s invaliditetom
Odbor za prisilne nestanke – CED	Međunarodna konvencija za zaštitu svih osoba od prisilnog nestanka

Što rade ugovorna tijela?

Ugovorna tijela, u skladu s odredbama ugovora koji su ih uspostavili, **razmatraju periodična izvješća** država stranaka, mogu razmatrati pojedinačne pritužbe, mogu provesti istragu o kršenju ljudskih prava u pojedinoj državi članici, usvajaju opće komentare kojima tumače pojedina prava i organiziraju tematske rasprave.

– Razmatranje izvješća država stranaka

Ratifikacijom ugovora država preuzima obvezu njegove provedbe u svom nacionalnom kontekstu. Ali kako bi se osiguralo da se prava iz pojedine konvencije provode ne samo na papiru već i u praksi, svaka država stranka mora podnositi periodična izvješća ugovornom tijelu. Uz izvješće koje dostavlja država stranka, ugovorna tijela mogu dobiti informacije o stanju ljudskih prava u zemlji i iz drugih izvora, uključujući nacionalne institucije za ljudska prava, OCD-e, druga tijela UN-a, kao i druge međuvladine organizacije, stručne skupine i akademske institucije. Većina odbora osigurava i vrijeme za izlaganja nezavisnih institucija za ljudska prava, organizacija civilnog društva i UN-ovih tijela.

Nakon što prikupi sve podatke, ugovorno tijelo provodi formalni razgovor s predstavnicima izaslanstva države stranke, na temelju kojega Odbor objavljuje svoje mišljenje (zaključne primjedbe), koje uključuje i preporuke za jačanje sustava zaštite ljudskih prava u pojedinoj državi.

– Razmatranje pojedinačnih pritužbi

Šest odbora (CCPR, CERD, CAT, CEDAW, CRPD i CED) može, pod određenim uvjetima, primati predstavke pojedinaca.

Svaka osoba koja smatra da je država stranka tog ugovora povrijedila njihova ugovorna prava, može podnijeti komunikaciju nadležnom odboru. Pritom moraju biti zadovoljena dva kriterija: država stranka mora prihvatiti nadležnost odbora za primanje individualnih pritužbi i domaći pravni lijekovi moraju biti iscrpljeni. Istovremeno, ista pritužba ne smije biti poslana nekom drugom tijelu na razmatranje.

– Provođenje istrage o kršenju ljudskih prava u pojedinoj državi članici

Šest odbora (CESCR, CAT, CEDAW, CRPD, CED i CRC – kada fakultativni protokol stupi na snagu) mogu, pod određenim uvjetima, pokretati istrage o kršenjima ljudskih prava u pojedinoj državi ako dobiju utemeljene informacije koje ukazuju na ozbiljna ili sustavna kršenja konvencijskog prava.

– Opći komentari

Odbori objavljuju svoja tumačenja (opći komentar) pojedinih odredbi konvencija, koja pokrivaju širok spektar tema, od sveobuhvatnog tumačenja materijalnih odredbi, poput prava na život ili prava na zdravlje, do općih smjernica o informacijama koje bi trebale biti dio izvješća koje države dostavljaju.

REGIONALNI SUSTAV ZAŠTITE LJUDSKIH PRAVA – VIJEĆE EUROPE

Ključna je regionalna organizacija za zaštitu i promicanje ljudskih prava **Vijeće Europe**, koje obuhvaća 47 država članica, a glavni mu je cilj jačanje suradnje i jedinstva na europskom kontinentu, promicanjem ljudskih prava i temeljnih sloboda te demokracije i vladavine prava.

Ono što čini Vijeće Europe jedinstvenim jest postavljanje standarda u području ljudskih prava te nadzor i suradnja s državama članicama u primjeni tih prava. Ključni je instrument Vijeća Europe **Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda** koja utvrđuje listu prava i sloboda koje su države dužne svakome jamčiti. Važno je istaknuti kako se konvencijski sustav zaštite temelji na principu supsidijarnosti, što znači da države stranke imaju primarnu odgovornost za zaštitu ljudskih prava te prevenciju i ispravljanje mogućih povreda.

Europski sud za ljudska prava (dalje: ESLJP) prati primjenu Konvencije te u pojedinačnim predmetima utvrđuje je li država prekršila neka od prava zajamčenih Konvencijom. ESLJP-u se pojedinci mogu pritužiti tek nakon što su iscrpili domaća pravna sredstva, a njegove presude obvezuju državu na koju se odnose, koja mora postupiti prema presudi.

Kada ESLJP utvrdi da je došlo do povrede nekog od prava iz Konvencije, ne nameće konkretne obveze u postupku izvršenja, već svaka država mora odabrati prikladne mjere koje planira provesti kako bi učinkovito izvršila presudu, vodeći računa o konkretnim okolnostima svakog predmeta.

Ono što razlikujemo kod izvršenja presuda jesu **individualne mjere i opće mjere**. Cilj je individualnih mjera osigurati restituciju za samog podnositelja zahtjeva (npr. ponavljanje domaćeg postupka, opoziv naloga za protjerivanje stranca, uspostavljanje kontakta između roditelja i djece i sl.), dok su opće mjere usmjerene na sprječavanje istovrsne povrede Konvencije u budućim sličnim slučajevima (primjerice, izmjena zakonodavstva, sudske i upravne prakse, promjena javnih politika i sl.).

Odbor ministara Vijeća Europe nadzire izvršenje presuda, što prati u akcijskim planovima ili akcijskim izvješćima koje države pripremaju na temelju presude.

2. Sustav zaštite ljudskih prava u Republici Hrvatskoj

Ljudska prava propisana su Ustavom RH⁶, međunarodnim ugovorima kojih je RH stranaka te nacionalnim zakonima. Članak 3. Ustava RH kao najviše ustavne vrednote i temelj za tumačenje Ustava prepoznaje slobodu, jednakost, nacionalnu ravnopravnost i ravnopravnost spolova, mirotvorstvo, socijalnu pravdu, poštivanje prava čovjeka, nepovredivost vlasništva, očuvanje prirode i čovjekova okoliša, vladavinu prava i demokratski višestranački sustav, dajući tako značajno mjesto zaštiti ljudskih prava. Glavom III Ustava jamči se zaštita ljudskih prava i temeljnih sloboda te velik broj pojedinačnih prava.

Osobne i političke slobode i prava zajamčena Ustavom RH:

- pravo na život, zabranu mučenja i prisilnog rada
- pravo na pravičan sudski postupak
- nepovredivost doma
- zaštita osobnog i obiteljskog života, dostojanstva, ugleda i časti
- sloboda mišljenja i izražavanja misli, savjesti i vjeroispovijedi.

Gospodarska, socijalna i kulturna prava zajamčena Ustavom RH:

- pravo vlasništva, poduzetničke i tržišne slobode
- pravo na rad i iz područja rada
- pravo na socijalnu sigurnost, socijalno osiguranje, zdravstvenu zaštitu i posebnu skrb
- pravo na obrazovanje
- sloboda znanstvenog, kulturnog i umjetničkog stvaralaštva
- pravo na zdrav život u zdravom okolišu.

Te se odredbe razrađuju zakonima koji reguliraju niz društvenih područja kao što su zdravstvo, školstvo, socijalna skrb i sl., slijedom čega tijela javne uprave, zadužena za izvršavanje zakona i vođenje postupaka u kojima se odlučuje o pravima i obvezama građana i pravnih osoba, imaju važnu ulogu za ostvarivanje ljudskih prava.

Na razini Vlade koordinativnu ulogu u ostvarivanju sustavnog pristupa zaštiti i promicanju ljudskih prava imaju Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina i Ured za ravnopravnost spolova.

Na razini zakonodavne vlasti, saborski odbori koji se primarno bave područjem ljudskih prava jesu Odbor za Ustav, Poslovnik i politički sustav, Odbor za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, Odbor za ravnopravnost spolova i sl.

Na kraju, važno je istaknuti i ulogu OCD-a, posebno nevladinih organizacija, kojih, prema posljednjim podacima, u području ljudskih prava u RH djeluje nešto manje od 4 000.

⁶ Narodne novine broj 56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 5/14.

Kada dođe do kršenja ljudskih prava, ona se mogu štiti sudski i izvansudski, o čemu detaljnije pišemo u sljedećem poglavlju.

Budući da su s aspekta integracije državljana trećih zemalja pojedina prava češće podložna povredama, među kojima je i pravo na jednakost, u nastavku ćemo detaljnije pojasniti nacionalni zakonodavni okvir zabrane diskriminacije te pojedinačna prava koja u RH uživaju osobe pod međunarodnom zaštitom.

ZABRANA DISKRIMINACIJE

Pojedine su skupine građana tijekom povijesti češće bile žrtvama diskriminacije, dok su neki postali metom nejednakog postupanja uslijed gospodarskih, političkih i društvenih previranja. Tako, primjerice, u RH, kao i većini drugih europskih zemalja u kojima je romska manjina zastupljena, diskriminacija Roma seže daleko u prošlost, te je nerijetko povezana s predrasudama koje se vežu uz taj manjinski narod, koji se i danas percipira kao jedan od najdiskriminiranijih.⁷ S druge strane, pojačanom dinamikom migracija u Europi, neizvjesnošću gospodarskog oporavka nakon epidemije bolesti COVID-19 te širenjem predrasuda o pripadnicima pojedinih naroda, državljani nekih zemalja sve su češće na udaru govora mržnje i diskriminacije. Da bi se mogli zaštititi od takvog postupanja, moraju poznavati svoja prava i mehanizme zaštite od diskriminacije.

Diskriminacija je u RH zabranjena na temelju međunarodnih dokumenata⁸ i nacionalnih propisa⁹. Zakon o suzbijanju diskriminacije (dalje: ZSD)¹⁰ središnji je zakon kojim je u RH regulirana zabrana diskriminacije¹¹ te kojim su definirani kriteriji i oblici diskriminacije, diskriminacijske osnove, načini zaštite od diskriminacije, središnje tijelo za suzbijanje diskriminacije i njegove ovlasti te prekršaji zbog diskriminatornog postupanja, odnosno zbog izostanka suradnje s pravobraniteljskom institucijom.

Sukladno ZSD-u, da bi se određeno nepovoljno postupanje smatralo diskriminacijom, nužno je da ono bude uvjetovano osobinom diskriminirane osobe koja je povezana s jednom ili više diskriminacijskih osnova¹², kao što je, primjerice, nečija dob, nacionalno podrijetlo, spol, etnicitet, vjeroispovijed i dr.

Pritom izravna diskriminacija ne mora biti uvjetovana postojanjem konkretne žrtve, na što ukazuje slučaj **Feryn**¹³. Riječ je o predmetu u kojem je glavni direktor trgovačkog društva u medijima govorio o diskriminatornoj politici zapošljavanja tog društva, navodeći da nisu skloni zapošljavati „imigrante“ zbog nepovjerenja kupaca.

Iako nisu identificirane konkretne osobe koje su bile diskriminirane politikom zapošljavanja koju je provodilo to trgovačko društvo, sud je postupanje direktora ocijenio diskriminatornim. Pritom je uzeto u obzir da već javno obznanjivanje diskriminatorne politike zapošljavanja djeluje demotivirajuće na osobe koje je direktor društva nazivao „imigrantima“, a što se u konkretnom slučaju odnosilo na osobe sjevernoafričkog podrijetla, da se prijavljuju na natječaj za zapošljavanje u navedenom društvu. Stoga za utvrđenje diskriminatorne politike zapošljavanja nije bilo nužno da se javi konkretna osoba neželjenog podrijetla koja zbog toga nije bila zaposlena u društvu.

Osim izravne i neizravne diskriminacije, također su zabranjeni uznemiravanje¹⁴, spolno uznemiravanje¹⁵, propuštanje razumne prilagodbe¹⁶, poticanje na diskriminaciju, segregacija¹⁷ te viktimizacija¹⁸, kao i diskriminacija na temelju pogrešne predodžbe o postojanju osnove za diskriminaciju te na temelju povezanosti rodbinskim ili drugim vezama. Potonja dva oblika diskriminatornog postupanja nisu često predmetom zaštite od diskriminacije, što je dijelom uvjetovano neprepoznavanjem tog nezakonitog postupanja jer diskriminirana osoba nije nositelj osobine povezane s diskriminacijskom osnovom.

7 Istraživanje o stavovima i razini svijesti o diskriminaciji i pojavnim oblicima diskriminacije, provedeno po instituciji pučkog pravobranitelja 2009., 2012. i 2016. godine, dostupno na <https://www.ombudsman.hr>

8 Dokumentima Ujedinjenih naroda kao što su Opća deklaracija o ljudskim pravima, 1948.; Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, 1966.; Konvencija o uklanjanju svih oblika rasne diskriminacije, 1965.; Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena, 1979.; Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, 2007.; Konvencija Međunarodne organizacije rada o zabrani diskriminacije u zvanju i zapošljavanju, 1958.; dokumentima Vijeća Europe kao što su Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, 1950.; Europska povelja o regionalnim i manjinskim jezicima, 1992.; Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina, 1995.; Direktiva Vijeća 2000/43/EZ od 29. lipnja 2000.

9 primjeni načela jednakog postupanja prema osobama neovisno o rasnom ili etničkom podrijetlu; Direktiva Vijeća 2000/78/EC od 27. studenog 2000. o općem okviru za jednako postupanje pri zapošljavanju i odabiru zvanja.

10 Narodne novine broj 85/08 i 112/12.

11 ZSD diskriminaciju definira kao stavljanje osobe u nepovoljniji položaj od druge osobe u usporedivoj situaciji, odnosno kada naizgled neutralna odredba, kriterij ili praksa stavlja ili bi mogla staviti osobu u nepovoljniji položaj u odnosu na druge osobe u usporedivoj situaciji, pri čemu je

opisano postupanje uvjetovano jednom ili više taksativno navedenih diskriminacijskih osnova, osim ako se takva odredba, kriterij ili praksa mogu objektivno opravdati zakonitim ciljem, a sredstva za njihovo postizanje primjerena su i nužna.

12 Člankom 1. ZSD-a taksativno su nabrojene diskriminacijske osnove, i to rasa ili etnička pripadnost ili boja kože, spol, jezik, vjera, političko ili drugo uvjerenje, nacionalno ili socijalno podrijetlo, imovno stanje, članstvo u sindikatu, obrazovanje, društveni položaj, bračni ili obiteljski status, dob, zdravstveno stanje, invaliditet, genetsko nasljeđe, rodni identitet i izražavanje te spolna orijentacija.

13 C-54/07 Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding v Firma Feryn NV, presuda Suda pravde Europske unije, od 10. srpnja 2008. godine.

14 Člankom 25. ZSD-a uznemiravanje je definirano kao postupanje kojim je povrijeđeno dostojanstvo osobe, a poduzeto je s ciljem stvaranja straha ili neprijateljskog, ponižavajućeg ili uvredljivog okruženja na temelju razlike u rasi, etničkoj pripadnosti, boji kože, spolu, jeziku,

vjeri, političkom ili drugom uvjerenju, nacionalnom ili socijalnom podrijetlu, imovnom stanju, članstvu u sindikatu, društvenom položaju, bračnom ili obiteljskom statusu, dobi, zdravstvenom stanju, invaliditetu, genetskom nasljeđu, rodnom identitetu ili izražavanju i spolnoj orijentaciji.

15 Člankom 26. ZSD-a spolno je uznemiravanje definirano kao postupanje kojim je povrijeđeno dostojanstvo osobe, a poduzeto s ciljem stvaranja straha drugome ili neprijateljskog, ponižavajućeg ili uvredljivog okruženja radnjama spolne naravi.

16 Člankom 4. ZSD-a propuštanjem razumne prilagodbe smatra se propust da se osobama s invaliditetom, sukladno njihovim specifičnim potrebama, omogući korištenje javno dostupnih resursa, sudjelovanje u javnom i društvenom životu, pristup radnom mjestu i odgovarajući

uvjeti rada, prilagodbom infrastrukture i prostora, korištenjem opreme i na drugi način koji nije nerazmjern teret za onoga koji je to dužan omogućiti.

17 Člankom 5. ZSD-a regulirano je da segregaciju predstavlja prisilno i sustavno razdvajanje osoba po nekoj od diskriminacijskih osnova iz članka 1. ZSD-a.

18 Člankom 7. ZSD-a regulirano je da nitko ne smije biti doveden u nepovoljniji položaj zbog toga što je u dobroj vjeri prijavio diskriminaciju, nazočio diskriminaciji, odbio nalog za diskriminatornim postupanjem ili na bilo koji način sudjelovao u postupku vođenom povodom diskriminacije sukladno odredbama ZSD-a.

Kao primjer **diskriminacije na temelju povezanosti** ističemo predmet **Škorijanec protiv RH**, koji se odnosi na rasno motivirani verbalni i fizički napad na supružnike, a koji je dobio epilog pred ESLJP-om.¹⁹

U navedenom slučaju domaća tijela progona nisu ispunila svoje pozitivne obveze povodom rasno motiviranog zločina na štetu Maje Škorijanec jer nije Romkinja. Međutim, s obzirom na to da je Maja Škorijanec napadnuta zbog svoje (bračne) povezanosti s Romom, koji je bio primarnom žrtvom napada, irelevantno je što i ona nije nositeljica osobine povezane s diskriminacijskom osnovom koja je bila povodom napadima, te je trebala uživati jednaku pravnu zaštitu kao i njezin suprug. Verbalni napad koji je Maja Škorijanec pretrpjela s fizičkim napadom pokazao je da je i ona bila žrtvom rasno motiviranog napada zato što su joj napadači zamjerili vezu s osobom romske pripadnosti.²⁰

U kontekstu diskriminacije **na temelju pogrešne predodžbe** navodimo svojevremeno medijski popraćen slučaj mlađeg muškarca koji je telefonski dogovorio zapošljavanje u jednom ugostiteljskom objektu tijekom turističke sezone. Sukladno medijskom pisanju, nakon dolaska u mjesto rada muškarca je poslodavac upitao: „Zašto mi nisi rekao da si Cigo“, nakon čega nije došlo do sklapanja ugovora o radu. Pritom mladić nije romskog podrijetla, već je naveo da je njegov fizički izgled doveo do pogrešne predodžbe o njegovu podrijetlu, odnosno etnicitetu, zbog čega nije zaposlen.²¹

Dakle, kada osoba nije nositelj određene diskriminacijske osnove, ali je zbog pogrešne predodžbe o tome stavljena u nepovoljan položaj, ipak je diskriminirana na temelju sporne osnove.

ZSD-om su definirani i teži oblici diskriminacije, ako je osoba diskriminirana na temelju više diskriminacijskih osnova, ako je diskriminacija počinjena više puta, tijekom duljeg razdoblja ili posljedice posebno teško pogađaju žrtvu diskriminacije. Primjerice, to bi se odnosilo na dugotrajno nezaposlene žene starije od 50 godina koje su diskriminirane na temelju spola i dobi, žene Romkinje koje ne uživaju odgovarajuću zdravstvenu zaštitu, te su diskriminirane na temelju spola i etniciteta i sl.

19 Supružnici su fizički napadnuti uslijed rasne netrpeljivosti, prilikom čega su ih napadači i verbalno napadali riječima „Jebem ti mater cigansku, sve vas treba istrijebiti, mamu vam cigansku jebem... ubit ću te... kuja koja se jebe s Ciganima... sada ćeš vidjeti svoga boga... ubi cigana...“. Državno je odvjetništvo po službenoj dužnosti pokrenulo postupak protiv napadača zbog prijetnji i tjelesnog ozljeđivanja Š. Š., dok u odnosu na Maju Škorijanec nije pokrenut postupak, obrazlažući takvu odluku okolnošću što ona nije Romkinja, a riječ je o postupku zbog rasno motiviranog zločina.

20 Primjer diskriminacije osobe koja nije nositelj osobine povezane s diskriminacijskom osnovom slučaj je zaposlenice kojoj je otkazan ugovor o radu jer je poslodavac pretpostavio da je određenog političkog uvjerenja, iako nije bila politički opredijeljena. Pokazatelj diskriminacije na temelju pogrešne predodžbe o političkom uvjerenju bila je izjava direktora da zaposlenica „nosi hipoteke prošlih vremena“, aludirajući na njezino zapošljavanje dok je parlamentarnu većinu imala druga politička koalicija. D. Kesonja, T. Šimonović Einwalter, Analiza sudske prakse u predmetima pred hrvatskim sudovima pokrenu-

tim zbog diskriminacije, Centar za mirovne studije, Zagreb, prosinac 2017., str. 16.

21 <https://www.24sata.hr/news/ispovijest-nije-me-zaposlio-jer-je-bio-uvjeren-da-sam-rom-468677>

22 Agencija za temeljna ljudska prava, A Long Way to go to LGBTI Equality, 2020., str. 35.

23 Intersekcijaska diskriminacija predstavlja diskriminaciju na temelju više osnova koje se međusobno isprepliću (npr. diskriminacija žena starije dobi kao manje poželjnih za poslove televizijskih voditeljica, dok se muškarci iste dobi ne smatraju manje poželjnim za poslove televizijskih voditelja).

24 D. Kesonja, T. Šimonović Einwalter, Analiza sudske prakse u predmetima pred hrvatskim suda-

vima pokrenutim zbog diskriminacije, Centar za mirovne studije, Zagreb, prosinac 2017., str. 30.

25 Poruke su bile sadržaja „Smrdljivi arape uzimaš našoj djeci kruh iz usta istrijebit ćemo sve. Nestani iz ove kuće ili ćeš požaliti.“, „Smrdljivi arape nestani iz ove firme ili će te progutati noć.“ te je zadnja poruka sadržavala dvije slike, na jednoj nacrtana vješala, a na drugoj krvavi nož, s natpisom „Biraj“. Poslodavac je obavijestio policiju o događajima, pojačao mjere nadzora, postavio nadzornu kameru i dr., ali nije otkrio počinitelja. Sud je ocijenio osnovanim tužbeni

zahtjev zaposlenika zbog diskriminacije te je obvezao poslodavca na isplatu naknade štete. Protiv te je odluke uložena revizija Vrhovnom sudu RH i o njoj se odlučuje u vrijeme pisanja priručnika.

26 Člankom 9. ZSD-a regulirani su svi izuzetci od diskriminacije.

Nadalje, kao primjer izuzetka od diskriminacije kada je takvo postupanje regulirano zakonom, ističemo predmet **Dakir protiv Belgije**²⁷, u kojem je ESLJP utvrdio da nije povrijeđeno pravo Fouzie Dakir na privatni i obiteljski život te slobodu vjeroispovijedi time što je u određenim područjima Belgije zabranjeno na javnim mjestima nositi odjeću kojom se pokriva lice osobe. Budući da je podnositeljica zahtjeva, inače islamske vjeroispovijedi, nosila maramu kojom je pokrivala lice, smatrala je da je takvom zabranom diskriminirana te je tražila njezino ukidanje. Međutim, ESLJP je ocijenio da je riječ o zabrani donesenoj s ciljem očuvanja uvjeta zajedničkog života i zaštite prava i sloboda drugih te je zaključio da su države u boljoj poziciji procijeniti je li, i u kojoj mjeri, nužno nametnuti ograničenja prakticiranja nečije vjeroispovijedi, pri čemu ograničenja moraju biti primjerena cilju koji se želi postići. Stoga Sud nije utvrdio da je Fouzie Dakir bila diskriminirana na temelju svoje vjeroispovijedi.

Osim ZSD-a, na nacionalnoj razini u području zabrane diskriminacije na temelju spola te spolne orijentacije na snazi je **Zakon o ravnopravnosti spolova**²⁸ kojim se štiti i promiče ravnopravnost žena i muškaraca u svim područjima javnog i privatnog života, zabranjuje diskriminacija na temelju spola, bračnog ili obiteljskog statusa, trudnoće i materinstva, kao i spolne orijentacije, te je pravobranitelj/ica za ravnopravnost spolova definirana kao neovisna institucija nadležna za suzbijanje diskriminacije u području ravnopravnosti spolova.

RAVNO PRAVNO PRAVNO OST

²⁷ Zahtjev broj 4619/12, presuda od 11. srpnja 2017. godine. Također ističemo predmet Ebrahimian protiv Francuske, zahtjev broj 64846/11, presuda od 26. studenog 2015. godine, u kojem je ESLJP ocijenio legitimnom želju države da jamči vjersku neutralnost radi zaštite prava i interese korisnika javnih usluga, koje im pružaju službenici, osobito kada se korisnici nalaze u ranjivoj situaciji, kao primjerice u zdravstvenoj usta-

novi, čime država osigurava da se prema svim korisnicima postupa isto neovisno o tome koje su vjeroispovijedi.

²⁸ Narodne novine broj 82/08 i 69/17.

ZAŠTITA OD DISKRIMINACIJE

Žrtva diskriminacije zaštitu svojih prava može ostvariti na više načina, pri čemu osnovnu podjelu čini izvansudska i sudska zaštita.

- Zaštita prava izvan suda uključuje podnošenje pritužbi pravobraniteljskim institucijama²⁹, prijavu diskriminacije na radu poslodavcu ili Državnom inspektoratu, odnosno drugom tijelu koje je na temelju posebnih propisa nadležno za nadzor nad subjektom koji je počinio ili nije spriječio diskriminaciju, obraćanje OCD-ima.
- S druge strane, sudska zaštita podrazumijeva podnošenje tužbe zbog diskriminacije u građanskim ili radnim postupcima, odnosno iniciranje pokretanja prekršajnog ili kaznenog postupka zbog djela vezanih uz diskriminaciju i to najčešće podnošenjem prijave policiji ili Državnom odvjetništvu RH (dalje: DORH).

Svaki od tih mehanizama ima određene prednosti, ali i nedostatke. Zaštita prava izvan suda najčešće je jednostavnija, jeftinija i brža, ali nema jednaki pravni učinak kao sudska zaštita. Tako se, primjerice, mjere koje izdaju pravobraniteljske institucije ne mogu prisilno izvršiti, već djeluju po osnovi moralne obveze. S druge strane, zaštita putem suda skuplja je zbog angažiranja odvjetnika i plaćanja drugih sudskih troškova. Osim toga, sudski postupci u pravilu traju dulje od, primjerice, ispitnih postupaka pravobraniteljskih institucija, te je prisutan element neizvjesnosti njihova ishoda.³⁰ Međutim, ako sud doneše usvajajuću sudsku odluku, ista je pravno obvezujuća za počinitelja diskriminacije te se može prisilno izvršiti.

Pritom tužitelji lošijeg imovnog stanja, ako udovoljavaju zakonskim kriterijima³¹, mogu ostvariti besplatnu pravnu pomoć, što ih financijski znatno rasterećuje. Pravna pomoć može biti primarna³² ili sekundarna, pri čemu je, ako osoba namjerava pokrenuti sudski postupak, korisnija sekundarna pomoć koja podrazumijeva pravno savjetovanje, sastavljanje podnesaka u postupku zaštite prava radnika pred poslodavcem, sastavljanje podnesaka u sudskim postupcima, zastupanje u sudskim postupcima, pravnu pomoć u mirnom rješenju spora te obuhvaća i oslobođenje od plaćanja troškova sudskog postupka i sudskih pristojbi.

²⁹ Pučki pravobranitelj središnje je tijelo nadležno za suzbijanje diskriminacije; pravobranitelj za ravnopravnost spolova postupa po pritužbama zbog diskriminacije na temelju spola, spolne orijentacije te bračnog ili obiteljskog statusa; pravobranitelj za osobe s invaliditetom postupa po pritužbama zbog diskriminacije na temelju invaliditeta; pravobranitelj za djecu postupa po pritužbama zbog diskriminacije djece.

³⁰ Sukladno statističkim podatcima Ministarstva pravosuđa o sudskim predmetima vezanim uz diskriminaciju 2014. nije usvojen niti jedan tužbeni zahtjev u građanskim predmetima pokrenutim radi diskriminacije, 2015. usvojeno je sedam takvih tužbenih zahtjeva, 2016. usvojen je jedan tužbeni zahtjev, 2017. usvojeno je sedam

tužbenih zahtjeva, 2018. usvojeno je 11 tužbenih zahtjeva, a 2019. usvojeno je šest tužbenih zahtjeva.

³¹ Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći, Narodne novine broj 143/13, 98/19, regulira da su korisnici besplatne pravne pomoći hrvatski državljani, dijete koje nema hrvatsko državljanstvo i zatečeno je u Republici Hrvatskoj bez pratnje odrasle osobe odgovorne prema zakonu, stranci na privremenom boravku pod uvjetom uzajamnosti i stranci na stalnom boravku, stranci pod privremenom zaštitom, stranci koji nezakonito borave i stranci na kratkotrajnom boravku u postupcima donošenja rješenja o protjerivanju ili rješenja o povratku, tražitelji azila, azilanti i stranci pod supsidijarnom zaštitom te članovi njihovih obi-

telji koji zakonito borave u Republici Hrvatskoj, u postupcima u kojima im pravna pomoć nije osigurana posebnim zakonom. Člancima 10. te 14. i 15. Zakona regulirani su kriteriji za dobivanje primarne i sekundarne pravne pomoći.

³² Primarna pravna pomoć obuhvaća pružanje opće pravne informacije, pravni savjet, sastavljanje podnesaka pred javnopravnim tijelima, ESLJP-om i međunarodnim organizacijama u skladu s međunarodnim ugovorima i pravilima o radu tih tijela, zastupanje u postupcima pred javnopravnim tijelima te pravnu pomoć u izvansudskom mirnom rješenju spora.

Sudska zaštita povodom diskriminacije razlikuje se ovisno o vrsti pokrenutog sudskog postupka. Ako osoba želi ishoditi novčanu naknadu zbog štete koju je pretrpjela zbog diskriminatornog postupanja, da se otkloni ili zabrani daljnje diskriminatorno postupanje ili da se odluka o diskriminaciji objavi u medijima, treba sama pokrenuti i aktivno voditi sudski postupak podnošenjem tužbe nadležnome sudu. Pritom se, jednom kada tužitelj dokaže vjerojatnost diskriminacije, teret dokazivanja prebacuje na tuženika koji mora sa sigurnošću dokazati da nije bilo diskriminacije.³³

Međutim, ako diskriminatorno postupanje ima elemente prekršaja ili kaznenog djela za koje se goni po službenoj dužnosti, tada će prekršajni ili kazneni postupak voditi RH, odnosno u prekršajnim postupcima najčešće nadležna policijska postaja, a u kaznenim postupcima DORH, dok se žrtva diskriminacije može u postupak uključiti kao oštećena strana. Iako ti postupci financijski rasterećuju žrtvu diskriminacije, njima najčešće neće ostvariti istu novčanu ili moralnu satisfakciju koju joj omogućuju građanski postupci vezani uz diskriminaciju te se okrivljenici većinom sankcioniraju izricanjem novčane kazne na donjoj granici ili ispod zakonskog minimuma, odnosno kazne zatvora uz primjenu uvjetne osude.³⁴

Primjer prekršajnog sankcioniranja zbog uznemiravanja na temelju vjeroispovijedi i nacionalnog podrijetla nalazimo u predmetu okrivljenika koji je tri puta, u kratkom razdoblju, počinio isto djelo na štetu svojih susjeda, zbog čega su protiv njega pokrenuta tri prekršajna postupka.

Okrivljenik je u alkoholiziranom stanju uputio susjedima uvrede „j...m vam mater muslimansku, marš odavde“, zbog čega je u prekršajnom postupku novčano kažnjen, nakon intervencije i na inicijativu policijskih službenika. Nakon što je ubrzo ponovio prekršaj uznemiravajući susjede riječima „Muslimanska gamad, j...m vam majku muslimansku, g...a muslimanska, k...o muslimanska“ i sl., protiv okrivljenika pokrenuta su još dva prekršajna postupka u kojima je ponovo novčano sankcioniran.³⁵

Iako je riječ o verbalnom deliktu koji se često ne prijavljuje, osobito kada su počinitelji alkoholizirani, zbog čega se takvo postupanje pripisuje trenutnom stanju, potrebno je pravovaljano odgovoriti na nezakonito postupanje, čak i kada se ono sastoji „samo“ od upućenih riječi, kako bi se počinitelja sankcioniralo te osvijestilo o kažnjivosti takvog postupanja.

33 Člankom 20. ZSD-a regulirano je načelo prebacivanja tereta dokazivanja na tuženika.

34 D. Kesonja, T. Šimonović Einwalter, Analiza sudske prakse u predmetima pred hrvatskim sudovima pokrenutim zbog diskriminacije, Centar za mirovne studije, Zagreb, prosinac 2017., str. 40, 44.

35 D. Kesonja, T. Šimonović Einwalter, Analiza sudske prakse u predmetima pred hrvatskim sudovima pokrenutim zbog diskriminacije, Centar za mirovne studije, Zagreb, prosinac 2017., str. 42.

U konačnici, u pojedinim slučajevima diskriminatorno postupanje ima elemente kaznenog djela, pri čemu je uglavnom riječ o kaznenim djelima uvjetovanim mržnjom prema nositeljima određene diskriminacijske osnove. Najčešće zastupljene diskriminacijske osnove u kaznenim djelima vezanima uz diskriminaciju procesuiranim pred hrvatskim sudovima jesu spolna orijentacija, jezik te nešto rjeđe rasa, etnička pripadnost ili boja kože, nacionalno podrijetlo.³⁶

Primjer takvog postupka nalazimo u predmetu tjelesnog ozljeđivanja, koji su počinila dva muškarca koja su bez povoda i zbog odbojnosti prema pripadnicima druge rase, u ugostiteljskom objektu verbalno i fizički napala državljanina Kameruna. Motivacija napada bila je boja njegove kože, što proizlazi iz sadržaja njihova verbalnog napada prije nego su ga fizički napali, ozlijedili nožem i gadali raznim predmetima. Oštećenoga su spasili putnici iz autobusa kojim je putovao, tako što su ga sakrili u autobus i čuvali od daljnjih napada dok nisu stigli policijski službenici.³⁷

U konačnici, nužno je istaknuti da **žrtva diskriminatornog postupanja** koje ujedno ima elemente prekršaja ili kaznenog djela također **može pokrenuti građanski postupak** zbog diskriminacije, radi, primjerice, naknade štete, pri čemu kao dodatni argument u prilog osnovanosti tužbenog zahtjeva može koristiti okolnost prekršajnog ili kaznenog sankcioniranja počinitelja. U dosadašnjoj sudskoj praksi tu su pravnu mogućnost najčešće uspješno koristile žrtve fizičkog i verbalnog napada zbog svoje spolne orijentacije, koje su nakon kaznenog osuđivanja okrivljenika pokretale i građanske postupke zbog diskriminacije, tražeći naknadu štete. Međutim, takvo korištenje pravnih instrumenata može se primijeniti i zbog diskriminacije na temelju drugih diskriminacijskih osnova i time pojačati preventivnu ulogu sudskih postupaka na počinitelje diskriminacije.

DISKRIMINACIJA

36 Ministarstvo pravosuđa vodi statističke podatke o sudskim postupcima vezanim uz diskriminaciju, pa tako i kaznenim predmetima te vrste, pri čemu također vodi evidenciju o diskriminacijskim osnovama koje su bile povodom za počinjenje određenog kaznenog djela, prekršaja ili pokretanje građanskog postupka zbog diskriminacije.

37 Izvješće pučke pravobraniteljice za 2015. godinu, str. 38.

3. Pravni okvir integracije državljana trećih zemalja u Republici Hrvatskoj

Uvjete i postupak integracije državljana trećih zemalja u RH kojima je odobrena međunarodna zaštita možemo pratiti u primjeni više propisa na razini EU-a i nacionalnih pravnih okvira. Među njima su prvenstveno **Zakon o međunarodnoj i privremenoj zaštiti**³⁸ i **Zakon o strancima**³⁹, zatim Pravilnik o statusu i radu državljana trećih zemalja u RH⁴⁰ te niz zakona kojima su regulirana pojedina područja integracije kao i akti EU-a⁴¹ na kojima se temelji hrvatsko zakonodavstvo i integracijske politike⁴².

Zakonom o međunarodnoj i privremenoj zaštiti regulirana su načela, uvjeti i postupak odobrenja međunarodne i privremene zaštite, prava i obveze tražitelja međunarodne zaštite, azilanata, stranaca pod supsidijarnom zaštitom, stranaca pod privremenom zaštitom, kao i uvjeti i postupak poništenja i prestanka azila, supsidijarne i privremene zaštite. Budući da je ovaj priručnik namijenjen prvenstveno osobama kojima je odobrena međunarodna zaštita te njihovoj integraciji u društvo, u nastavku ćemo se ponajviše osvrnuti na odredbe Zakona koje se odnose na osobe kojima je već odobrena međunarodna zaštita.

Nakon što je tražitelju odobrena međunarodna zaštita, takav je **status promjenjiv** te je moguć njegov **prestanak** ili **poništenje** iz zakonom reguliranih razloga. **Međunarodna zaštita prestaje** ako tražitelj dobije zaštitu druge države ili prestane opasnost zbog koje mu je prvotno zaštita odobrena, odnosno ako nakon odobrenja međunarodne zaštite nastupe okolnosti slijedom kojih mu međunarodna zaštita u RH više nije potrebna.

Tako će azil prestati ako azilant dobrovoljno prihvati zaštitu zemlje svoga državljanstva, stekne državljanstvo zemlje čiju zaštitu može uživati, dobrovoljno se vrati i nastani u zemlji koju je napustio zbog straha od progona, ako prestanu okolnosti u zemlji njegovog podrijetla na osnovi kojih mu je odobrena međunarodna zaštita te ako dobrovoljno stekne državljanstvo zemlje podrijetla koje je prethodno izgubio.

Do **poništenja međunarodne zaštite** doći će ako se naknadno utvrde razlozi za isključenje azila⁴³, odnosno međunarodne zaštite⁴⁴, ako je status priznat na temelju pogrešno iznesenih ili izostavljenih činjenica, lažnim prikazivanjem bitnih činjenica i okolnosti, korištenjem nevjerodostojnih isprava i drugih dokumenata, a što je bilo odlučujuće za odobrenje međunarodne zaštite, kao i u slučaju da osoba kojoj je odobrena međunarodna zaštita predstavlja opasnost za nacionalnu sigurnost ili javni poredak RH.

Tražitelj može protiv rješenja Ministarstva unutarnjih poslova (dalje: MUP) o poništenju međunarodne zaštite pokrenuti upravni spor najkasnije osam dana od dostave odluke, pri čemu također može podnijeti i zahtjev za odgodom primjene pobijene odluke MUP-a do donošenja konačne odluke upravnog suda.

Državljanima trećih zemalja kojima je u RH odobrena međunarodna zaštita **ostvaruju niz prava** kao i hrvatski državljani, a kao što su pravo na rad, zdravstvenu zaštitu, obrazovanje, socijalnu skrb, boravak u RH, vlasništvo nekretnine sukladno Konvenciji iz 1951. godine, besplatnu pravnu pomoć, ali i daljnja prava kao što su pravo na smještaj, na spajanje obitelji, pomoć pri integraciji u društvo te pravo na stjecanje hrvatskog državljanstva.

Međutim, osim prava, nositelji međunarodne zaštite preuzimaju i određene obveze kako bi zadržali svoj status, a to je prije svega obveza prijave prebivališta najkasnije 15 dana od uručenja odluke o odobrenju međunarodne zaštite te posjedovanje dozvole boravka kako bi je po potrebi mogli dati na uvid za to ovlaštenim osobama. Azilanti i nositelji supsidijarne zaštite također su obvezni pohađati tečaj hrvatskog jezika, povijesti i kulture te poštovati Ustav, zakone i propise RH, kako bi se uspješno integrirali u hrvatsko društvo.

Iako su navedena prava državljana trećih zemalja ravnopravno navedena u Zakonu, neka su od njih potencijalno važnija za uspješnu integraciju te je bez poznavanja hrvatskog jezika i zasnivanja radnog odnosa, odnosno uključivanja u obrazovni sustav, gotovo nemoguće uspješno realizirati i ostala navedena prava.

38 Narodne novine broj 70/15 i 127/17.

39 Narodne novine broj 133/20.

40 Narodne novine broj 52/12, 81/13, 38/15 i 100/17.

41 Neki od akata EU-a na kojima se temelji nacionalni pravni okvir jesu Direktiva Vijeća 2003/86/EZ od 22. rujna 2003. godine o pravu na spajanje obitelji, Direktiva Vijeća 2003/109/EZ od 25. studenoga 2003. godine o statusu državljana trećih država koji imaju stalni boravak, Direktiva Vijeća 2004/81/EZ od 29. travnja 2004. godine o odo-

brenju boravka državljanima trećih zemalja koji su žrtve trgovine ljudima ili im je pružena pomoć da ilegalno imigriraju, a surađuju s nadležnim tijelima, Rezolucija Vijeća od 4. prosinca 1997. godine o mjerama koje se trebaju prihvatiti kako bi se suzbili brakovi iz računa i dr.

42 Akcijski plan za integraciju osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita (2017. – 2019.), Okvir za integraciju osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita na lokalnoj razini.

43 Razlozi za isključenje azila regulirani su člankom 30. Zakona o međunarodnoj i privremenoj zaštiti i oni postoje u slučaju da tražitelj uživa zaštitu ili prima pomoć tijela ili agencije UN-a, osim UNHCR-a; ako tražitelj već ima odobren boravak u zemlji koja mu na temelju tog boravka priznaje ista prava i obveze kao državljanima te zemlje; ako postoje ozbiljni razlozi na temelju kojih se smatra da je tražitelj počinio, poticao ili na drugi način sudjelovao u izvršenju zločina protiv mira, ratnog zločina ili zločina protiv čovječnosti utvrđenog odredbama međunarodnih akata, teškog nepolitičkog kaznenog djela izvan RH, a

prije njegovog dolaska u RH, uključujući i osobito okrutna postupanja, čak i ako su počinjena s navodnim političkim ciljem te ako je riječ o djelima koja su u suprotnosti s ciljevima i načelima UN-a.

44 Razlozi za isključenje supsidijarne zaštite regulirani su člankom 31. Zakona o međunarodnoj i privremenoj zaštiti i oni postoje u slučaju ozbiljnih razloga na temelju kojih se smatra da je tražitelj počinio, poticao ili na drugi način sudjelovao u izvršenju zločina protiv mira, ratnog zločina ili zločina protiv čovječnosti utvrđenog odredbama

međunarodnih akata, teškog kaznenog djela te djela koja su u suprotnosti s ciljevima i načelima UN-a, kao i ako tražitelj predstavlja opasnost za nacionalnu sigurnost ili javni poredak RH.

PRAVO NA BORAVAK U REPUBLICI HRVATSKOJ I PRAVO NA SPAJANJE OBITELJI

Nakon odobrenja prava na međunarodnu zaštitu, državljani trećih zemalja ostvaruju **pravo na boravak** u RH, koji dokazuju izdanom dozvolom boravka. Jednom izdana dozvola boravka nije neopoziva te, ako osoba iseli iz RH ili neprekidno boravi u inozemstvu duže od šest mjeseci, bez da je o tome prethodno obavijestila MUP, ukinut će joj se pravo na boravak. U tom slučaju, državljani trećih zemalja koji se vrata u RH, dobrovoljno ili prisilno, moraju ponovno podnijeti zahtjev za odobrenje boravka jer nije riječ o pravu koje se stavlja u mirovanje nakon napuštanja teritorija RH. Isto se odnosi i na sva ostala prava koja su im bila priznata prije napuštanja teritorija RH.

Državljanin treće zemlje koji u RH ima neprekidno pet godina odobren privremeni boravak⁴⁵, azil ili supsidijarnu zaštitu, može podnijeti zahtjev za dugotrajno boravište. Zahtjev podnosi policijskoj postaji prema mjestu boravišta te o njemu odlučuje MUP protiv čije odluke nezadovoljni podnositelj može pokrenuti upravni spor. U vrijeme potrebno za odobrenje dugotrajnog boravišta računa se polovica razdoblja od dana podnošenja zahtjeva za odobrenje međunarodne zaštite na temelju koje je odobren status pa do dana odobrenja međunarodne zaštite ili cjelokupno razdoblje ako je ono dulje od 18 mjeseci. Dugotrajno boravište odobrit će se ako podnositelj ima sredstva za život, zdravstveno osiguranje, zna hrvatski jezik i latinično pismo te ne predstavlja opasnost za javni poredak i nacionalnu sigurnost. Zakon o strancima također regulira mogućnost državljanina treće zemlje za podnošenje zahtjeva za odobrenje stalnog boravka.

Osim prava na boravak, nositelji međunarodne zaštite ostvaruju i pravo na spajanje s članovima obitelji, a koji po dolasku u RH ostvaruju jednaka prava kao i azilant, odnosno osoba pod supsidijarnom zaštitom.

Pojam „članovi obitelji“ odnosi se na bračnog ili izvanbračnog druga, životnog partnera ili neformalnog životnog partnera, zajedničko maloljetno dijete, zajedničko maloljetno posvojeno dijete, maloljetno (posvojeno) dijete bračnog, izvanbračnog druga ili životnog partnera koji ostvaruje roditeljsku skrb, punoljetno nevjenčano dijete koje se zbog svojeg zdravstvenog stanja ne može brinuti za svoje potrebe, roditelja ili drugog zakonskog zastupnika djeteta te srodnika prvog stupnja u ravnoj uzlaznoj lozi s kojim je živio u zajedničkom kućanstvu te je ovisan o skrbi osobe s kojom se spaja u RH.⁴⁶

Pritom je u kontekstu spajanja obitelji također relevantno tumačenje pravne, financijske i emotivne povezanosti djeteta i roditelja te je uvijek nužno voditi računa o najboljim interesima djeteta⁴⁷.

Kada je u pitanju spajanje bračnih drugova, privremeni se boravak neće odobriti ako je brak sklopljen iz koristi.

Smatra se da je brak sklopljen iz koristi ako bračni drugovi ne održavaju bračnu zajednicu, ne izvršavaju obveze koje proizlaze iz braka, nisu se upoznali prije sklapanja braka, ne daju dosljedne osobne podatke, ne govore jezik koji oboje razumiju, za sklapanje braka dana su materijalna sredstva ili postoje dokazi o ranijem sklapanju braka iz koristi na strani bilo kojeg od bračnih drugova.

Međutim, unatoč obiteljskoj povezanosti s osobom kojoj je odobrena međunarodna zaštita u RH, članu obitelji može se uskratiti pravo spajanja obitelji i boravka u RH:

- ako to nalažu razlozi nacionalne sigurnosti ili javnog poretka RH
- ako osoba već uživa pomoć ili zaštitu tijela ili agencija UN-a, osim UNHCR-a
- već ima odobren boravak u zemlji koja joj priznaje ista prava i obveze kao državljanima te zemlje
- ako postoje ozbiljni razlozi na temelju kojih se smatra da je osoba počinila, poticala ili na drugi način sudjelovala u izvršenju zločina protiv mira, ratnog zločina ili zločina protiv čovječanstva utvrđenog odredbama međunarodnih akata
- ako postoje ozbiljni razlozi na temelju kojih se smatra da je osoba počinila, poticala ili na drugi način sudjelovala u izvršenju teškog nepolitičkog kaznenog djela izvan RH, teškog kaznenog djela, odnosno onog za koji se sukladno zakonodavstvu RH može izreći kazna zatvora u trajanju pet godina i teža
- ako je osoba počinila djela u suprotnosti s ciljevima i načelima UN-a.

Procjenu ugroze nacionalne sigurnosti i javnog poretka od strane hrvatskih državljanina kao i stranaca provodi Središnja obavještajna agencija (dalje: SOA), primarno postupajući na temelju Zakona o sigurnosno-obavještajnom sustavu i Ustava RH.

Praksa ESLJP-a pokazala je da se **pravo spajanja obitelji**, koje možemo promatrati u kontekstu prava na poštivanje privatnog i obiteljskog života reguliranog člankom 8. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, **primjenjuje uzimajući u obzir sve okolnosti slučaja**, pri čemu se posebna pozornost pridaje zaštiti prava djeteta i dobrobiti spajanja s roditeljima.

⁴⁵ U razdoblje trajanja privremenog boravka ne računa se vrijeme provedeno na služenju kazne zatvora.

⁴⁶ U slučaju poligamnog braka, spajanje obitelji u RH odobrit će se samo jednom članu obitelji. Spajanje obitelji neće se odobriti ako je bračni ili izvanbračni drug oženjen ili je u dugotrajnoj vezi s drugom osobom.

⁴⁷ O, S v Maahanmuuttovirasto i Maahanmuuttovirasto v. L, predmeti broj C-356/11 i C-357/11.

Tako je u predmetu **Mubilanzila Mayeka i Kaniki Mitunga protiv Belgije**⁴⁸, Mubilanzila Mayeka nakon odobrenog azila u Kanadi tražila od brata, nizozemskog državljanina, da njezinu četverogodišnju kćerku Tabithu Kaniki Mitunga dovede iz Konga i brine o njoj dok ne ishodi vizu za njezin dolazak u Kanadu. Nakon što Tabithi, zbog izostanka potrebnih dokumenata, nije dopušten ulazak u Belgiju, zadržana je u centru za strance te je nakon dva mjeseca vraćena u Kongo, gdje je bila pod policijskom skrbi u zračnoj luci. Nakon nekoliko tjedana, intervencijom belgijskog i kanadskog premijera, Tabitha se pridružila majci u Kanadi. Međutim, unatoč konačnom spajanju djeteta s majkom, ESLJP je utvrdio da je Tabitha za vrijeme boravka u Belgiji bila u izuzetno ranjivoj poziciji s obzirom na svoju dob, da se u Belgiji nalazila bez pratnje roditelja, gdje joj nije bila osigurana skrb sukladno njezinim potrebama, te nije uzeto u obzir hoće li je netko dočekati u zemlji podrijetla. Stoga je Sud utvrdio nehumano postupanje belgijskih vlasti prema majci i djetetu te povredu članaka 3., 8. te 5. (1) i (4) Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda.

U određenim situacijama pravo na očuvanje obiteljskog života nadvladava nad okolnošću nezakonitog boravka u državi domaćinu.

Tako je u predmetu **Jeunesse protiv Nizozemske**⁴⁹ ESLJP, unatoč nezakonitom boravku podnositeljice zahtjeva u zemlji domaćinu, cijenio posebne okolnosti njezina slučaja i obiteljske veze koje je ostvarila u Nizozemskoj te odluku o deportaciji u zemlju podrijetla ocijenio protivnom članku 8. Konvencije, odnosno pravu na privatni i obiteljski život. Gospođa Jeunesse je 16 godina živjela u Nizozemskoj, gdje se udala za nizozemskog državljanina s kojim je imala troje zajedničke djece, koja su rođenjem postala nizozemski državljani. Nekoliko je puta bezuspješno pokušala regulirati svoj status u zemlji domaćinu te je trebala biti deportirana. Iako je podnositeljica u 16 godina boravka u Nizozemskoj imala dovoljno vremena za regulaciju svog statusa, te je morala biti svjesna posljedica nezakonitog boravka u zemlji i prije nego je tamo stvorila obitelj, ESLJP je ocijenio da je riječ o posebnim okolnostima⁵⁰, slijedom kojih bi deportacija člana iz obitelji u kojoj su ostali državljani zemlje domaćina, dovela do povrede prava na privatni i obiteljski život.

48 Zahtjev broj 13178/03, odluka ESLJP-a od 12. listopada 2006. godine.

49 Zahtjev broj 12738/10, odluka ESLJP-a od 3. listopada 2014. godine.

50 ESLJP je cijenio okolnost što su svi članovi podnositeljicine obitelji bili nizozemski državljani, domaće vlasti bile su upoznate s adresom njezinog prebivališta te su 16 godina tolerirale njezin nezakonit boravak u državi, a ona je tijekom tog razdoblja stvorila čvrste obiteljske veze u zemlji domaćinu te je u konačnici riječ o osobi koja je

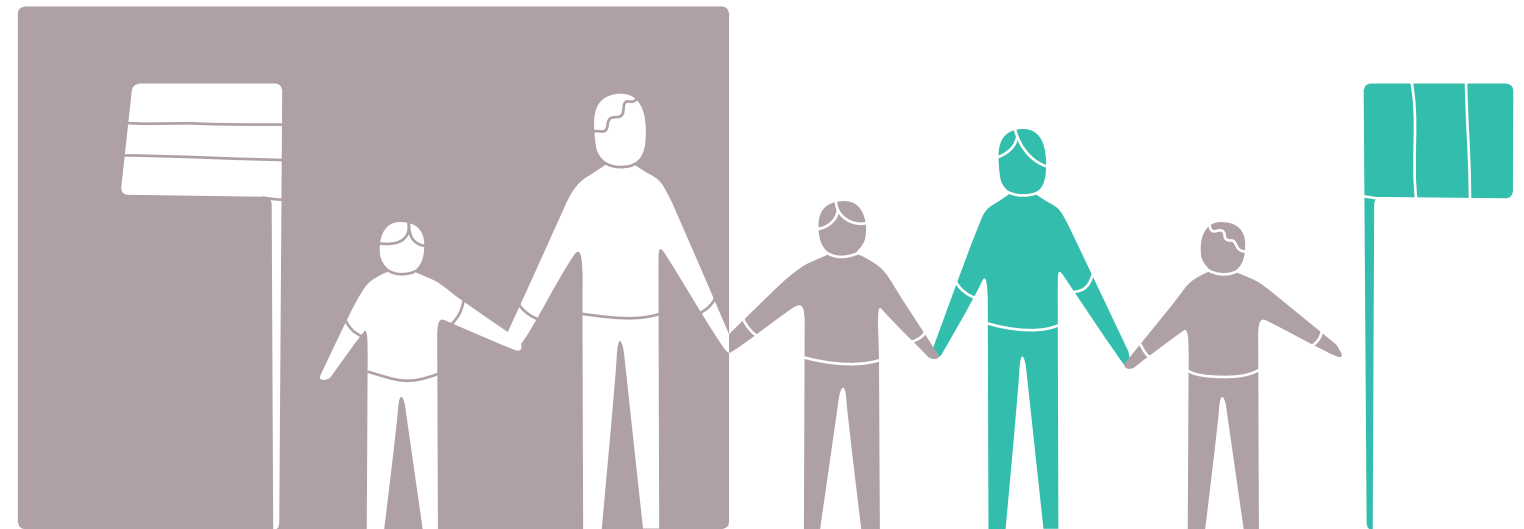
rođenjem stekla nizozemsko državljanstvo, ali ga je izgubila nakon stjecanja nezavisnosti surinamske države.

Međutim, praksa je ESLJP-a ujedno pokazala da jednom odobreno pravo na boravak u zemlji domaćinu nije neograničeno.

Tako u predmetu **Uner protiv Nizozemske**⁵¹ Sud nije pronašao povredu članka 8. Konvencije nakon što su nizozemske vlasti odlučile deportirati podnositelja zahtjeva u Tursku, kao zemlju podrijetla, na deset godina. U konkretnom slučaju, gospodin Uner je s 12 godina došao s obitelji u Nizozemsku, gdje im je odobren stalni boravak. U Nizozemskoj je odrastao te osnovao obitelj s nizozemskom državljanicom, s kojom je imao dva sina. Nakon što je podnositelj zahtjeva osuđen zbog počinjenja kaznenih djela ubojstva i tjelesnog napada, nizozemske vlasti odlučile su ga deportirati u Tursku. ESLJP nije utvrdio da je deportacijom gospodina Unera počinjena povreda iz članka 8. Konvencije, pri čemu je cijenio težinu počinjenih kaznenih djela, privremeno obilježje deportacije, kao i činjenicu da su njegova partnerica i djeca nizozemski državljani te se mogu iz Turske vratiti u Nizozemsku.

Dakle, u konkretnom su slučaju interesi obitelji prevladani drugim posebnim okolnostima.⁵²

51 Zahtjev broj 46410/99, odluka ESLJP-a od 18. listopada 2006. godine.

52 Za razliku od predmeta Uner protiv Nizozemske, u predmetu Maslov protiv Austrije (zahtjev broj 1638/03, presuda od 23. lipnja 2008. godine), ESLJP je prilikom odlučivanja o povredi prava podnositelja zahtjeva uzeo u obzir načelo najboljeg interesa djeteta te proporcionalnost mjere protjerivanja iz države (premda privremenog) s ciljem sprječavanja činjenja kaznenih djela i nereda u državi. Podnositelj je bugarski državljanin koji je s obitelji živio u Austriji od svoje

šeste godine, gdje su dobili dozvolu stalnog boravka. Obitelj se integrirala u društvo, podnositelj je govorio njemački jezik te je u Austriji proveo većinu djetinjstva i mladosti. Međutim, nakon što je podnositelj zahtjeva počinio nekoliko kaznenih djela za koje je osuđen kaznom zatvora na austrijskom sudu za maloljetnike, izdana je mjera njegovog protjerivanja u Bugarsku, kao zemlju podrijetla, u trajanju deset godina. ESLJP je zaključio da je gospodinu Maslovu takvim postupanjem austrijskih vlasti povrijeđeno pravo na privatni i obiteljski život iz članka 8. Konvencije, pri tome cijeneći njegovu mladu

dob u vrijeme počinjenja kaznenih djela, nenasilnu prirodu djela koje je počinio, dulje vrijeme koje je zakonito živio u Austriji, kao i okolnost da je s Austrijom vezan socijalno, kulturološki, jezično i obiteljski. ESLJP je zaključio da primjena načela najboljeg interesa djeteta podrazumijeva obvezu njegove reintegracije, što se ne može postići odvajanjem od obitelji i protjerivanjem (kao zadnjim raspoloživim sredstvom u slučaju maloljetničke delikvencije).

PRAVO NA SMJEŠTAJ

Azilanti i stranci pod supsidijarnom zaštitom bez novčanih sredstava ili imovine kojom mogu osigurati uzdržavanje ostvaruju **pravo na smještaj** u RH. Odluku o smještaju, na temelju prethodno podnesenog zahtjeva, donosi Centar za socijalnu skrb (dalje: CZSS) prema mjestu prebivališta podnositelja zahtjeva. Pravo na smještaj ograničeno je na najdulje dvije godine od dana uručjenja odluke o odobrenju međunarodne zaštite te smještaj može biti u cijelosti besplatan ili stranac sudjeluje u snošenju troškova ako raspolaže novčanim sredstvima ili imovinom koja mu to omogućuje.

Jednom odobreno **pravo na smještaj nije apsolutno te može biti ukinuto** ako CZSS naknadno utvrdi da osoba raspolaže dostatnim novčanim sredstvima ili imovinom koja joj omogućuje da u cijelosti snosi trošak svog smještaja. Nadalje, pravo na smještaj prestat će i ako osoba bez opravdanog razloga odbije osigurani smještaj, ako duže od 30 dana ne boravi na prijavljenoj adresi, ako ne skrbi o smještaju s pozornošću dobrog gospodara, koristi ga suprotno njegovoj namjeni, kao i ako to sam stranac zatraži ili istekne rok na koji mu je smještaj osiguran. U slučaju gubitka prava na smještaj uslijed napuštanja RH i boravka u inozemstvu, uključujući i bilo kojoj drugoj državi članici EU-a, dulje od 30 dana, osoba nakon povratka u RH, neovisno je li povratak dobrovoljan ili prisilan, mora ponoviti postupak ostvarenja prava na smještaj. Dakle, ranije odobreni besplatni smještaj ne čeka osobu nakon povratka u RH.

U svim navedenim slučajevima stranac ima na raspolaganju pravo podnošenja žalbe na rješenje CZSS-a o prestanku prava na smještaj⁵³ i to najkasnije 15 dana od njegove dostave. O žalbi odlučuje Ministarstvo nadležno za poslove socijalne skrbi te se i protiv njegove odluke može podnijeti tužba upravnom sudu najkasnije osam dana od dostave rješenja ministarstva. Pritom navedeni pravni lijekovi ne odgađaju izvršenje prvostupanjskog rješenja o prestanku prava na smještaj, što bi značilo da je osoba obvezna odmah nakon zaprimanja rješenja CZSS-a predati posjed nekretnine u kojoj je smještena, što može biti vrlo problematično ako je rješenje neosnovano, a osoba nema mogućnosti za osiguranje drugog smještaja do odluke o pravnim lijekovima koji su joj na raspolaganju.

⁵³ Pravo na žalbu ne postoji u slučaju kada je rješenje CZSS-a o prestanku prava na smještaj doneseno zbog proteka roka na koji je to pravo odobreno, a što iznosi najdulje dvije godine od uručjenja odluke o odobrenju međunarodne zaštite.

Smještaj se osigurava u stambenim jedincima koje su u vlasništvu RH, prikupljanjem ponuda na slobodnom tržištu javnim pozivom za najam smještajnih objekata ili korištenjem ponuda za smještajne objekte te sklapanjem ugovora o najmu s trećim osobama. S obzirom na ograničenu raspoloživost odgovarajućih nekretnina u državnom vlasništvu, smještajni kapaciteti najčešće se osiguravaju sklapanjem ugovora o najmu s najmodavcima. Pritom pravo na smještaj podrazumijeva pronalazak odgovarajuće stambene jedinice, njezinu adaptaciju (ako je to potrebno), opremanje, održavanje te podmirenje režijskih troškova i eventualno troškova najma.

Nakon isteka roka u kojem je odobreno pravo na smještaj, ili u situacijama kada nositelju međunarodne zaštite nije niti odobreno to pravo, isti je primoran sam si osigurati smještaj i to ili sklapanjem ugovora o najmu ili kupnjom i stjecanjem prava vlasništva na nekretnini (potonji način osiguranja smještaja ujedno je i najrjeđi). Pritom, ako je riječ o osobi koja živi na području posebne državne skrbi,⁵⁴ tada na raspolaganju ima mogućnost ostvarenja prava na stambeno zbrinjavanje primjenom posebnih propisa.

Međutim ulazak na tržište najma nekretnina otvara mogućnosti diskriminacije državljana trećih zemalja zbog predrasuda kojima mogu biti izloženi od strane najmodavaca. Tada je bitno osvijestiti da nečiji vrijednosni stavovi prema osobama određene rase, etničkog podrijetla, boje kože, vjeroispovijedi i sl. nisu opravdan razlog za uskratu usluge koju ta osoba pruža na tržištu.⁵⁵ Međutim, nerijetko osobe kojima je zbog predrasuda i stereotipa uskraćeno pravo na najam stana, kada i prepoznaju da je riječ o nezakonitom postupanju, nisu upoznate s pravnim instrumentima zaštite prava na jednakost, ili ako i jesu, nemaju dovoljno financijskih i drugih kapaciteta za ostvarenje sudske zaštite. U takvim je slučajevima dragocjena pomoć koju im mogu pružiti OCD-i koji se bave zaštitom ljudskih prava, kao i pravobraniteljske institucije, čije ih postupanje neće dodatno financijski opteretiti.

Budući da ZSD jasno definira što predstavlja diskriminaciju, kao i područja društvenog života na koja se ona odnosi, okolnost što je netko islamske vjeroispovijedi ili istospolne orijentacije, što ima dijete ili je nositelj neke druge osobine povezane s diskriminacijskom osnovom, ne smije biti razlogom uskrate najma nekretnine koju je vlasnik ponudio na tržištu zainteresiranim najmoprincipima. Stoga osoba koja je tako diskriminirana može tražiti zaštitu svojih prava jer pravo vlasništva na nekretnini koja je predmetom najma ne tolerira povredu prava na jednakost osoba koje su na tržištu nekretnina u potrazi za najmom nekretnine. Na oštećenju strani samo da odabere hoće li zaštitu svojih prava tražiti u izvansudskom ili sudskom postupku.

⁵⁴ Zakonom o područjima posebne državne skrbi, Narodne novine broj 86/08, 57/11, 51/13, 148/13, 76/14, 18/15, 106/18, regulirana su područja koja ulaze u prvu, drugu ili treću skupinu područja posebne državne skrbi kao i kriteriji te način stambenog zbrinjavanja na tim područjima.

podrijetla koji traže stan u Njemačkoj barem jednom doživjelo je diskriminaciju zbog svog podrijetla.

⁵⁵ Sukladno podacima njemačkog Ureda za borbu protiv diskriminacije, 35 % ljudi migrantskog

PRAVO NA RAD

Azilant i stranac pod supsidijarnom zaštitom **može raditi u RH bez dozvole za boravak i rad ili potvrde o prijavi rada** te ostvaruje **pravo na obrazovanje odraslih vezano uz zaposlenje, stručno usavršavanje i stjecanje praktičnog radnog usavršavanja** pod istim uvjetima kao i hrvatski državljanin.

U RH je na snazi više zakona⁵⁶ kojima su regulirana prava i obveze osoba u radnom odnosu i poslodavaca, pri čemu je Zakon o radu⁵⁷ temeljni zakon kojim su, između ostalog, regulirani vrste i sadržaj ugovora o radu, načini njihova sklapanja, prava radnika, s posebnim naglaskom na prava specifičnih skupina radnika, vrste i uvjeti otkaza ugovora o radu, strukovna udruženja radnika i dr. Za radne odnose također su relevantni ranije spomenuti Zakon o ravnopravnosti spolova te Zakon o suzbijanju diskriminacije.

U RH više dionika odgovaraju na potrebe i reguliraju stanje na tržištu rada i zapošljavanja te ćemo se u nastavku kratko osvrnuti na one koji su najrelevantniji za integraciju osoba pod međunarodnom zaštitom.

Hrvatski zavod za zapošljavanje

Tijelo koje provodi programe zapošljavanja na temelju javnih ovlasti jest **Hrvatski zavod za zapošljavanje** (dalje: HZZ)⁵⁸, djelujući putem središnje službe te područnih ureda i njihovih ispostava. HZZ vodi detaljne evidencije o nezaposlenim osobama u RH, upražnjenim radnim mjestima i potražnjom poslodavaca, provodi savjetovanje nezaposlenih osoba, njihovo obrazovanje i osposobljavanje za druga radna mjesta, zaprima zahtjeve i provodi isplatu novčane naknade za nezaposlene, provodi mjere za zapošljavanje i samozapošljavanje te obavlja druge poslove za potrebe zapošljavanja.

Međutim, nezaposlena osoba ne mora posao tražiti isključivo putem HZZ-a, iako on obuhvaća najviše usluga u segmentu zapošljavanja, već za to može koristiti i agencije za posredovanje prilikom zapošljavanja ili može samostalno tražiti posao u objavljenim oglasima.

⁵⁶ Osim Zakona o radu, također se primjenjuju Zakon o zaštiti na radu, Zakon o tržištu rada, Zakon o državnim službenicima, Zakon o službenicima i namještenicima u lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi, Zakon o zaštiti prijavitelja nepravilnosti, Zakon o osiguranju radničkih tražbina, Zakon o minimalnoj plaći.

⁵⁷ Narodne novine broj 93/14, 127/17 i 98/19.

⁵⁸ Svi podatci o Hrvatskom zavodu za zapošljavanje dostupni su na <https://www.hzz.hr>

Državni inspektorat

Državni inspektorat tijelo je koje je osnovala RH, koje djelujući u središnjim i područnim uredima, između ostalog, obavlja inspekcijske poslove u području rada i zaštite na radu.⁵⁹ Radnici koji smatraju da je poslodavac povrijedio neko njihovo pravo, čiji je inspekcijski nadzor u nadležnosti Državnog inspektorata, mogu podnijeti (anonimnu) prijavu, prilikom čega nemaju financijski teret zbog postupanja Državnog inspektorata. Ako je riječ o povredi koja ima obilježja prekršaja iz područja rada i zaštite na radu, Državni inspektorat podnosi optužni prijedlog protiv poslodavca te u prekršajnom postupku ima status ovlaštenog tužitelja. Državni inspektorat također postupa u određenim slučajevima diskriminacije, reguliranim ZSD-om, kao i prekršaja reguliranih Zakonom o zaštiti prijavitelja nepravilnosti⁶⁰.

Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike

Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike provodi upravne i druge poslove koji se odnose na uređivanje radnih odnosa, politiku zapošljavanja, programe prekvalifikacija, radno-pravni status stranih državljana zaposlenih u RH i dr.

Strukovne organizacije

Pojedine su profesije također okupljene u određene strukovne organizacije⁶¹ s ovlaštenjem stručnog nadzora i zaštite prava radnika konkretne profesije, koji im se mogu obratiti ako smatraju da su im povrijeđena prava povezana s njihovim radnim odnosom.

Mogućnost zasnivanja radnog odnosa kako u RH tako i u ostalim zemljama EU-a prije svega ovisi o stanju na tržištu rada te stručnoj spremi, odnosno kvalifikacijama i radnom iskustvu tražitelja zaposlenja. Kada su u pitanju osobe pod međunarodnom zaštitom, dodatan je čimbenik za uspješan pronalazak zaposlenja dovoljno poznavanje hrvatskog jezika.

⁵⁹ Zakonom o državnom inspektoratu, Narodne novine broj 115/18, regulirano je ustrojstvo Državnog inspektorata, djelokrug rada, uvjeti za obavljanje inspekcijskih poslova, dužnosti i ovlasti inspektora te prekršajna odgovornost.

⁶⁰ Zakon o zaštiti prijavitelja nepravilnosti (Narodne novine broj 17/19) noviji je zakon donesen u okviru strategije suzbijanja korupcije, s ciljem

zaštite osoba koje prijavljuju nepravilnosti, a za koje su saznale u vezi s obavljanjem poslova kod poslodavca. Najčešće će biti riječ o radnicima koji su u okviru poslova svog radnog mjesta saznali za nepravilnosti u radu poslodavca, kojima je ugrožen javni interes, te su ih odlučili prijaviti. Takvi prijavitelji ne smiju trpjeti štetne radnje zbog prijave nepravilnosti te je zakonom regulirana njihova sudska i izvansudska zaštita,

načini prijavljivanja nepravilnosti, postupanje nadležnih tijela za zaštitu prijavitelja kao i za postupanje po sadržaju nepravilnosti te prekršajne odredbe.

⁶¹ Primjerice, Hrvatska liječnika komora, Hrvatska komora medicinskih sestara, Hrvatska komora arhitekata i dr.

Pronalazak odgovarajućeg, ili ikakvog zaposlenja nije jednostavan zadatak, osobito u vrijeme ekonomskih previranja te većeg broja nezaposlenih na tržištu rada. Godina 2020. obilježena je širenjem epidemije bolesti COVID-19 u Europi (i ostatku svijeta), što je dovelo do donošenja niza mjera suzbijanja epidemije koje su se negativno odrazile na hrvatsko, kao i na svjetsko gospodarstvo. Tijekom 2020. godine znatno je povećan broj evidentiranih nezaposlenih osoba na HZZ-u, među kojima su u većoj mjeri zastupljeni mlađi radnici te oni stariji od 50 godina. Trenutna situacija i najave daljnjih otpuštanja radnika, kao jedna od mjera održavanja solventnosti poslodavaca i nastavka njihovog poslovanja, zasigurno negativno djeluju na mogućnosti zapošljavanja građana koji su po prvi puta u potrazi za zaposlenjem, kao i onih kojima je otkazan radni odnos te traže novi posao.

Jedan od načina prilagodbe nepovoljnoj gospodarskoj situaciji jest **stjecanje onih znanja i vještina za kojima postoji potreba na tržištu rada te koji su u skladu sa psihofizičkim sposobnostima tražitelja posla**. HZZ prati promjene na tržištu te provodi osposobljavanje nezaposlenih za obavljanje onih poslova za kojima postoji potreba, zbog čega je uputno pratiti njihove mjere⁶² te biti u stalnom kontaktu s dodijeljenim savjetnikom i postupati sukladno njegovim uputama (prijava na HZZ nakon prestanka radnog odnosa, redovno javljanje savjetniku, javljanje na oglašena radna mjesta, odlazak na razgovore na posao i dr.).

Međutim, neovisno o izvanrednoj situaciji uvjetovanoj epidemijom bolesti COVID-19, najčešći izazovi s kojima se susreću osobe pod međunarodnom zaštitom prilikom zapošljavanja jesu ne(dovoljno) poznavanje jezika, priznanje kvalifikacija koje su stekli u zemlji podrijetla, odnosno izvan EU-a te opasnost od diskriminacije prilikom ulaska na tržište rada. Navedeni izazovi još su izraženiji u slučaju zapošljavanja žena te ranjivih skupina.⁶³

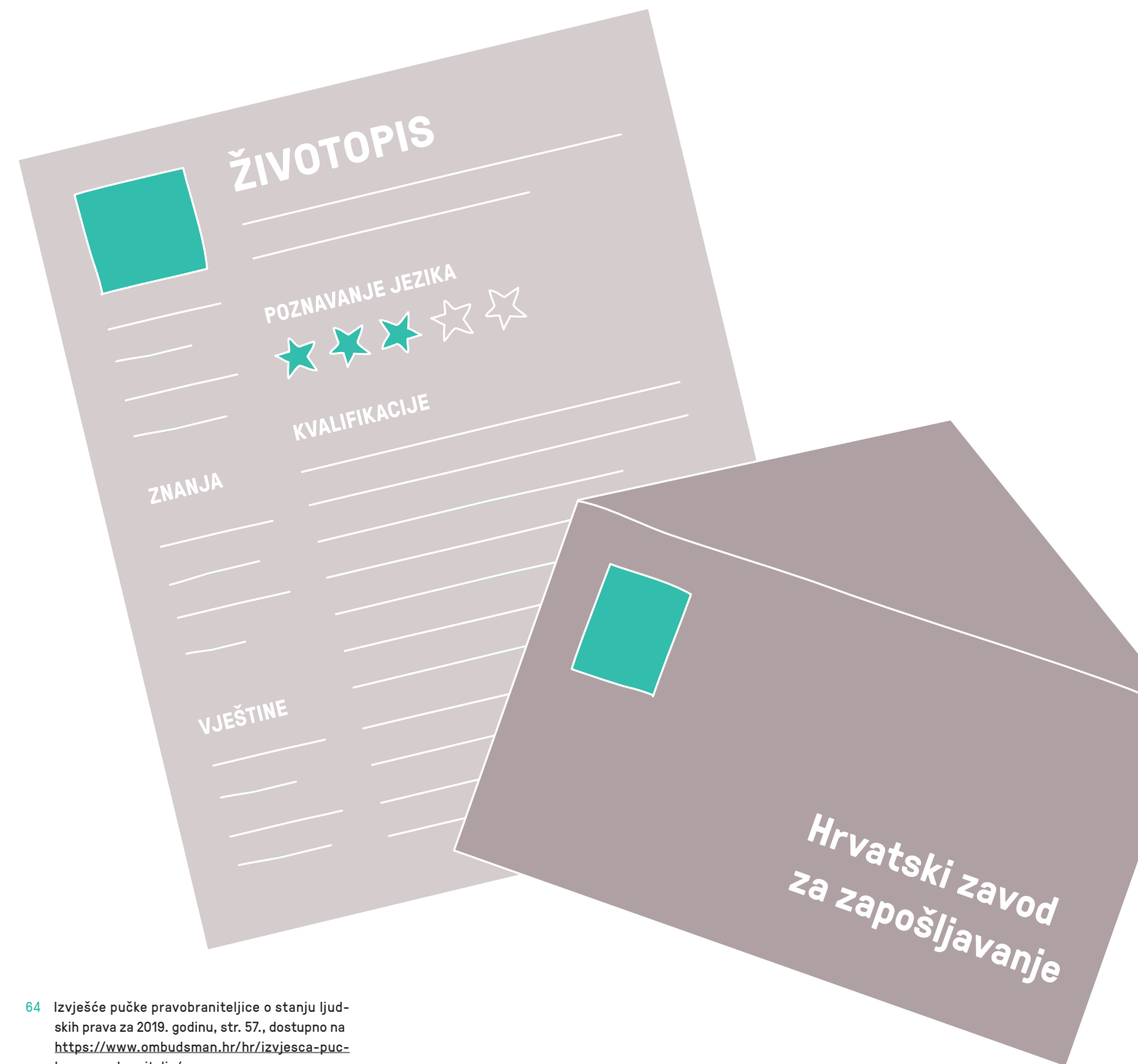
Stoga nerijetko uspješan pronalazak i zadržavanje zaposlenja ovisi i o prepoznavanju povreda prava kojima su pojedinci izloženi u selekcijskim postupcima prilikom zapošljavanja, kao i nakon što zasnuju radni odnos.

Osim što je poslodavac obavezan poštovati odredbe o načinu sklapanja, vrsti i sastojcima ugovora o radu, prijavi radnika na Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje i Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje te ugovaranju odgovarajuće plaće i uvjeta rada, također je obavezan sudržavati se od povrede prava radnika na jednakost i povrede njihova dostojanstva. Da bi se to ostvarilo, nužno je raditi na podizanju razine svijesti poslodavaca o dobrobitima prihvaćanja multikulturalnosti u radnoj sredini te osnaživanju njihovih kapaciteta za upravljanje raznolikošću na radnom mjestu.

62 Sve mjere HZZ-a objavljuju se na njihovoj službenoj internetskoj stranici www.hzz.hr

63 Labour Market Integration of Third Country Nationals in EU Member States, EK, veljača 2019., dostupno na https://ec.europa.eu/homeaffairs/sites/homeaffairs/files/00_eu_labour_market_integration_final_en.pdf

Rad i zapošljavanje jedno je od najčešćih područja u kojima se javlja diskriminacija, pri čemu su najčešće diskriminacijske osnove dob, zdravstveno stanje, članstvo u sindikatu, etničko ili nacionalno podrijetlo te političko uvjerenje.⁶⁴ Na tržištu rada u najnezahvalnijem su položaju radnici s 50 i više godina, koji su nerijetko češće zastupljeni prilikom otkazivanja ugovora o radu iz poslovno uvjetovanih razloga, te jednom kada ostanu bez posla, nerijetko ostaju dugotrajno nezaposleni.

64 Izvješće pučke pravobraniteljice o stanju ljudskih prava za 2019. godinu, str. 57., dostupno na <https://www.ombudsman.hr/hr/izvjesca-puc-kog-pravobraniteljca/>

Pritom je ponekad nepoželjna dobna granica prilikom zapošljavanja ili zadržavanja radnog odnosa iznenađujuće niska. Tako je, primjerice, zaposlenik jednog velikog trgovačkog društva u RH, s 31 godinom već percipiran od strane poslodavca kao nepoželjan radnik kojeg je potrebno zamijeniti s mladom osobom. Stoga je taj (bivši) zaposlenik pokrenuo sudski postupak protiv poslodavca zbog diskriminacije na temelju dobi i bračnog ili obiteljskog statusa, te je u konačnici donesena presuda kojom je njegov tužbeni zahtjev usvojen, utvrđena je diskriminacija i dodijeljena mu je naknada štete.⁶⁵

Međutim, iako je diskriminacija i inače prisutna na tržištu rada, pozitivni su primjeri poslodavaca koji nastoje implementirati mjere radi zapošljavanja i integracije državljana trećih zemalja, među kojima su i osobe pod međunarodnom zaštitom. Najčešće je riječ o privatnim poslodavcima koji provode savjetovanje i informiranje državljana trećih zemalja o mjerama sigurnosti na radu, etici, povjerljivosti podataka te općenito o radu i internim politikama poslodavca, ali i savjetovanje ostalih radnika o multikulturalizmu.⁶⁶ Neki poslodavci također organiziraju radionice unutar tvrtke i tečajeve jezika, u čiju su provedbu uključeni i drugi radnici.

Osim radionica za radnike, državljane trećih zemalja, u pojedinim državama provode se i edukacije o kulturološkim različitostima za poslodavce koji posluju u sektorima gdje se zapošljavaju osobe migrantskog podrijetla (npr. Cipar). Jedan od pozitivnih primjera integracije na tržište rada u RH jest Dom za starije i nemoćne osobe Sanatorij Čorluka, koji je prvi koristio mjeru HZZ-a „Osposobljavanje na radnom mjestu“, usmjerenu na uključivanje migranata na hrvatsko tržište rada te je zaposlio nekoliko osoba pod međunarodnom zaštitom.⁶⁷

Neki su poslodavci otišli i korak dalje u suzbijanju diskriminacije na radu te su usvojili Povelju raznolikosti i tako se obvezali na provođenje učinkovitog upravljanja raznolikosti s ciljem sprječavanja diskriminacije i promicanja jednakosti svih radnika.⁶⁸

65 <https://vijesti.hrt.hr/412110/bivsi-djelatnik-na-sudu-pobijedio-ht-diskriminiran-zbog-dobi-i-bracnog-statusa>

66 Tvrtka DIHK-Bildungs-GmbH iz Njemačke razvila je program obuke za ključne članove tvrtke kako bi postali certificirani „menadžeri preseljenja“ te stekli znanje o pravnom okviru oko zapošljavanja i preseljenja, izazovima u svakodnevnom životu u Njemačkoj te metode za postizanje optimalne integracije na radnom mjestu, sve s ciljem pružanja pomoći novim kolegama pri integraciji na radnom mjestu.

67 <https://www.jutarnji.hr/life/zivotne-price/prvi-migranti-koji-su-kod-nas-dobili-posao-preko-burze-u-iranu-su-bili-tattoo-majstor-i-dizajner>

[rica-a-sada-kuhaju-u-zg-domu-za-starije-i-nemocne-7998833](https://www.rzn.hr/2021/08/19/rica-a-sada-kuhaju-u-zg-domu-za-starije-i-nemocne-7998833)

68 Popis poduzeća i organizacija koji su potpisali Povelju raznolikosti u RH dostupan je na <https://www.rzn.hr/novost-svecano-potpisana-povelja-o-raznolikosti-12>

PRAVO NA ZDRAVSTVENU ZAŠTITU

Osobe pod međunarodnom zaštitom u RH ostvaruju **pravo na zdravstvenu zaštitu** na trošak ministarstva nadležnog za poslove zdravlja u istom opsegu kao hrvatski državljani.

Pritom je u slučaju osoba pod međunarodnom zaštitom nužno obratiti posebnu pozornost očuvanju njihova mentalnog zdravlja s obzirom na ranjivu poziciju u kojoj se nalaze, uvjetovanu stresorima kojima su bili izloženi u zemlji podrijetla, na putu do zemlje domaćina, ali i nakon dolaska na odredište. To je prepoznato i u **Akcijskom planu za integraciju i uključivanje 2021. – 2027.**⁶⁹, u kojem je pristup zaštiti mentalnog zdravlja istaknut kao jedan od koraka uspješne integracije migranata.

Kao i u ostalim segmentima integracije tako i prilikom zdravstvene skrbi, osobito provedbe uspješnog specijalističkog liječenja, nužno je dostatno poznavanje hrvatskog jezika, što je znatnom broju državljana trećih zemalja gotovo nepremostiv izazov, osobito prvih mjeseci njihova boravka u RH.

Nadalje, za ostvarenje zdravstvene zaštite, nužno je poznavanje sustava zdravstvene skrbi u RH, koja se ostvaruje primarnom, sekundarnom i tercijarnom zdravstvenom zaštitom. Zdravstvenu zaštitu obuhvaća više zakona, od kojih je temeljni **Zakon o zdravstvenoj zaštiti**⁷⁰ kojim je reguliran opseg prava na zdravstvenu zaštitu, druga prava i obveze obvezno osiguranih osoba, uvjeti i način njihova ostvarivanja i financiranja te prava i obveze nositelja obveznoga zdravstvenog osiguranja. Također su na snazi **Zakon o zaštiti prava pacijenta**⁷¹, **Zakon o kvaliteti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi**, **Zakon o zaštiti pučanstva od zaraznih bolesti**⁷² te ostali zakoni i propisi.⁷³ U provedbi integracije osoba pod međunarodnom zaštitom iznimno je značajan **Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju i zdravstvenoj zaštiti stranaca u Republici Hrvatskoj**⁷⁴ kojim je reguliran opseg prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja, prava i obveze nositelja obveznog zdravstvenog osiguranja, opseg prava na zdravstvenu zaštitu te druga prava i obveze stranaca prema tom Zakonu, uvjeti i način ostvarivanja i financiranja zdravstvene zaštite stranaca u RH te prava i obveze provoditelja zdravstvene zaštite.

69 https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/pdf/action_plan_on_integration_and_inclusion_2021-2027.pdf

70 Narodne novine broj 80/13, 137/13 i 98/19.

71 Narodne novine broj 169/04, 37/08 – odluka Ustavnog suda RH.

72 Narodne novine broj 79/07, 113/08, 43/09, 130/17 i 114/18. U vrijeme pisanja priručnika usvojene su izmjene i dopune navedenog zakona s obzirom na potrebe uvjetovane tada aktualnom epidemijom bolesti COVID-19.

73 Zakon o roditeljskim i roditeljskim potporama, Narodne novine broj 85/08, 110/08, 34/11, 5

4/13, 152/14, 59/17, 37/20; Zakon o lijekovima, Narodne novine broj 76/13, 90/14, 100/18; Zakon o medicinskim proizvodima, Narodne novine broj 76/13; Zakon o liječništvu, Narodne novine broj 121/03, 117/08; Zakon o dentalnoj medicini, Narodne novine broj 121/03, 117/08, 120/09; Zakon o presađivanju ljudskih organa u svrhu liječenja, Narodne novine broj 144/12; Zakon o obeštećenju radnika profesionalno izloženih azbestu, Narodne novine broj 79/07, 139/10, 111/18; Zakon o uvjetima za stjecanje prava na starosnu mirovinu radnika profesionalno izloženih azbestu, Narodne novine broj 79/07, 149/09, 139/10; Zakon o obveznom zdravstvenom nadzoru radnika profesionalno izloženih azbestu, Narodne novine broj 79/07, 139/10, 111/18; Zakon o medicin-

ski potpomognutoj oplodnji, Narodne novine broj 86/12; Zakon o primjeni ljudskih tkiva i stanica, Narodne novine broj 144/12; i dr.

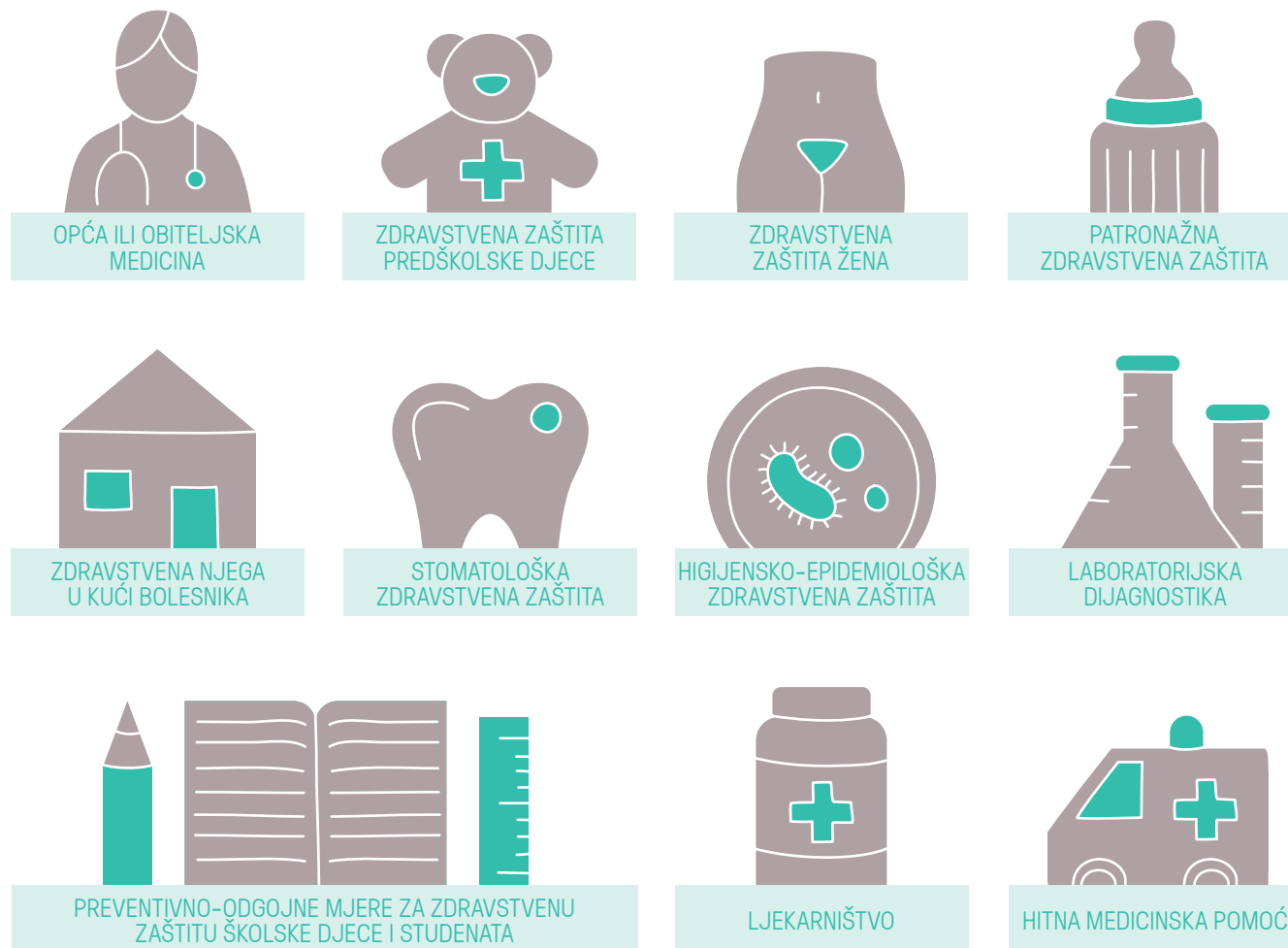
74 Narodne novine broj 26/21.

Navedenim zakonom regulirano je osiguranje zdravstvene zaštite, između ostaloga i:

- za tražitelja međunarodne zaštite
- stranca pod privremenom zaštitom
- azilanta
- stranca - člana obitelji azilanta (ako mu obvezno zdravstveno osiguranje ili zdravstvena zaštita nije osigurana po drugoj osnovi)
- stranca pod supsidijarnom zaštitom
- stranca - člana obitelji stranca pod supsidijarnom zaštitom (ako mu obvezno zdravstveno osiguranje ili zdravstvena zaštita nije osigurana po drugoj osnovi)
- stranca - žrtve trgovanja ljudima
- stranca maloljetnika koji je napušten ili je žrtva organiziranog kriminala ili je iz drugih razloga ostao bez roditeljske zaštite, skrbništva ili bez pratnje.

Zdravstvena zaštita na primarnoj razini

Zdravstvena djelatnost na primarnoj razini obuhvaća navedene djelatnosti.

Osoba ostvaruje pravo na slobodan izbor liječnika primarne zdravstvene zaštite, koji pacijenta može odbiti ako broj opredijeljenih osiguranih osoba koje ima u skrbi prelazi maksimalan mogući broj, zatim ako između izabranog liječnika i osigurane osobe postoje poremećeni međusobni odnosi te ako je osiguranoj osobi izrečena mjera zabrane približavanja izabranom liječniku.⁷⁵

Zdravstvena zaštita na sekundarnoj razini

Zdravstvena djelatnost na sekundarnoj razini obuhvaća specijalističko-konzilijarnu zdravstvenu zaštitu i bolničku zdravstvenu zaštitu te je za nju prethodno potrebno dobiti uputnicu liječnika opće ili obiteljske medicine, dok tercijarna razina obuhvaća najslabije oblike zdravstvene zaštite iz specijalističko-konzilijarnih i bolničkih djelatnosti.

Izuzetak od takvog pristupa specijalističko-konzilijarnom ili bolničkom liječenju nalazimo u slučaju nužne hitne medicinske pomoći koju najčešće provode hitne službe bolničke zdravstvene ustanove, odnosno najbliži liječnik, u pravilu, bez uputnice.

Osobe pod međunarodnom zaštitom pravo na zdravstvenu zaštitu ostvaruju na temelju dokumenta koji im izdaje MUP, i to u zdravstvenim ustanovama i kod privatnih zdravstvenih radnika koji s Hrvatskim zavodom za zdravstveno osiguranje (dalje: HZZO) imaju sklopljene ugovore⁷⁶.

Kako bi se osigurao odgovarajući individualizirani liječnički pregled, u slučajevima kada osoba ne poznaje dovoljno ili uopće hrvatski, engleski ili neki drugi jezik na kojem se može sporazumjeti s medicinskim osobljem, nužno je osigurati prevoditelja radi učinkovitog pregleda i postavljanja dijagnoze te terapije. Pritom je za očekivati da državljani trećih zemalja često neće imati medicinsku dokumentaciju vezano za eventualno liječenje specifičnih zdravstvenih poteškoća u zemlji podrijetla, koja je relevantna za pravovremenu dijagnozu i postavljanje terapije u zemlji domaćinu, zbog čega je nužno jezično

⁷⁵ Pravilnik o načinu ostvarivanja prava na slobodan izbor doktora primarne zdravstvene zaštite, Narodne novine broj 147/14, 17/15, 41/15 - ispravak, 129/17).

⁷⁶ Popis zdravstvenih ustanova i privatnih zdravstvenih radnika koji s HZZO-om imaju sklopljene ugovore o provođenju izvanbolničke specijalističko-konzilijarne zdravstvene zaštite može se naći u tražilici Zavoda dostupnoj na <https://hzzo.hr/poslovni-subjekti/zdravstvena-zaštita/zdravstvena-zastita-pokrivena-obveznim-zdravstvenim-3>

hzzo.hr/poslovni-subjekti/zdravstvena-zaštita/zdravstvena-zastita-pokrivena-obveznim-zdravstvenim-3

razumijevanje između pacijenta i liječnika. Pored toga, medicinsko osoblje treba biti svjesno i kulturoloških različitosti, odnosno specifičnosti osoba koje im dolaze na pregled, u čemu im kao kulturni medijatori mogu pomoći drugi državljani trećih zemalja kojima je također odobrena međunarodna zaštita te su ostvarili veći stupanj integracije.

PRAVO NA OBRAZOVANJE I PRAVO NA UČENJE HRVATSKOG JEZIKA, POVIJESTI I KULTURE

Azilant i stranac pod supsidijarnom zaštitom ostvaruju **pravo na obrazovanje** pod jednakim uvjetima kao i hrvatski državljani. Navedeno pravo obuhvaća predškolsko, osnovno, srednje i visoko obrazovanje kao i obrazovanje odraslih osoba.

Obrazovanje djece primarno je regulirano **Zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju**⁷⁷ te **Zakonom o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi**⁷⁸, na temelju kojih su predškolski odgoj u godini dana prije polaska u školu te osnovnoškolski odgoj i obrazovanje obvezni i besplatni za svu djecu od 6. do 15. godine, a za djecu s većim teškoćama u razvoju najdulje do 21. godine. Osnovnoškolsko obrazovanje u RH traje najmanje osam godina, a za to vrijeme dijete ne smije stupiti u radni odnos te su roditelji obvezni omogućiti mu (redovno) pohađanje osnovne škole sukladno školskom programu.

U prilog odgovornosti roditelja za školovanje svoje djece sukladno nacionalnom kurikulumu ističemo predmet **Osmanoglu i Kocabas protiv Švicarske**⁷⁹, u kojem je ESLJP potvrdio pravo i dobrobit djeteta da sudjeluje u cjelokupnom školskom programu kako bi ne samo steklo potrebna znanja i vještine već se i socijalno integriralo, čak i kada se roditelji protive pojedinim segmentima školskog programa zbog razilaženja s njihovim vjerskim uvjerenjima.

77 Narodne novine broj 10/97, 107/07, 94/13 i 98/19.

78 Narodne novine broj 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 5/12, 16/12, 86/12, 126/12, 94/13, 152/14, 07/17, 68/18, 98/19 i 64/20.

79 Zahtjev broj 29086/12, presuda od 10. siječnja 2017. godine. Podnositelji su zahtjeva novčano kažnjeni maksimalnom kaznom jer su odbili poslati svoje kćeri da pohađaju obveznu nastavu plivanja, koju je organizirala osnovna škola koju su pohađale zato što je suprotno njihovim vjerskim uvjerenjima da njihove kćerke sudjeluju

u mješovitoj nastavi plivanja, odnosno da dijele bazen s dječacima. Pohađanje satova plivanja bio je obvezni dio osnovnoškolskog tjelesnog odgoja djece te je odbijen zahtjev roditelja da se djevojčice izuzme od te obveze, slijedom čega su roditelji pokrenuli postupak pred ESLJP zbog povrede prava na vjeroispovijed. Međutim, ESLJP je ocijenio da interes djece za cjelovitim obrazovanjem, koje im olakšava uspješnu socijalnu integraciju prema lokalnim običajima i načinu života, ima prednost pred željom roditelja da izuzmu kćeri iz mješovite nastave plivanja te da je cilj sportskog odgoja ne samo u

tome da djeca nauče plivati i da se bave fizičkim aktivnostima nego da prije svega sudjeluju u toj aktivnosti sa svim ostalim učenicima, ne pravdeći iznimke zbog podrijetla djeteta ili vjerskih ili filozofskih uvjerenja roditelja.

80 Zahtjev broj 15766/03, presuda Velikog vijeća od 16. ožujka 2010. godine. Zahtjev je podnio 15 hrvatskih državljana romskog podrijetla zbog raspoređivanja u posebne školske razrede na temelju njihovog etniciteta, zbog čega su bili diskriminirani, navodeći da to predstavlja nečovječno i ponižavajuće postupanje kojim je prekršen članak 3. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. ESLJP je ocijenio da je u pojedinim školama u Međimurskoj županiji postojala razlika u postupanju u odnosu na učenike romskog podrijetla te su isti stavljeni u posebne razrede, za što Sud nije našao razumno

opravdanje države, unatoč navodima o njihovom nedovoljnom poznavanju hrvatskog jezika. Takva praksa razdvajanja djece nije se primjenjivala na ostale učenike koji nisu dovoljno poznavali hrvatski jezik. ESLJP je ocijenio zahtjev osnovanim s obzirom na obvezu države da poduzme pozitivne mjere usmjerene na učenje hrvatskog jezika te podizanje razine svijesti o važnosti obrazovanja romskog stanovništva.

81 Zahtjev broj 32526/05, presuda od 5. lipnja 2008. godine. Zahtjev je podnesen jer grčke vlasti godinu dana nisu upisale veći broj romske djece

u školu te su ih nakon toga smjestili u posebne razrede u kojima su ih navodno trebali pripremiti za uključivanje u redovni školski obrazovni program. Pritom nije na primjereni način utvrđeno je li bilo nužno da romska djeca pohađaju navedene pripreme tečajevе, niti je praćen njihov napredak. ESLJP je ocijenio da je takvim postupanjem počinjena povreda članka 2. Protokola 1. i članka 13. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda.

82 Narodne novine broj 17/07, 107/07 i 24/10.

Djeca pod međunarodnom zaštitom osobito su ranjiva skupina, te je nužno posvetiti posebnu pozornost sprječavanju njihova stavljanja u nepovoljan položaj zbog migrantskog statusa, odnosno nacionalnog podrijetla, etniciteta, boje kože, vjeroispovijedi i drugih osnova, u svim segmentima njihova života, a osobito u području obrazovanja. Pritom se diskriminacija u školama može ogledati u raznim oblicima postupanja, od uznemiravanja zbog osobine povezane s nekom od diskriminacijskih osnova do segregacije. Upravo je segregacija jedan od pogubnijih oblika diskriminacije zbog dugoročnih negativnih posljedica koje može ostaviti kako na obrazovanje tako i emotivni razvoj djeteta. Ozbiljnost segregacije ESLJP je, između ostaloga, istaknuo u predmetima Oršuš i drugi protiv Hrvatske⁸⁰ i Sampanis i drugi protiv Grčke⁸¹.

Nakon završetka osnovne škole djeca pod jednakim uvjetima te sukladno raspoloživim kapacitetima, imaju pravo upisati srednju školu, pri čemu se dijete redovno upisuje u srednju školu do navršениh 17 godina.

Obrazovanje odraslih regulirano je Zakonom o obrazovanju odraslih⁸², a namijenjeno osobama starijima od 15 godina, te može biti osnovnoškolsko, srednjoškolsko i visoko obrazovanje. Obrazovanje odraslih provode pučka otvorena učilišta, osnovne škole, srednje škole, visoka učilišta, škole stranih jezika, ustanove za smještaj i skrb osoba s posebnim potrebama i druge ustanove. Polaznici koji su zaposleni, za sudjelovanje u programima za odrasle koji se izvode prema Zakonu o obrazovanju odraslih, u dogovoru s poslodavcem, mogu ostvariti pravo na obrazovni dopust u trajanju najmanje sedam dana godišnje.

Obrazovanje odraslih može se financirati iz državnog proračuna, proračuna jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, na teret polaznika, njihovih poslodavaca i iz drugih izvora.

Iz državnog proračuna RH podmiruje se trošak za osnovnoškolsko obrazovanje odraslih, troškove izvođenja programa srednjoškolskog obrazovanja odraslih osoba koje imaju završenu samo osnovnu školu, dok jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave mogu snositi trošak opremanja nastavnim i drugim materijalnim sredstvima.

Da bi se djeca i odrasli uključili u obrazovni sustav u RH, nužno je njihovo poznavanje hrvatskog jezika. Pritom djeca prije uključjenja u obrazovni sustav prolaze provjeru znanja hrvatskog jezika u školskoj ustanovi prema mjestu prebivališta, a djeci koja nemaju dovoljno znanje jezika organizira se pripremna nastava u trajanju od 70 sati, dopunska nastava te pohađanje dijela redovne nastave.

Odrasli koji nemaju uopće ili dovoljno znanje hrvatskog jezika, jezik mogu učiti pri pučkim otvorenim učilištima, osnovnim školama i drugim ustanovama. Pritom je pohađanje tečaja hrvatskog jezika, povijesti i kulture obvezno za azilante i strance pod supsidijarnom zaštitom kako bi se uključili u hrvatsko društvo, te su u protivnome obvezni nadoknaditi troškove tečaja Ministarstvu znanosti i obrazovanja, koje ih organizira. Tečajeve hrvatskog jezika za državljane trećih zemalja u RH također organiziraju neke organizacije civilnog društva⁸³ i obrazovne ustanove⁸⁴.

Ono što se u praksi pokazalo izazovom prilikom učenja hrvatskog jezika jest nedostatan broj tečajeva i/ili njihov potpuni izostanak za vrijeme epidemije bolesti COVID-19, neprikladnost polaznicima koji imaju različiti stupanj znanja jezika ili njihovo održavanje u terminima koji ne odgovaraju polaznicima, primjerice, zbog radnih obveza, čuvanja djece i sl. Pritom su neke od članica EU-a uvele dodatne mjere kako bi državljanima trećih zemalja olakšale i učinile pristupačnijim učenje jezika države domaćina. Iako većina aktivnosti učenja jezika podrazumijeva tradicionalno pohađanje tečajeva „u učionica-ma“, pojedine su zemlje uvele i e-učenje, kao što je to slučaj s Mađarskom, Poljskom i Švedskom (koja je pripremila i online filmove).

U Mađarskoj je za potrebe učenja mađarskog jezika osmišljena mobilna aplikacija „Ajmo, pričajmo mađarski“, čiji materijali služe za nadopunu nastave učenja jezika, dok je u Švedskoj osmišljena mjera „Jezičnog prijatelja“ koja se provodi spajanjem dobrovoljaca rođenih u Švedskoj sa strancima smještenim u lokalnoj zajednici. Tako ne samo da se integracija provodi učenjem jezika zemlje domaćina već i upoznavanjem s nacionalnim i lokalnim kulturnim izričajem, običajima, društvenim normama i sl.

83 Are You Serious, Centar za mirovne studije, Hrvatski Crveni križ, Isusovačka služba za izbjeglice, Društvo Afrikanaca u Hrvatskoj, Rehabilitacijski centar za stres i traumu i dr.

84 Primjerice, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Croaticum – Centar za hrvatski kao drugi i strani jezik.

U kontekstu obrazovanja, također je potrebno istaknuti da azilant i stranac pod supsidijarnom zaštitom koji je stekao određene kvalifikacije u inozemstvu ostvaruje pravo na priznavanje inozemnih obrazovnih kvalifikacija pod istim uvjetima kao i hrvatski državljani, na način kako je to regulirano Zakonom o priznavanju inozemnih obrazovnih kvalifikacija⁸⁵. U praksi se pokazalo da državljani trećih zemalja često nemaju dokumentaciju kojom mogu dokazati stupanj obrazovanja te stečene kvalifikacije, ili iz opravdanih razloga ne mogu dostaviti svu dokumentaciju kojom dokazuju inozemnu kvalifikaciju, što ne bi smjelo biti razlogom odbijanja njihova zahtjeva za priznanjem inozemnih stručnih kvalifikacija. Umjesto toga, nad njima bi nadležna tijela trebala provesti procjenu ranije stečenih kompetencija sukladno propisima koji uređuju regulirane profesije i priznavanje inozemne stručne kvalifikacije.

Također, niti okolnost što državljani trećih zemalja nemaju dovoljno novčanih sredstava za prijevod stranih isprava u svrhu priznanja inozemne obrazovne kvalifikacije ne može biti razlogom odbijanja takvog zahtjeva, već se potrebna dokumentacija treba prevesti na teret državnog proračuna RH, posredstvom Ministarstva znanosti i obrazovanja.

Priznavanje inozemnih kvalifikacija provode Agencija za odgoj i obrazovanje⁸⁶, Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih⁸⁷ ili školska ustanova⁸⁸ u kojoj podnositelj zahtjeva namjerava nastaviti obrazovanje, ovisno o kojoj je vrsti obrazovne kvalifikacije riječ. Kada su u pitanju visokoškolske kvalifikacije, njihovo priznavanje provode sveučilišta, veleučilišta i visoke škole⁸⁹, Agencija za znanost i visoko obrazovanje⁹⁰ ili resorna ministarstva i strukovne organizacije⁹¹. Svrha je priznanja stranih obrazovnih kvalifikacija kako bi osoba pod međunarodnom zaštitom mogla nastaviti obrazovanje u RH ili aplicirati i zaposliti se na radnom mjestu sukladno njezinom obrazovanju i kvalifikacijama, što omogućuje pristup radnim mjestima višeg platnog razreda te utječe na cjelokupnu kvalitetu života u RH.

Međutim, u praksi se nerijetko pokazalo izazovnim ishoditi priznanje stečenih kvalifikacija, zbog čega se osobe pod međunarodnom zaštitom zapošljavaju na niže kvalificiranim poslovima, unatoč potražnji za njihovom strukom i kvalifikacijama.

85 Narodne novine broj 158/03, 198/03, 138/06 i 45/11.

86 Agencija za odgoj i obrazovanje priznaje inozemne obrazovne kvalifikacije o završenom osnovnom obrazovanju s ciljem zasnivanja radnog odnosa, kao i o završenom srednjem obrazovanju u općim, gimnazijskim i umjetničkim programima s ciljem zasnivanja radnog odnosa ili nastavka obrazovanja.

87 Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih priznaje inozemne obrazovne kva-

lifikacije o završenom srednjem obrazovanju u strukovnim programima s ciljem zapošljavanja ili nastavka obrazovanja.

88 Školska ustanova u kojoj podnositelj zahtjeva planira nastaviti obrazovanje priznaje inozemne obrazovne kvalifikacije radi nastavka osnovnoškolskog ili srednjoškolskog obrazovanja.

89 Sveučilišta, veleučilišta i visoke škole priznaju inozemne obrazovne kvalifikacije radi nastavka obrazovanja u RH.

90 Agencija za znanost i visoko obrazovanje priznaje inozemne obrazovne kvalifikacije radi zapošljavanja u RH.

91 Resorna ministarstva i strukovne organizacije priznaju specijalizacije i stručne ispite.

Neke od zemalja EU-a taj su preduvjet uspješne integracije riješile pružanjem informativnih i savjetodavnih usluga u vezi s postupkom priznanja odgovarajućih vještina/kvalifikacija ili procjenom necertificiranih vještina koja se provodi tijekom individualnih konzultacija ili posebnih testova.⁹²

Europske inicijative „kvalifikacijske putovnice za izbjeglice“ koje provode EU i UNESCO te Vijeće Europe, osmišljene su kako bi osobe u usmenim intervjuima i provjeri znanja pokazale svoja stručna znanja i iskustvo, iako nemaju relevantnu službenu dokumentaciju kojom bi to potvrdile. U svakom slučaju, izvanredne okolnosti u kojima su osobe pod međunarodnom zaštitom došle u zemlju domaćina trebale bi se cijeliti prilikom regulacije njihova statusa, uključujući i priznanja kvalifikacija, u zemlji domaćinu.

PRAVO NA SOCIJALNU SKRBI

RH je socijalna država koja sustavom socijalne skrbi brine o socijalno ugroženim građanima i onima koji su u nepovoljnim osobnim ili obiteljskim okolnostima.

Osobe pod međunarodnom zaštitom ostvaruju **pravo na socijalnu skrb** sukladno istim propisima kojima se uređuje socijalna skrb hrvatskih državljana. Mjere koje su usmjerene prema osobama u potrebi namijenjene su poboljšanju kvalitete njihova života i zadovoljavanju osnovnih životnih potreba, ali i suzbijanju diskriminacije te njihove isključenosti iz društva uslijed otežavajućih životnih okolnosti u kojima su se našli.

Pravo na socijalnu skrb u RH regulira više propisa, pri čemu je **Zakon o socijalnoj skrbi**⁹³ temeljni zakon kojim su, između ostaloga, regulirani prava i socijalne usluge u sustavu socijalne skrbi te postupci za njihovo ostvarenje, stručni radnici u socijalnoj skrbi i druga relevantna pitanja. Cilj je socijalne usluge pružanje pomoći socijalno ugroženim osobama i osobama u nepovoljnim osobnim i obiteljskim okolnostima kako bi se zadovoljile njihove osnovne životne potrebe. U zakonska prava u sustavu socijalne skrbi ubrajaju se zajamčena minimalna naknada, naknada za troškove stanovanja, pravo na troškove ogrjeva, jednokratne naknade, naknade u vezi s obrazovanjem, osobna invalidnina, doplatak za tuđu pomoć i njegu, naknada za ugroženog kupca energenata i dr.

O zahtjevima za priznanje većine prava iz socijalne skrbi⁹⁴ odlučuje CZSS prema mjestu prebivališta, odnosno boravišta korisnika, dok o zahtjevima za priznanje prava na naknadu za troškove stanovanja odlučuje jedinica lokalne samouprave i Grad Zagreb, te o zahtjevu za priznanje prava na ogrjev odlučuje jedinica regionalne samouprave i Grad Zagreb. Postupak za priznavanje prava na temelju tog zakona pokreće se na zahtjev stranke, uključujući i bračnog druga, punoljetnog djeteta, roditelja ili skrbnika stranke te po službenoj dužnosti.

Stručni djelatnici nadležnog CZSS-a procjenjuju potrebe korisnika, te na temelju procjene izrađuju njegov individualni plan skrbi te prava i usluge iz socijalne skrbi na koje ostvaruje pravo. U nastavku ćemo pojasniti što podrazumijevaju neka od prava iz socijalne skrbi, odnosno koji su uvjeti i načini njihova ostvarenja.

- **Zajamčena minimalna naknada** novčani je iznos namijenjen za zadovoljavanje osnovnih životnih potreba samca ili kućanstva, ako nemaju dovoljno sredstava za podmirenje osnovnih životnih potreba. Osnovica na temelju koje se izračunava u vrijeme pisanja ovog priručnika iznosi 800,00 kn.⁹⁵
- **Troškovi stanovanja** koje priznaje jedinica lokalne samouprave, odnosno Grad Zagreb, odnose se na najamninu te se naknada može odobriti u novcu izravno korisniku, a moguće je i da jedinica lokalne samouprave podmiri račune za troškove stanovanja njihovim izdavateljima, odnosno pravnim i/ili fizičkim osobama koje su izvršile uslugu.
- Nadalje, samcu ili kućanstvu, korisniku zajamčene minimalne naknade, koji se grije na drva, priznaje se **pravo na troškove ogrjeva** tako da mu se godišnje osigura 3m³ drva ili da mu se odobri novčani iznos za podmirenje tog troška.
- **Jednokratna naknada** priznaje se samcu ili kućanstvu koji zbog trenutnih materijalnih teškoća ne mogu podmiriti osnovne životne potrebe nastale zbog rođenja ili školovanja djeteta, bolesti ili smrti člana obitelji, elementarne nepogode i sl. Pritom su zakonom regulirana ograničenja ukupnog iznosa jednokratnih novčanih naknada za samca i kućanstvo u jednoj kalendarskoj godini⁹⁶ te u iznimnim slučajevima CZSS može, uz prethodnu suglasnost ministarstva, priznati uvećanu jednokratnu novčanu naknadu, koja ne može prelaziti iznos od 10.000,00 kn.⁹⁷

⁹² Labour Market Integration of Third Country Nationals in EU Member States, EK, veljača 2019., dostupno na https://ec.europa.eu/home-affairs/content/emn-study-labour-market-integration-third-country-nationals-eu-member-states_en

⁹³ Narodne novine broj 157/14, 152/14, 99/15, 52/16, 16/17, 130/17, 98/19, 64/20 i 138/20

⁹⁴ Prilikom podnošenja zahtjeva za ostvarenje prava iz sustava socijalne skrbi korisnici su obvezni dati potpune i istinite podatke te prijaviti sve promjene koje utječu na ostvarenje priznatih prava, u protivnome RH može protiv njih potraživati naknadu štete.

⁹⁵ Člankom 30. Zakona o socijalnoj skrbi reguliran je način izračuna zajamčene minimalne naknade za samca te za kućanstvo, odnosno članove kućanstva.

⁹⁶ Jednokratna novčana naknada za samca ne može iznositi više od pet osnovica na temelju kojih se računa iznos drugih prava, odnosno ne može biti viša od sedam takvih osnovica za kućanstvo.

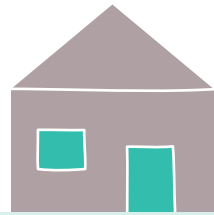
⁹⁷ Jednokratna naknada može se priznati i u naravi, a ne isključivo u novcu, ako postoji osnovana bojazan da korisnik dodijeljena novčana sredstva neće koristiti namjenski.

– Naknade u vezi s obrazovanjem podrazumijevaju **naknadu za redovito studiranje**⁹⁸, **naknadu za troškove smještaja u učeničkom domu**,⁹⁹ te **naknadu za troškove prijevoza**¹⁰⁰.

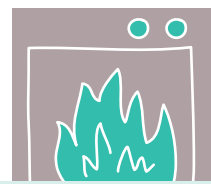
– Zakonom o socijalnoj skrbi također je regulirano **pravo na invalidninu, doplatak za pomoć i njegu, status roditelja njegovatelja ili status njegovatelja**¹⁰¹ te **naknada do zaposlenja**.¹⁰²

ZA JAMČENA
MINIMALNA NAKNADA

TROŠKOVI STANOVANJA

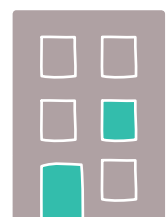
TROŠKOVI OGRJEVA

JEDNOKRATNA NAKNADA

NAKNADA ZA REDOVITO
STUDIRANJE

NAKNADA ZA SMJEŠTAJ U
UČENIČKOM DOMU

NAKNADA ZA TROŠKOVE
PRIJEVOZA

INVALIDNINA

⁹⁸ Naknada za redovno studiranje na sveučilišnom ili stručnom studiju priznaje se korisniku prava na uslugu smještaja, odnosno organiziranog stanovanja u visini četverostrukog iznosa osnovice iz članka 27. stavka 2. Zakona o socijalnoj skrbi.

⁹⁹ Naknada za troškove smještaja u učeničkom domu priznaje se učeniku, polazniku srednje škole, slabijeg imovnog stanja koji nije član kućanstva koje je korisnik prava na zajamčenu minimalnu naknadu, ako je dijete samohranog roditelja čiji prosječni mjesečni prihod u prethodna tri mjeseca prije pokretanja postupka po članu obitelji ne prelazi iznos od dvije osnovice iz članka 27. stavka 2. Zakona o socijalnoj skrbi; ako je pod skrbništvom, a njegov vlastiti prihod u prethodna tri mjeseca prije pokretanja postupka ne prelazi iznos od 250 % osnovice iz članka 27. stavka 2. Zakona o socijalnoj skrbi; te

ako je učenik smješten u udomiteljskoj obitelji, a pohađa školu izvan mjesta prebivališta udomitelja jer mu se školovanje ne može osigurati u mjestu prebivališta udomitelja.

¹⁰⁰ Troškovi prijevoza priznaju se sobi s invaliditetom i djetetu s teškoćama u razvoju koji pohađaju nastavu radi stjecanja srednjoškolskog obrazovanja po posebnom programu izvan mjesta prebivališta ili osposobljavanja za samozbrinjavanje, a ne postoji potreba da mu se prizna pravo na uslugu smještaja ili organiziranog stanovanja. Ta se naknada također priznaje učeniku smještenom u udomiteljskoj obitelji ili obiteljskom domu koji pohađa nastavu izvan mjesta prebivališta radi stjecanja srednjoškolskog obrazovanja.

¹⁰¹ Roditelj njegovatelj, odnosno njegovatelj, ostvaruje pravo na naknadu u visini od osam osnovica

iz članka 27. stavka 2. Zakona o socijalnoj skrbi, prava iz mirovinskog osiguranja, zdravstvenog osiguranja i prava za vrijeme nezaposlenosti.

¹⁰² Naknada do zaposlenja priznaje se djetetu s teškoćama u razvoju, odnosno osobi s invaliditetom kojima je tjelesno, mentalno, intelektualno ili osjetilno oštećenje utvrđeno na temelju nalaza i mišljenja Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom, nakon završetka osnovnoškolskog, srednjoškolskog ili visokoškolskog obrazovanja, a najranije s navršениh 15 godina života, a evidentirana je kao nezaposlena osoba pri Hrvatskom zavodu za zapošljavanje ili ima utvrđenu privremenu nezapošljivost.

DOPLATAK ZA POMOĆ I NJEGU, STATUS RODITELJA
NJEHOVATELJA ILI STATUS NJEHOVATELJA

NAKNADA DO ZAPOSLENJA

Osobe pod međunarodnom zaštitom, kao i hrvatski državljani, također ostvaruju pravo na socijalne usluge koje uključuju prvu socijalnu uslugu (informiranje, prepoznavanje i početna procjena potreba), savjetovanje i pomaganje, pomoć u kući, psihosocijalnu podršku, ranu intervenciju, pomoć pri uključivanju u programe odgoja i redovitog obrazovanja, boravak, smještaj¹⁰³, obiteljsku medijaciju¹⁰⁴ te organizirano stanovanje.

Osim procjene ostvarenja prava i socijalnih usluga na temelju Zakona o socijalnoj skrbi, nadležni CZSS-i usmjereni su na pomoć korisnicima i u različitim izvanrednim okolnostima koje nisu izričito regulirane zakonom, kao što je to za vrijeme epidemije bolesti COVID-19, dajući informacije o psihosocijalnoj podršci ugroženim skupinama, brizi o zaposlenima u vrijeme epidemije, utjecaju trajanja samoizolacije na duševno zdravlje građana i dr. Dakle, riječ je o ustanovi čiji stručni djelatnici trebaju biti na raspolaganju građanima, prepoznati njihove socijalne i životne potrebe te ih staviti u zakonske okvire kako bi im pomogli u ostvarenju zakonom zajamčenih prava iz socijalne skrbi.

¹⁰³ Smještaj je socijalna usluga koja, ovisno o potrebama korisnika, obuhvaća uslugu stanovanja, prehrane, njege, brige o zdravlju, socijalnog rada, psihosocijalne rehabilitacije, fizikalne terapije, radne terapije, radnih aktivnosti, aktivnog provođenja vremena, odgoja i obrazovanja.

¹⁰⁴ Obiteljska je medijacija socijalna usluga koja se pruža članovima obitelji radi postizanja sporazuma oko neriješenog prijepora iz obiteljskih odnosa najdulje tri mjeseca.

STJECANJE HRVATSKOG DRŽAVLJANSTVA

Državljanima trećih zemalja ispunjenjem zakonom reguliranih uvjeta mogu steći hrvatsko državljanstvo. Način i postupak stjecanja hrvatskog državljanstva reguliran je **Zakonom o hrvatskom državljanstvu**¹⁰⁵ koji uređuje njegovo stjecanje podrijetlom, rođenjem na teritoriju RH, prirođenjem te međunarodnim ugovorima.

Hrvatsko državljanstvo na temelju prirođenja može se steći na temelju boravka ili rođenja u RH, braka ili životnog partnerstva s hrvatskim državljaninom, zatim na temelju iseljavanja, zbog postojanja interesa za RH, pripadnosti hrvatskom narodu te ponovnog primitka u hrvatsko državljanstvo. Zahtjev za stjecanje hrvatskog državljanstva prirođenjem, s priložima¹⁰⁶, podnosi se osobno nadležnoj policijskoj upravi prema mjestu boravka te o njemu odlučuje MUP primjenom Zakona o hrvatskom državljanstvu.

Osoba koja podnosi zahtjev mora imati napunjenih 18 godina, osam godina neprekidno živjeti u RH do podnošenja zahtjeva te imati odobren status stranca na stalnom boravku, poznavati hrvatski jezik i latinično pismo te hrvatsku kulturu i društveno uređenje, imati podmirena sva javna davanja prema RH, poštovati njezin poredak, ne smije postojati sigurnosna zapreka za primanje u hrvatsko državljanstvo te treba imati otpust iz stranog državljanstva ili dostaviti dokaz da će dobiti otpust ako bude primljena u hrvatsko državljanstvo.

Pritom je potrebno naglasiti da, s obzirom na specifičnu životnu situaciju osoba pod međunarodnom zaštitom, ako azilant ili osoba pod supsidijarnom zaštitom ne može iz objektivnih razloga pribaviti službene isprave zemlje svojega podrijetla, a koje su potrebne za stjecanje hrvatskog državljanstva, MUP će uzeti u obzir one službene isprave kojima osoba raspolaže, uključujući i isprave koje su joj izdane u RH na temelju kojih može procijeniti jesu li ispunjeni uvjeti za primanje u hrvatsko državljanstvo. Odluka o odbijanju zahtjeva za stjecanje državljanstva osobe koja iz objektivnih razloga ne raspolaže službenim ispravama svoje zemlje podrijetla, ne može se temeljiti isključivo na činjenici izostanka takvih isprava.

¹⁰⁵ Narodne novine broj 53/91, 70/91, 28/92, 113/93, 4/94, 130/11, 110/15 i 102/19.

¹⁰⁶ Uz zahtjev za stjecanje hrvatskog državljanstva potrebno je priložiti životopis, izvadak iz matice rođenih (za osobe u braku i izvadak iz matice vjenčanih), ne stariji od šest mjeseci, dokaz o državljanstvu, uvjerenje o nekažnjavanju nadležnog inozemnog tijela države čiji

je podnositelj zahtjeva državljanin te države u kojoj ima stalni boravak, ne starije od šest mjeseci, te važeću ispravu o identitetu u ovjerenjima s vidljivom fotografijom. Uz zahtjev koji se podnosi za malodobnu djecu, prilaže se i izvadak iz matice rođenih djeteta, dokaz o državljanstvu i pisana suglasnost drugog roditelja.

Ako se zahtjev podnosi radi stjecanja hrvatskog državljanstva na temelju boravka u RH, podnositelji mlađi od 60 godina također trebaju dokazati poznavanje hrvatskog jezika i latiničnog pisma, hrvatske kulture i društvenog uređenja Hrvatske. Poznavanje hrvatske kulture i društvenog uređenja dokazuje se popunjavanjem upitnika pred službenikom policijske uprave ili postaje, bez pomoći drugih osoba.

Nadalje, stranac koji je u braku s hrvatskim državljaninom te ima odobren stalni boravak u RH, može prirođenjem steći hrvatsko državljanstvo iako nema potrebne godine života, osam godina neprekinutog boravka u RH prije podnošenja zahtjeva, ne poznaje hrvatski jezik i latinično pismo, hrvatsku kulturu i društveno uređenje te nije dobio otpust iz stranog državljanstva. Pritom sukladno članku 77. Zakona o životnom partnerstvu osoba istog spola¹⁰⁷, osoba koja je u životnom partnerstvu s hrvatskim državljaninom može steći hrvatsko državljanstvo pod istim uvjetima kao i osoba koja je u braku s hrvatskim državljaninom.

Maloljetno dijete može steći hrvatsko državljanstvo na temelju prirođenja:

- ako oba roditelja stječu državljanstvo prirođenjem
- ako državljanstvo prirođenjem stječe jedan roditelj, a dijete živi u RH te mu je odobren stalni boravak
- ako prirođenjem državljanstvo stječe jedan roditelj, a drugi je roditelj bez državljanstva ili nepoznatog državljanstva te dijete živi u inozemstvu
- ako jedan od roditelja stječe državljanstvo prirođenjem na temelju članka 11. stavka 1.¹⁰⁸ ili članka 16.¹⁰⁹ Zakona o hrvatskom državljanstvu.

Pritom zahtjev za stjecanje hrvatskog državljanstva maloljetnog djeteta podnosi jedan roditelj uz pisanu suglasnost drugog, osim ako je drugi roditelj umro ili je proglašen mrtvim, lišen je poslovne sposobnosti u dijelu u kojem se tiče odlučivanja o statusnim pitanjima za dijete, jedan roditelj samostalno ostvaruje roditeljsku skrb na temelju sudske odluke ili ako je drugom roditelju nepoznato boravište.

Nakon što se podnositelju odobri zahtjev za stjecanje hrvatskog državljanstva, domovnicu, kao javnu ispravu kojom se dokazuje državljanstvo, može podići u bilo kojem matičnom uredu RH.

¹⁰⁷ Zakonom o životnom partnerstvu osoba istog spola, Narodne novine broj 92/14, regulirano je životno partnerstvo kao zajednica obiteljskog života dviju osoba istog spola sklopljena pred nadležnim tijelom i u skladu s odredbama ovog zakona. Neformalno životno partnerstvo zajednica je obiteljskog života dviju osoba istog spola, koje nisu sklopile životno partnerstvo pred nadležnim tijelom, ako zajednica traje najmanje tri godine i od početka je udovoljavala pretpostavkama propisanim za valjanost životnog partnerstva.

¹⁰⁸ Iseljenik kao i njegovi potomci mogu prirođenjem steći hrvatsko državljanstvo iako ne udovoljavaju pretpostavkama iz članka 8. stavka 1. točaka 1. – 4. tog zakona.

¹⁰⁹ Pripadnik hrvatskog naroda koji nema prebivalište u Republici Hrvatskoj može steći hrvatsko državljanstvo ako udovoljava pretpostavkama iz članka 8. stavka 1. točaka 4. i 5. tog zakona i dađe pisanu izjavu da se smatra hrvatskim državljaninom.

PRAVO NA SUDJELOVANJE U KULTURNOM, POLITIČKOM I DRUŠTVENOM ŽIVOTU

Iako se naizgled ne čini toliko egzistencijalno relevantna, integracija osoba pod međunarodnom zaštitom u kulturni, politički i društveni život lokalne zajednice utječe na ukupnu razinu zadovoljstva životom u zemlji domaćinu. Iako je taj segment integracije moguć na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini, najčešće, ili barem u prvo vrijeme života u zemlji domaćinu, najaktivnija će biti integracija u lokalnoj zajednici.

Kulturološka i sociološka integracija osoba pod međunarodnom zaštitom u novoj sredini omogućuje im upoznavanje s lokalnom sredinom i kvalitetan suživot s domaćim stanovništvom, koje pak dobiva priliku više naučiti o različitim kulturama, društvenim normama te životnim prilikama.

Kao jedan od niza pozitivnih primjera integracije, o kojima detaljnije navodimo u drugom poglavlju priručnika, ističemo **projekt „Žene ženama“**¹¹⁰ koji je potaknuo kulturnu, društvenu, ali i političku integraciju državljana trećih zemalja.

Projekt je nastao kao odgovor na strah, neizvjesnost, nesigurnost i potrebu za emotivnom, socijalnom i ekonomskom podrškom ženama koje su došle u RH nakon što su ih životne okolnosti u njihovim zemljama podrijetla primorale na potragu za boljim i sigurnijim životom. Riječ je o ženama koje su morale napustiti svoje domove bježeći od životno ugrožavajućih ratnih, vjerskih, ekonomskih i drugih opasnosti, nerijetko vodeći sa sobom djecu koja su bila jednako, ako ne i više traumatizirana od njih samih. Dolaskom u RH zatekle su se u zemlji čiji jezik, kulturu, društvene i pravne norme ne poznaju, a njihov uspješan nastavak života u RH ovisi upravo o svemu navedenom.

Kako bi pomogle tim ženama u njihovoj integraciji, ali i kako bi im pružile osjećaj sigurnosti te omogućile stjecanje novih poznanstava i prijateljstava, žene iz RH, sa ženama kojima je već odobrena međunarodna ili supsidijarna zaštita u RH, okupile su se u kolektiv „Žene ženama“ koji djeluje kao dio programa „Bez granica“ Udruge Živi Atelje DK¹¹¹. Kolektiv „Žene ženama“ kroz umjetničko izražavanje, stjecanje umjetničko-zanatskih vještina, radionice, ali i međusobno druženje, kuhanje, odlaske na zajedničke izlete i razgovor, pomaže državljanima trećih zemalja kako bi se osjećale prihvaćenima, kako bi pronašle odgovore na pitanja koja imaju u svakodnevnom nastojanju integracije u društvo te mentalno i financijski ojačale. Osim tjednih radionica, kolektiv povremeno organizira veća zajednička okupljanja na kojima sudjeluju sve članice s članovima svojih obitelji, gdje se međusobno druže, daruju, kuhaju, slave nacionalne blagdane te razmjenjuju međusobna iskustva, znanja i potiču kulturnu različitost.

„Žene ženama“ djeluje od 2016. godine te kolektiv okuplja više stotina žena, pri čemu poštuju želje pojedinih članica za privatnosti, zbog čega njihovo djelovanje nije medijski eksponirano.

¹¹⁰ Projektu je 2020. godine dodijeljena nagrada Nada Dimić, koju od 2017. dodjeljuje Fond za druge s ciljem promicanja filantropije i aktivnog građanstva.

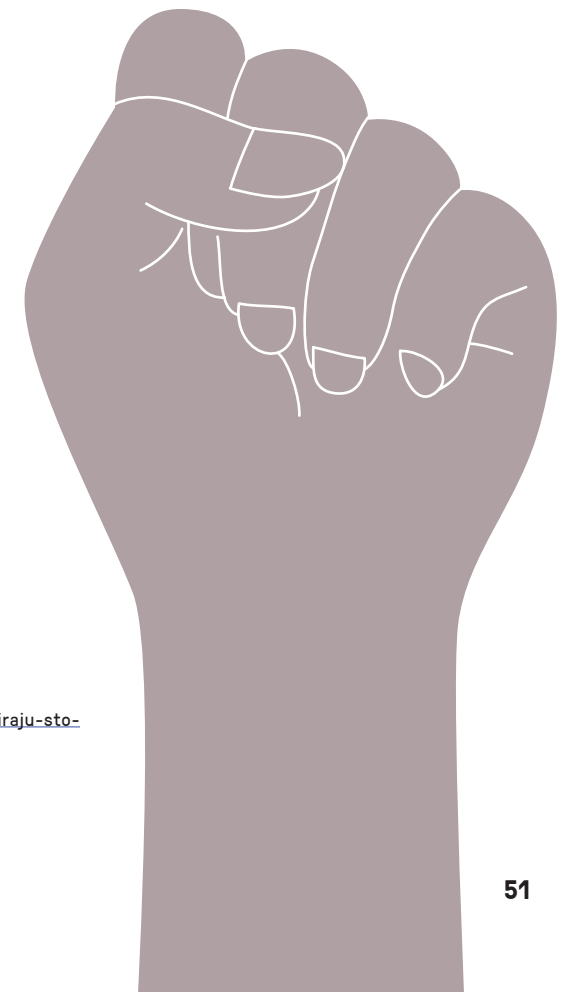
¹¹¹ Živi Atelje DK interkulturalna je, neprofitna organizacija za izgradnju i osnaživanje zajednice koja koristi umjetnost kao sredstvo komunikacije, terapije i uključivosti; <https://shop.zef.hr/partner/zivi-atelje-dk>

Koliko je taj projekt uspješan pokazuje i to što su žene pokrenule prodaju rukotvorina koje izrađuju na radionicama te prodaju na za to prikladnim događajima i na internetu¹¹², čime si međusobno i financijski pomažu. Osim izrade proizvoda pletenjem, kačkanjem, šivanjem, slikanjem ili oblikovanjem keramike, u okviru projekta povremeno se organiziraju i radionice za stjecanje novih vještina, kao što je 2017. godine, u suradnji s udrugom Stakleni svijet, organiziran tečaj oblikovanja stakla na vatri. Pritom su mentori za stjecanje novih vještina ili iz Zagreba ili su to također državljani trećih zemalja, podrijetlom iz raznih dijelova Srednjeg istoka, sjeverne Afrike, zapadne Azije i Europe.

Unatoč želji pojedinih članica za privatnosti, neke od njih odlučile su izaći u javnost i u novoj zemlji života slobodno izraziti svoje političke stavove sudjelujući 2020. godine u Noćnom maršu za Dan žena u Zagrebu. Prije sudjelovanja na Maršu, članice kolektiva izradile su transparent dugačak sedam metara na kojem je bilo ispisano „Ne mogu nas sve pobiti – love & rage“, koji su nosile na početku povorke, dajući time podršku pravima žena diljem svijeta. Takav istup žena, državljanica trećih zemalja, pokazatelj je njihova hvalevrijednog nastojanja integriranja ne samo u kulturno-umjetnički već i politički život zemlje domaćina. Među sudionicama Marša bile su i žene koje bi u svojoj zemlji podrijetla za takvo djelovanje bile osuđene na kaznu zatvora, ali su se u Hrvatskoj osjećale dovoljno sigurno i osnaženo da na takav način iskažu svoje stavove o pravima žena u cijelome svijetu.¹¹³

LOVE &
RAGE

¹¹² <https://shop.zef.hr/partner/zivi-atelje-dk>

[le-da-im-ni-religija-ni-muz-ne-diktiraju-sto-ce-raditi-10221568](https://www.jutarnji.hr/vijesti/svijet/zene-zenama-uoci-nocnog-marsa-najvaznije-mi-je-da-kad-odrastu-cure-same-odlucuju-sto-ze-le-da-im-ni-religija-ni-muz-ne-diktiraju-sto-ce-raditi-10221568)

¹¹³ <https://www.jutarnji.hr/vijesti/svijet/zene-zenama-uoci-nocnog-marsa-najvaznije-mi-je-da-kad-odrastu-cure-same-odlucuju-sto-ze->

II PRIKUPLJANJE PODATAKA I DOKUMENTIRANJE KRŠENJA LJUDSKIH PRAVA

1. Zašto je važno prikupljati podatke i dokumentirati kršenja ljudskih prava?

Prikupljanje i dokumentiranje podataka o kršenju ljudskih prava nužno je radi stjecanja uvida u propuste o primjeni relevantnih propisa, područja i okolnosti češćih, i moguće sustavnih, povreda ljudskih prava, u skupinama koje su češće pogođene takvim postupanjem i razloge njihove izloženosti povredama. Na temelju prikupljenih i dokumentiranih podataka možemo osvijestiti situaciju vezano uz zaštitu pojedinih prava, što je nužno ako želimo osigurati odgovarajuću primjenu međunarodnih standarda. Istovremeno je to prilika za dugotrajni i konstruktivni rad na unaprjeđenju kvalitete života u pojedinoj državi. Naime, preporuke i presude koje međunarodna tijela upućuju državama u stvarnosti najčešće predstavljaju početak dijaloga s ciljem otklanjanja kršenja ljudskih prava i osiguranja provedbe preporuka i presuda.

Na temelju **prikupljenih podataka i kršenja ljudskih prava** međunarodna tijela za zaštitu ljudskih prava moći će **utvrditi kršenja, identificirati počinitelja i pozvati ga na odgovornost, osigurati mogućnost reparacije** (novčane ili na drugi način) i najvažnije, **osigurati napredak u provedbi međunarodnih standarda za zaštitu ljudskih prava**. Dokumentiranje kršenja ljudskih prava uključuje prikupljanje kvantitativnih ili kvalitativnih podataka. Prije početka prikupljanja podataka važno je imati jasno postavljen cilj – što se želi postići jer to će u velikoj mjeri utjecati na vrstu i opseg prikupljanja podataka. Dokumentirani primjeri kršenja ljudskih prava ključ su za zagovaranje utemeljeno na dokazima, o čemu više govorimo u sljedećem poglavlju.

PRIKUPLJENI PODACI

MEĐUNARODNA
TIJELA ZA ZAŠTITU
LJUDSKIH PRAVA

UTVRĐUJU KRŠENJA

IDENTIFICIRAJU POČINITELJA
I POZIVAJU GA NA ODGOVORNOST

OSIGURAVAJU MOGUĆNOST REPARACIJE

OSIGURAVAJU NAPREDAK U PROVEDBI
MEĐUNARODNIH STANDARDNA ZA ZAŠTITU
LJUDSKIH PRAVA

PRINCIPI I NAČELA PRIKUPLJANJA PODATAKA I PRIMJERA KRŠENJA LJUDSKIH PRAVA:

1. DO NO HARM

Ključni je princip prikupljanja podataka i primjera kršenja ljudskih prava svakako paziti da ne ugrozite i ne nanesete štetu žrtvi povrede ljudskih prava i onima koji s vama dijele informacije.

2. NAČELO INFORMIRANOG PRISTANKA

Važno je poštovati načelo informiranog pristanka u svim fazama prikupljanja podataka. Sve žrtve i svjedoci moraju dati svoj informirani pristanak prije razgovora, bilo kakvog pregleda, fotografiranja, bilježenja ili dijeljenja njihovih podataka s trećim osobama.

3. NAČELO POVJERLJIVOSTI

Za izgradnju odnosa sa žrtvom ili svjedokom kršenja ljudskih prava nužno je osigurati načelo povjerljivosti, što znači da morate zaštititi prikupljene podatke, osobito osobne.

4. ZNATI KAMO UPUTITI ŽRTVU

Važno je znati kamo uputiti žrtvu povrede ljudskih prava kako bi se zaštitila i osigurala njezina dobrobit.

5. UPRAVLJATI OČEKIVANJIMA

Na kraju, važno je upravljati očekivanjima i ne nuditi nerealna jamstva u vezi s korištenjem prikupljenih podataka.

Podatci o povredama ljudskih prava mogu se skupljati iz različitih izvora, a neki su od njih pritužbe pravobraniteljskim institucijama, OCD-ima koji se aktivno bave zaštitom ljudskih prava, međunarodnim tijelima te sudski postupci pred nacionalnim ili međunarodnim sudovima. Upravo navedena tijela/organizacije pružaju potrebnu pravnu pomoć i zaštitu osobama čija su prava povrijeđena, slijedom čega bi podatci kojima raspolažu trebali dati odgovarajući uvid u stanje ljudskih prava. Međutim, da bi pritužba ili tužba došla do tijela koje će po njoj postupati, **prvenstveno je nužno poznavanje prava koja nam pripadaju te mehanizama njihove zaštite**. Stoga ćemo u ovom poglavlju dati pregled pojedinih ljudskih prava, odabranih za potrebe ovog priručnika, te modaliteta njihove zaštite.

2. Vrste i podjele ljudskih prava

Svaki čovjek ljudska prava stječe rođenjem neovisno o tome gdje je rođen, kojeg je imovinskog stanja, koje je nacionalnosti, rase, boje kože, etniciteta, spola, spolne orijentacije i sl.

Ljudska prava s obzirom na njihovu prirodu **dijelimo na prava triju generacija**, ovisno o vremenu njihova nastanka, odnosno priznavanja.

PRAVA PRVE GENERACIJE

– građanska i politička prava usmjerena na slobodu građana

Pravo na život	Pravo na slobodu i osobnu sigurnost	Pravo na slobodu mišljenja, savjesti i vjeroispovjedi
Zabrana ropstva	Pravo na privatnost	Pravo na slobodu izražavanja
Zabrana mučenja i podvrgavanja okrutnom, nečovječnom ili ponižavajućem postupku	Pravo na brak i obitelj	Pravo na slobodu okupljanja i udruživanja
Zabrana diskriminacije prema ženama i svih oblika rasne diskriminacije	Pravo na jednakost pred zakonom	Biračko pravo
	Pravo na slobodu kretanja	Pravo na državljanstvo
	Pravo na slobodu govora	Pravo azila

PRAVA DRUGE GENERACIJE

– gospodarska, socijalna i kulturna prava usmjerena na sigurnost i jednak tretman različitih skupina građana

Pravo na privatno vlasništvo	Pravo na slobodan izbor zanimanja i plaću	Pravo na obrazovanje
Pravo na socijalnu sigurnost	Pravo na odmor i slobodno vrijeme	Pravo na sudjelovanje u kulturnom životu zajednice
Pravo na rad		

PRAVA TREĆE GENERACIJE

– kolektivna prava, što znači da njihov nositelj nije pojedinac, već društvena skupina

Pravo na zdrav okoliš	Pravo na hranu i slobodu raspolaganja prirodnim resursima	Pravo na sudjelovanje u kulturnoj baštini
Pravo na mir i demokraciju		i druga prava
Pravo na razvoj		

Ljudska su prava regulirana različitim dokumentima¹¹⁴ te mogu biti **neopoziva i opoziva**.

Neopoziva su suštinska prava čije se kršenje ne može opravdati izvanrednim okolnostima kao što su, primjerice, rat, prirodne ili druge katastrofe i među njih se ubrajaju egzistencijalna prava kao što su pravo na život, zabrana mučenja, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, zabrana ropstva, zaštita protiv zločina genocida, sloboda vjeroispovijedi i dr.

S druge strane, **opoziva prava** moguće je privremeno ograničiti ako je to nužno radi zaštite sloboda i prava drugih ljudi, pravnog poretka, javnog morala ili zdravlja u doba ratnog stanja, neposredne ugroženosti neovisnosti i jedinstvenosti države ili velikih prirodnih nepogoda.

Aktualni primjer ograničenja pojedinih prava nalazimo u okolnostima epidemije bolesti COVID-19, zbog čijeg je suzbijanja, primjerice, privremeno bila ograničena sloboda kretanja, poduzetničke slobode, pravo na okupljanje.

Pritom uvjeti i kriteriji ograničenja prava moraju biti precizno definirani i predvidljivi, kao i postupak donošenja odluke o njihovom ograničenju.

Ograničenja ljudskih prava nikada ne smiju kao posljedicu imati nejednakost osoba s obzirom na rasu, boju kože, spol, jezik, vjeru, nacionalno ili socijalno podrijetlo.

Podjela prava reguliranih u Konvenciji o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda, **ovisno o mogućnosti njihova ograničavanja**, pokazuje koja prava uživaju ultimativnu zaštitu, a koja su podložna većim ili manjim ograničenjima.

Tako se među **apsolutno zaštićenim, nederogabilnim konvencijskim pravima** nalaze zabrana mučenja, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, zabrana ropstva ili njemu sličnog odnosa te načelo da nema kazne bez zakona.

U **apsolutna zaštićena derogabilna prava** ulaze pravo na život, zabrana prisilnog ili obvezatnog rada, zabrana dužničkog zatvora, zabrana protjerivanja vlastitih državljana, zabrana kolektivnog protjerivanja stranaca. Ta prava država može ograničiti radi zaštite javnog interesa, ali samo kada je to apsolutno nužno.

¹¹⁴ Već smo u ovom priručniku naveli neke od najznačajnijih međunarodnih dokumenata kojima su regulirana ljudska prava, a među kojima su Opća deklaracija o ljudskim pravima, Europska konvencija o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda, Međunarodni pakt o građanskim i političkim

pravima, Međunarodni pakt o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima, Konvencija o zabrani svih oblika diskriminacije žena, Konvencija o pravima djeteta i dr.

Relativno zaštićena derogabilna prava jesu pravo na slobodu i sigurnost, pravo na pošteno suđenje, pravo na sklapanje braka, pravo na djelotvorno domaće pravno sredstvo, zabrana diskriminacije, pravo na obrazovanje, pravo na slobodne izbore, zabrana protjerivanja stranaca, pravo na žalbu u kaznenim postupcima, pravo na naknadu štete zbog pogrešne presude te jednakost među bračnim drugovima. Ograničenje tih prava mora težiti zakonitom cilju te mora postojati razmjernost između nametnutih ograničenja i cilja koji se time planira ostvariti.

U konačnici, među **kvalificiranim pravima** nalaze se pravo na poštivanje privatnog i obiteljskog života, doma i dopisivanja, sloboda mišljenja, savjesti i vjeroispovijedi, sloboda izražavanja, sloboda okupljanja i udruživanja, sloboda kretanja, pravo na javnost suđenja te zaštita prava vlasništva. Riječ je pravima u koja se država može miješati ograničavajući ih nacionalnim zakonima, pri čemu ograničenje mora biti nužno i razmjerno ostvarenju zakonitih ciljeva.¹¹⁵

Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda regulira građanska prava te se smatra „prvim velikim aktom“ Vijeća Europe i „živućom savjesti Europe“.¹¹⁶ Iako je u Konvenciji definiran veći broj prava i sloboda¹¹⁷, te su ljudska prava regulirana i drugim međunarodnim i nacionalnim dokumentima, za potrebe ovog priručnika detaljnije ćemo se osvrnuti na prava čije su povrede češće predmetom ocjenjivanja ESLJP-a, kao i UN-ovih tijela, te prava koja očekujemo da su od većeg interesa za osobe pod međunarodnom zaštitom prilikom integracije u društvo. Stoga u nastavku dajemo detaljniji pregled prava na život, zabranu ropstva i prisilnog rada, prava na pošteno suđenje, prava na poštivanje privatnog i obiteljskog života, zabranu diskriminacije kako je regulirana Konvencijom te prava na zdravlje.

¹¹⁵ J. Omejec: Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda u praksi Europskog suda za ljudska prava, drugo dopunjeno izdanje, Novi informator, Zagreb 2014., str. 842. – 853.

¹¹⁶ Duška Šarin: Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda kroz odnos Europskog suda za ljudska prava i Ustavnog suda Republike Hrvatske na primjeru zaštite ljudskog prava na pristup sudu, Pravni vjesnik god. 30, br. 3-4, 2014., str. 1.

¹¹⁷ Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda i njezini Protokoli reguliraju pravo na život (članak 2.), zabranu mučenja (članak 3.), zabranu ropstva i prisilnog rada (članak 4.), pravo na slobodu i sigurnost (članak 5.), pravo

na pošteno suđenje (članak 6.), nema kazne bez zakona (članak 7.), pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života (članak 8.), slobodu mišljenja, savjesti i vjeroispovijedi (članak 9.), slobodu izražavanja (članak 10.), slobodu okupljanja i udruživanja (članak 11.), pravo na brak (članak 12.), pravo na djelotvoran pravni lijek (članak 13.), zabranu diskriminacije (članak 14.), zaštitu vlasništva, pravo na obrazovanje i pravo na slobodne izbore (Protokol br. 1), zabranu dužničkog zatvora, pravo na slobodu kretanja i izbora prebivališta, zabranu protjerivanja građana i zabranu kolektivnog protjerivanja stranaca (Protokol br.4), ukidanje smrtne kazne (Protokol br. 6), postupovna jamstva u protjerivanju stranaca, pravo na žalbu u kaznenim predmetima, pravo na naknadu štete za nezakonite

presude te pravo da se ne bude dva puta suđen ili kažnjen za istu stvar te jednakost prava i obveza između supružnika (Protokol br. 7), opću zabranu diskriminacije te jamstvo da nitko ne smije biti diskriminiran po bilo kojoj osnovi, od strane bilo kojeg javnog tijela (Protokol br. 12), ukidanje smrtne kazne u svim okolnostima uključujući i za zločine počinjene u vrijeme rata i neposredne ratne opasnosti (Protokol br. 13).

PRAVO NA ŽIVOT

Pravo na život svake osobe zaštićeno je zakonom i međunarodnim dokumentima te je ono apsolutno u smislu zabrane provedbe smrtne kazne (Protokol br. 13 uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda).

Međutim izuzev toga, pravo na život u određenim je situacijama ipak podložno ograničenju, kao što je, primjerice, slučaj apsolutne nužnosti lišenja nečijeg života prilikom obrane od protupravnog nasilja (nužna obrana).

Na temelju članka 2. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, država ima pozitivne obveze prema građanima kako bi zaštitila njihovo pravo na život, a to su obveza suzdržavanja od nezakonitog oduzimanja života osobe, obveza uređenja učinkovitih i provedivih zakonodavnih okvira radi zaštite života građana te obveza poduzimanja djelotvorne i pravovremene istrage sumnjivih smrtnih slučajeva, neovisno o tome je li nečiji život ugrožen ili ugašen postupanjem državnih tijela ili privatne osobe, odnosno osobe čije ponašanje nije pripisano državi.

Članak 6. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima priznaje i štiti pravo svih ljudskih bića na život. Pravo na život ima presudnu važnost kako za pojedince tako i za društvo u cjelini. To je pravo koje je ključno za svakog čovjeka, a njegova djelotvorna zaštita preduvjet je uživanja svih ostalih ljudskih prava. Sukladno Međunarodnom paktu, države stranke moraju poštovati pravo na život. To podrazumijeva dužnost suzdržavanja od ponašanja koje rezultira proizvoljnim lišavanjem života. Obveza država stranaka da poštuju i osiguraju pravo na život proteže se na razumno predvidive prijetnje i situacije opasne po život koje mogu dovesti do gubitka života. Države stranke mogu kršiti članak 6. čak i ako takve prijetnje i situacije ne rezultiraju gubitkom života, ali je postojala mogućnost takvog ishoda.

U prilog navedenome, ističemo slučaj koji se našao pred UN-ovim Odborom za ljudska prava, a odnosio se na pritužiteljicu koja je živjela u zemlji koja je nedavno pretrpjela oružani sukob, uključujući sukob između vladinih snaga i pobunjeničkih skupina. Regija u kojoj je živjela sa svojom obitelji bila je pod nadzorom paravojne skupine koja je pak bila saveznica Vladi za vrijeme sukoba. Jedan dan njezin je suprug automobilom otišao na dvodnevno službeno putovanje u susjednu regiju, ali se nije vratio kući. U trenutku kada je Odbor za ljudska prava donio svoje mišljenje prošla je 21 godina od nestanka njezina supruga. Iako su postojala brojna izvješća koja su ukazivala da je pritužiteljčin suprug žrtva prisilnog nestanka postupanjem identificiranih paravojskih skupina, nije postignut napredak u istrazi njegove sudbine. Na temelju podataka iz pritužbe, ali i brojnih izvješća UN-ovih tijela, Odbor je zaključio da je došlo do povrede Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima i to članka 6. (pravo na život), članka 7. (zabranu mučenja) i članka 9. (pravo na slobodu i sigurnost osobe). Naime, kao stranka Međunarodnog pakta, država je bila dužna provesti neovisnu, temeljitu i učinkovitu istragu nestanka pritužiteljčina supruga. Država je također obvezna osigurati odštetu, uključujući naknadu, medicinsku i psihološku rehabilitaciju za obitelj nestaloga.

Obveze države da zaštite pravo na život pojasnit ćemo i na primjeru predmeta **Tomašić i drugi protiv Hrvatske**¹¹⁸ koji se vodio pred ESLJP-om. Podnositelji su zahtjeva roditelji te braća i sestre M. T., koja je u kraćoj izvanbračnoj zajednici s M. M.-om rodila zajedničku kćer. M. M. je često dolazio u sukobe i verbalno prijetio podnositeljima zahtjeva te je nakon prestanka zajedničkog života s M. T. i njihovom kćerkom, istima u više navrata prijetio ubojstvom tako što će bombom ubiti sebe, nju i njihovo dijete, zbog čega ga je nadležni sud proglasio krivim. CZSS je potvrdio ozbiljnost prijetnji M. M.-a, koji je naveo da uistinu ima bombu i da će na djetetov prvi rođendan ubiti sebe i dijete. M. M. osuđen je na kaznu zatvora u trajanju pet mjeseci i određena mu je sigurnosna mjera obveznog psihijatrijskog liječenja. Nakon izlaska iz zatvora M. M. je ustrijelio sebe, M. T. i njihovu kćerku. Budući da prilikom istrage smrti nisu utvrđeni propusti osoba zaduženih za izvršenje M. M.-ove zatvorske kazne i sigurnosne mjere, iako nije bilo naznaka o psihijatrijskom ili psihoterapijskom tretmanu za vrijeme boravka u zatvoru, istraga je zaključena, o čemu nije donesena nikakva formalna odluka.

Podnositelji zahtjeva istaknuli su da država nije ispunila svoju pozitivnu obvezu jer, iako je vlastima bilo poznato da su M. M.-ove prijetnje ozbiljne, nisu naložili niti proveli pretragu njegovog stana i vozila radi pronalaska bombe ili drugog oružja. Podnositelji su zahtjeva također tvrdili da, prije nego što je M. M. pušten iz zatvora, nije primjereno provedeno njegovo psihijatrijsko liječenje niti je procijenjeno njegovo duševno stanje i vjerojatnost da će izvršiti svoje prijetnje. U konačnici, podnositelji su zahtjeva prigovorili da domaće vlasti nisu provele odgovarajuću istragu o mogućoj odgovornosti države za smrt njihovih bliskih srodnika.

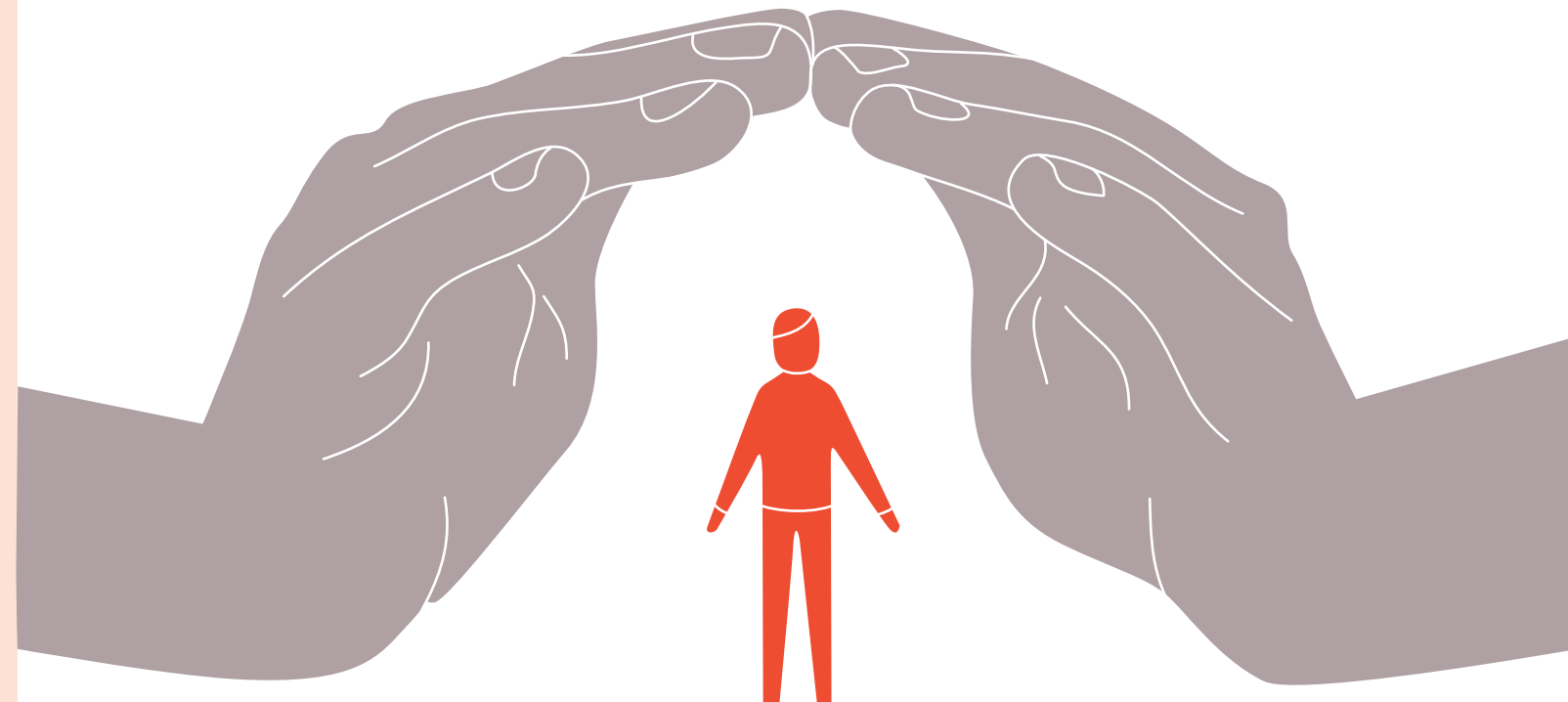
ESLJP je utvrdio da je došlo do povrede članka 2. Konvencije zbog pomanjkanja odgovarajućih mjera državnih vlasti za sprječavanje smrti M. T. i V. T. Pritom je sud istaknuo da zaštita prava na život obvezuje državu na poduzimanje odgovarajućih mjera kako bi zaštitila živote osoba pod njezinom jurisdikcijom. Takva pozitivna obveza nastaje kad se utvrdi da su vlasti znale ili su trebale znati za postojanje stvarnog i neposrednog rizika za život osobe, slijedom čega su morale poduzeti mjere radi sprječavanja rizika ugrožavanja njezina prava na život. U konkretnom slučaju sud je zaključio da su hrvatske vlasti propustile poduzeti takve mjere u okviru svojih ovlasti jer niti u jednom trenutku nije naložena pretraga M. M.-ovog stana i automobila (unatoč utvrđenoj ozbiljnosti njegovih prijetnji), što tijekom njegova boravka u zatvoru nije pravilno provedeno obvezno psihijatrijsko liječenje koje se sastojalo od razgovora sa zatvorskim osobljem od kojih nitko nije bio psihijatar, što unatoč postojanju vjerojatnosti ponavljanja kaznenog djela, vlasti nisu poduzele odgovarajuće mjere kako bi se smanjila vjerojatnost da M. M. ostvari svoje prijetnje nakon puštanja iz zatvora. Nadalje, ESLJP je također istaknuo da obveza zaštite života nalaže provedbu djelotvorne službene istrage kada je u pitanju nasilna smrt pojedinca, a kako bi se osigurali dokazi o uzroku smrti te identificirale odgovorne osobe, što je u konkretnom slučaju RH propustila učiniti. U tom je predmetu od početka bila neosporna odgovornost M. M.-a za počinjenje kaznenog djela na štetu M. T. i V. T., te s obzirom na to da se isti ubio, na njega se više nisu mogle primijeniti odredbe o kaznenoj odgovornosti i sankcioniranju. Međutim, država je i dalje imala pozitivnu obvezu ispitati kaznenu odgovornost bilo kojeg od državnih službenika uključenih u slučaj, što je propustila učiniti.

¹¹⁸ Zahtjev broj 46598/06, presuda od 15. siječnja 2009. godine.

Pritom je nužno istaknuti da se obveza države u ovom smislu odnosi na „obvezu načina i sredstava“¹¹⁹ provedene istrage, a ne na „obvezu rezultata“¹²⁰. Stoga, ako tijekom istrage državne vlasti ne pronađu počinitelja kaznenog djela kojim je ugrožen/ugašen nečiji život, to nužno ne znači da je istraga bila neučinkovita i da je država povrijedila konvencijsko pravo na život.¹²¹

Pravo na život također štiti osobe od toga da ne budu protjerane u države gdje bi se mogle suočiti s velikim rizikom od smrtnog stradanja. Iako je u takvim slučajevima često riječ o mogućem izlaganju mučenju i nečovječnom postupanju, u nekim se situacijama također ocjenjuje povreda prava na život¹²².

¹¹⁹ Istraga mora biti temeljita, nepristrana, neovisna, pažljiva kao što je to razvidno iz predmeta Đurđević protiv Hrvatske, Velikova protiv Bugarske, Ipek protiv Turske i dr.

¹²⁰ Al Fayed protiv Francuske – zahtjev je podnio otac Emada Fayed koji je s Dianom Spencer (princezom Dianom) i vozačem Henrijem Paulom poginuo u prometnoj nesreći u Parizu 1997. godine. Državni odvjetnik Pariza nakon tri dana od prometne nesreće pokrenuo je istragu protiv deset novinarskih fotografa zbog ubojstva iz nehaja, ozljeđivanja i nepružanja pomoći osobama u nevolji. Podnositelj zahtjeva pridružio se postupku kao građanska stranka. Postupak je zbog izuzeća nadležnog suda u Parizu prebačen na sud u Versaillesu. Postupak je zbog nezako-

nite povrede privatnosti okončan odlukom na temelju koje se presuda trebala javno objaviti, a trojica fotografa obvezana su platiti tužitelju simboličan iznos od jednog eura za prouzročenu štetu. ESLJP je odbio podnositeljev zahtjev kao neutemeljen, ocjenjujući da su u predmetu poduzete brojne istražne radnje, podnositelj je bio informiran o tijeku postupka te je sud cijenio da države nemaju obvezu doći do određenih rezultata, već primijeniti učinkovita i pravovremena sredstva i načine vođenja istrage, sudskih i drugih postupaka.

¹²¹ Nikolić protiv Hrvatske, zahtjev broj 5096/12, presuda od 29. siječnja 2015. godine, u kojoj je ESLJP zaključio „Dužnost provođenja učinkovite istrage odnosi se na način na koji je ta istraga

provedena, a ne na rezultat istrage. Činjenica da se tijekom istrage nisu uspjeli identificirati počinitelji, sama po sebi ne čini nužno istragu neučinkovitom, budući da je policija istražila sve dostupne informacije.

¹²² Bader i ostali protiv Švedske, zahtjev broj 13284/04, presuda od 8. studenog 2005. godine.

ZABRANA ROPSTVA I PRISILNOG RADA

Zabrana ropstva i prisilnog rada podrazumijeva da se nitko ne smije držati u ropstvu ili njemu sličnom odnosu niti se smije siliti na prisilan ili obvezan rad.

Ta zabrana ne obuhvaća rad koji se zahtjeva od osobe na redovnom izdržavanju kazne ili za vrijeme uvjetnog otpusta na slobodu¹²³, vojnu ili drugu službu određenu umjesto vojne službe, službu koja se traži u slučaju nepogode ili nesreće kojima je ugrožen život i blagostanje zajednice te svaki rad koji je dio uobičajenih građanskih obveza¹²⁴.

Iako konvencije¹²⁵ ne sadrže definiciju ropstva, značenje se ropstva profiliralo u sudskoj praksi te osim tradicionalnog, za prošlost svojstvenog, poimanja ropstva koje je podrazumijevalo potpuno vlasništvo nad osobom, ropstvo također podrazumijeva seksualno ropstvo, odnosno trgovanje ljudima radi pružanja komercijalnih seksualnih usluga, prisilne brakove, prisilan rad, dječji rad i sl., koje odlikuje kontrola kretanja i samostalnog odlučivanja osoba, sprječavanje njihova bijega, korištenje sile ili prijetnje, nasilje i drugo okrutno postupanje. Opis ropstva i prisilnog rada koji bi odgovarao današnjim oblicima zabranjenog postupanja bio bi „bitno ograničenje osobne slobode usmjereno na odnos ovisnosti u znatnoj mjeri i s ciljem iskorištavanja na različite načine“.¹²⁶

S druge strane, definiciju prisilnog rada nalazimo u Konvenciji Međunarodne organizacije rada br. 29 iz 1930., u kojoj se prisilni rad definira kao svaki rad ili služba koji se dobiva od osobe pod prijetnjom kazne i koji osoba ne obavlja dobrovoljno. Nadalje, u slučaju **Van der Musselle protiv Belgije**¹²⁷ ESLJP je obrazložio da je riječ o svim oblicima osobnog rada ili usluga, neovisno o tome jesu li fizičke ili intelektualne naravi, ako se ne obavljaju dobrovoljno te ako takav odnos sadrži elemente prijetnje i patnje onoga koji obavlja rad ili pruža uslugu.

¹²³ Predmet De Wilde, Ooms and Versp v. Belgium, zahtjev broj 832/66, u kojem je ESLJP istaknuo da u okolnostima legitimnog oduzimanja slobode skitnicama, istima može biti naloženo obavljanje određenog rada ako on ne prelazi uobičajenu mjeru te služi njihovoj ponovnoj reintegraciji u društvo.

¹²⁴ Članak 4. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda.

¹²⁵ Konvencija o ropstvu iz 1926., Dopunska konvencija o ukidanju ropstva, trgovine robljem i instituta i praksi sličnih ropstvu iz 1956. godine, Konvencija o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda.

¹²⁶ B. Herceg Pakšić, M. Jukić: Primjena konvencijskog prava u području zabrane ropstva i prisilnog rada, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 23, broj 2/2016, str. 281. – 310.

¹²⁷ Zahtjev broj 8919/80, presuda od 23. studenog 1983. godine.

U prilog navedenome također navodimo predmet **C. N. i V. protiv Francuske**¹²⁸, gdje je riječ o dvije sestre afričkog podrijetla, koje su u dobi 16 i 10 godina ostale bez roditelja te su o njima trebali brinuti ujak i ujna u Francuskoj. Međutim, sestre su tvrdile da su bile podvrgnute prisilnom radu te da su za ujnu i ujaka morale obavljati kućanske poslove. Starija je sestra bila znatno više opterećena s obzirom na količinu kućanskih poslova koje je morala obavljati bez ikakve naknade, pri čemu su ujna i ujak učestalo prijetili prijavom imigracijskoj službi i da će ju samu vratiti u zemlju podrijetla. Stoga je ESLJP utvrdio da je u konkretnom slučaju bila riječ o prisilnom radu, zbog čega je utvrđena povreda članka 4. Konvencije.

Većinu slučajeva ropstva i prisilnog rada provode fizičke osobe, što ne znači da su države izuzete od odgovornosti samim time što se suzdržavaju od provođenja ropstva i prisilnog rada građana. Obveza je država u zaštiti tog prava vrlo ekstenzivna i ona prije svega podrazumijeva poduzimanje pozitivnih mjera kako bi se spriječilo porobljavanje i prisilni rad, i to osiguranjem učinkovitog zakonskog okvira, zatim zaštitom žrtava i, u konačnici, procesuiranjem i sankcioniranjem počinitelja.

UČINKOVIT
ZAKONSKI OKVIR

ZAŠTITA
ŽRTAVA

SANKCIONIRANJE
POČINITELJA

Primjer pozitivnih obveza više država u zaštiti prava građana od ropstva i prisilnog rada detaljnije ćemo prikazati predmetom **Rantsev protiv Cipra i Rusije**¹²⁹, koji se bavi pitanjem zabrane trgovanja ljudima te apsorpira više bitnih aspekata odlučivanja ESLJP-a.

¹²⁸ Zahtjev broj 67724/09, presuda od 11. listopada 2012. godine

¹²⁹ Zahtjev broj 25965/04, presuda od 7. siječnja 2010. godine

Podnositelj je zahtjeva Nikolay Rantsev, ruski državljanin i otac Oxane Rantseve, također ruske državljanke, rođene 1980. godine. Oxana je 5. 3. 2001. godine doputovala iz Rusije na Cipar na temelju „umjetničke vize“ te je od 16. 3. 2001. radila kao plesačica u kabaretu. Nakon svega tri dana napustila je posao navodeći da će se vratiti u Rusiju. Međutim, desetak dana nakon toga, 28. 3. 2001., direktor kabareta pronašao ju je u lokalnoj diskoteci, te ju je u 5,20 sati ujutro odveo u policijsku stanicu zbog nezakonitog boravka u zemlji, tražeći da je se pritvori. Prema kazivanju svjedoka, direktor kabareta želio je da Ured za iseljništvo deportira Oxanu natrag u Rusiju, kako bi na temelju njezine „umjetničke vize“ mogao dovesti drugu djevojku na Cipar za rad u kabaretu. Ciparski su policijski službenici nakon provjere njezina statusa utvrdili da Oxana ima vizu za boravak na Cipru te su pozvali direktora da dođe po nju u stanicu i odvede je te da se vrate kasnije tijekom jutra radi daljnjih provjera statusa njezina boravka u zemlji. Nakon što je direktor prvo odbijao doći po Oxanu, na kraju je to ipak učinio, te joj je oduzeo putovnicu i druge dokumente i smjestio je u apartman jednog od zaposlenika kabareta. Oko jedan sat nakon toga Oxana je pronađena mrtva u ulici ispod stana. Na rešetkama balkona stana koji se nalazio iznad ulice gdje je pronađena mrtva, bila je omotana plahta. Ciparski je sud na temelju okolnosti utvrđenih u istrazi zaključio da je Oxana prilikom pokušaja bijega iz stana umrla pod neobičnim okolnostima sličnima nezgodi te nije utvrdio ničiju kaznenu odgovornost za njezinu smrt.

Oxanin je otac dopremio njezino tijelo u Rusiju te je tražio da ruski forenzičari naprave dodatnu obdukciju. Forenzičari su nakon obdukcije zaključili da je Oxana preminula pod neobičnim okolnostima koje je potrebno dodatno istražiti. Međutim, ciparske su vlasti istragu zaključile presudom od 27. 12. 2001., bez utvrđivanja ičije kaznene odgovornosti, unatoč traženjima podnositelja da provedu djelotvornu istragu o okolnostima smrti.

U dato vrijeme na Cipru je trgovanje ljudima radi seksualnog iskorištavanja bio poznati problem, te se pritom nerijetko koristila upravo „umjetnička viza“ za ulazak i boravak u državi osoba koje su bile žrtvama takvog nezakonitog postupanja.

Navedeni je predmet specifičan zbog više razloga. Jedan od uočljivih mogućnost je podnošenja zahtjeva radi povrede konvencijskih prava protiv više od jedne države, ovdje Cipra i Rusije, pri čemu je obrazloženo da je svaka od njih imala određenu pozitivnu obvezu prema podnositelju zahtjeva (i njegovoj pokojnoj kćeri) koju nije ispunila.

ESLJP se bavio prekograničnom trgovinom ljudima, odnosno time kako je bilo organizirano trgovanje ljudima na relaciji Rusija – Cipar te obvezom država da poduzmu mjere radi prevencije trgovine ljudima, kao i da poduzmu odgovarajuću istragu smrti pod neobjašnjenim okolnostima. Sud je utvrdio da su ciparske vlasti propustile poduzeti odgovarajuće mjere kako bi zaštitile Oxanu od trgovaca ljudima, pri čemu policijski službenici uopće nisu prepoznali da je bila žrtvom tog kaznenog postupanja. Osim toga, sud je zaključio da su ciparske vlasti propustile pravovaljano istražiti okolnosti pod kojima je Oxana preminula i tko je odgovoran za njezinu smrt, slijedom čega je ESLJP obvezao ciparsku vladu da podnositelju zahtjeva isplati iznos od 40 000 eura na ime naknade štete.

U odnosu na Rusiju, ESLJP je također utvrdio odgovornost u propustu poduzimanja mjera radi provedbe odgovarajuće istrage navodnog trgovanja ljudima, te je naložio ruskoj vladi da podnositelju isplati iznos od 2 000 eura.

Presuda ESLJP-a u predmetu Rantsev protiv Cipra i Rusije vrlo je bitna jer je potvrdila da je trgovanje ljudima radi seksualnog iskorištavanja zabranjeno člankom 4. Konvencije, iako se to izričito ne navodi u tekstu odredbe¹³⁰, zatim jer je utvrđena odgovornost za povredu prava ne samo od strane države u kojoj je došlo do smrti već i države podrijetla žrtve trgovanja ljudima te zbog širenja obveza država da poduzmu učinkovite mjere s ciljem sprječavanja trgovanja ljudima, zaštite i pomoći (potencijalnim) žrtvama trgovanja ljudima i kaznenog progona počinitelja. Dakle, mjere moraju biti usmjerene ne samo prema kažnjavanju trgovaca ljudima već i prema poslovima koje koriste radi prikrivanja takvog kaznenog postupanja kako bi se spriječilo stvaranje novih žrtava trgovine ljudima.

PRAVO NA POŠTENO SUĐENJE

Pravo na pošteno suđenje procesno je pravo čija se povreda najčešće ističe pred ESLJP-om te znatan broj odluka protiv RH sadrži povredu tog prava. Članak 6. Konvencije o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda podrazumijeva da zbog utvrđivanja prava i obveza građanske naravi ili u slučaju podizanja optužnice za kazneno djelo, svatko ima pravo da zakonom ustanovljeni neovisni i nepristrani sud pravično, javno i u razumnom roku ispita njegov slučaj.¹³¹

Presuda se mora izreći javno, ali se sredstva priopćavanja i javnost mogu isključiti iz cijele rasprave ili njezinog dijela zbog razloga koji su nužni u demokratskom društvu radi interesa morala, javnog reda ili državne sigurnosti, kad interesi maloljetnika ili privatnog života stranaka to traže, ili u opsegu koji je po mišljenju suda bezuvjetno potreban u posebnim okolnostima u kojima bi javnost mogla naštetiti interesima pravde.

¹³⁰ FARRIOR S., Human Trafficking Violates Anti-Slavery Provision: Introductory Note to Rantsev v. Cyprus and Russia – European Court of Human Rights, International Legal Materials, Vol. 49, 2010 Vermont Law School Research Paper, 10-36.

¹³¹ Određena su prava isključena iz članka 6. stavka 1. Konvencije jer se ne smatraju građanskim pravima, među kojima su postupci vezani uz državljanstvo i imigracijska pitanja (pr. Ilić protiv Hrvatske). ESLJP je odbacio zahtjeve podnesene radi ukidanja naredbe za protjerivanje stranaca, radi naknade štete koju je potraživao tražitelj azila zbog odbijanja zahtjeva za azil, zbog postupka izručenja, zbog odbijanja zahtjeva za primanje u državljanstvo. Iako je u pojedinim

odlukama ESLJP iz građanskih prava isključio i pravo na izdavanje putovnice ili drugih dokumenata, u odluci Baumann protiv Francuske pitanje vezana uz izdavanje putovnice ili putne isprave za stranca ocjenjivao je u kontekstu prava na slobodu kretanja, koja je ograničena uskratim takvog dokumenta. Podnositelj zahtjeva bio je njemački državljanin kojemu su francuske vlasti za vrijeme boravka u Francuskoj oduzele putovnicu tijekom istrage kaznenog djela. Podnositelj je bio hospitaliziran u Njemačkoj te je tražio vraćanje putovnice, što su francuske vlasti odbile, iako ga nisu pozvale kao svjedoka ili ga optužile u kaznenom postupku koji se vodio u Francuskoj. Stoga se podnositelj zahtjeva obratio ESLJP-u navodeći da su mu francuske vlasti ograničile

slobodu kretanja time što mu odbijaju vratiti putovnicu. ESLJP je istaknuo da je Protokolom 4. člankom 3. stavcima 1. i 2. zabranjeno poduzimanje mjera koje ograničavaju ili potpuno onemogućuju slobodu kretanja osobe, što se odnosi i na nemogućnost osobe da napusti zemlju čiji je državljanin.

S obzirom na sudsku praksu i postavljene standarde, sljedeći su **elementi ili aspekti prava na pošteno (pravično) suđenje**: pravo na pristup sudu; pravo na pravnu pomoć; pravo na procesnu ravnopravnost („jednakost oružja“); pravo na javno i kontradiktorno suđenje; pravo na saslušanje; pravo na dokaz; pravo na javnu objavu presuda; pravo na sud ustanovljen zakonom; pravo na nezavisnost i nepristranost u suđenju; pravo na suđenje u razumnom roku; pravo na učinkovitu ovrhu presuda; zabrana arbitrarnog postupanja i pravo na pravnu sigurnost.¹³²

Neke od vidova tog prava pojasnit ćemo u pojedinačnim slučajevima. **Pravo na pristup sudu i pravnu pomoć** bili su predmetom ocjene ESLJP-a u predmetu **Airey protiv Irske**¹³³.

Podnositeljica zahtjeva bila je stranka u vrlo složenom postupku zbog razvoda braka te zbog svojeg lošijeg imovinskog stanja nije mogla angažirati odvjetnika, a nije ostvarivala pravo na pravnu pomoć. Sud je zaključio da je pravo na pristup sudu povrijeđeno jer u konkretnom postupku bez stručnog zastupanja koje si stranka nije mogla priuštiti, nije imala gotovo nikakve izgleda za uspjeh u sporu i ostvarenje pravne zaštite koju je tražila pred sudom.

Nadalje, pravo na neovisan i nepristran, zakonom ustanovljen sud podrazumijeva ne samo subjektivnu nezavisnost i nepristranost suca koji provodi raspravu već i izostanak bilo kojih drugih okolnosti koje dovode u pitanje njegovu nepristranost i pravičnost.

Tako je u predmetu **Mežnarić protiv Hrvatske**¹³⁴ ESLJP utvrdio povredu članka 6. stavka 1. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljenih sloboda jer je u postupku pred Ustavnim sudom, pokrenutom na temelju ustavne tužbe podnositelja zahtjeva, kao jedan od sudaca sudjelovao M. V. koji je ranije u sudskom postupku, dok je još bio odvjetnik, zastupao protivnu stranu. Nakon što se isti prestao baviti odvjetništvom, zastupanje protivne strane preuzela je njegova kći. ESLJP je ocijenio kako neovisno o duljini trajanja zastupanja protivne strane u ranijim stadijima sudskog postupka i neovisno o zastupanju u samo određenim postupcima, činjenica da je ista osoba prethodno bila u ulozi zastupnika, a kasnije u ulozi suca može dovesti u pitanje njegovu nepristranost.

¹³² Alan Uzelać, Pravo na pošteno suđenje: opći i građanskopravni aspekti čl. 6. st. 1. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, CMS, Zagreb, travanj 2011.

¹³³ Zahtjev broj 6289/73, presuda od 9. listopada 1979. godine. Podnositeljica zahtjeva 1953. godine udala se i imala je četvero djece te je 1972. njezin suprug, osuđivan zbog napada na podnositeljicu, napustio nju i djecu. U Irskoj je razvod braka bio Ustavom zabranjen te su se supružnici mogli osloboditi dužnosti zajedničkog života sporazumom o rastavi ili dekretom o sudskoj

rastavi koji je mogao donijeti viši sud. Podnositeljica je bezuspješno osam godina pokušavala nagovoriti supruga na sporazumnu rastavu. U lipnju 1972. pokrenula je postupak radi izdavanja dekreta o sudskoj rastavi, jer je suprug fizički i psihički maltretirao nju i djecu. Međutim, takav je postupak pravno složen te podnositeljica nije imala dovoljno sredstava kako bi sama platila troškove sudskog postupka, a u Irskoj nije postojala besplatna pravna pomoć u slučajevima sudske rastave braka. Niti jedan odvjetnik nije želio preuzeti njezino zastupanje.

¹³⁴ Zahtjev broj 71615/01, presuda od 15. srpnja 2005. godine.

PRAVO NA JEDNAKOST ORUŽJA

Pravo na jednakost oružja podrazumijeva da stranke tijekom sudskog postupka imaju na raspolaganju jednaka procesna sredstva koja ravnopravno mogu koristiti.

Tako je u predmetu **Perić protiv Hrvatske**¹³⁵ ESLJP ocijenio da je povrijeđeno pravo na pravično suđenje s obzirom na to da stranke nisu imale jednaka procesna prava tijekom postupka pred nacionalnim sudom. Naime, dok je sud odbio dokazni prijedlog jedne stranke postupka radi saslušanja šest svjedoka, obrazlažući takvu odbijajuću odluku dovoljno utvrđenim činjeničnim stanjem, ipak je prihvatio dokazni prijedlog suprotne parnične strane za saslušanjem četvero svjedoka. Iako ESLJP ne ispituje diskrecijsku ocjenu nacionalnog suda o tome koje će dokaze izvesti, ocijenio je kako odbijanje dokaznih prijedloga podnositeljice zahtjeva nije bilo u skladu s načelom jednakosti oružja.

¹³⁵ Zahtjev broj 34499/06, presuda od 27. ožujka 2008. godine.

Kada je u pitanju trajanje postupka, ESLJP nije definirao fiksne rokove kada se smatra da je došlo do prekomjernog trajanja postupka, već to procjenjuje od slučaja do slučaja vodeći računa o složenosti predmeta, ponašanju podnositelja zahtjeva, postupanju nadležnih tijela, vrijednosti zaštićenog dobra te je li riječ o predmetu koji zahtijeva hitnost postupanja. Pritom se u trajanje sudskog postupka uračunava i prisilno izvršenje presuda, kako bi stranka zaista ostvarila prava radi kojih je pokrenula sudski postupak. Iako je u hrvatskom zakonodavstvu, odnosno u Zakonu o parničnom postupku, regulirana obveza provođenja postupka u razumnom roku, nisu rijetki predmeti pred ESLJP-om protiv Hrvatske radi dugotrajnosti postupanja nacionalnih sudova. Bitno je napomenuti da isti broj godina trajanja sudskog postupka ne znači da će uvijek imati za posljedicu povredu prava na suđenje u razumnom roku.

U predmetu **Aleksić protiv Hrvatske**¹³⁶, iako je bila riječ o trogodišnjem trajanju postupka, ESLJP je ocijenio povredu prava na suđenje u razumnom roku s obzirom na vrstu postupka. Naime, predmet ocjene povrede bio je postupak pred Ustavnim sudom koji je započeo u ožujku 2006. godine te je završio u srpnju 2009. godine. ESLJP je istaknuo da se razumnost duljine postupka mora ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i s obzirom na složenost predmeta, ponašanje podnositelja i nadležnih vlasti te ono što je bilo važno za podnositelje u sporu, zaključivši kako u tom predmetu Vlada RH nije dostavila niti jedan dokaz koji bi ukazivao na opravdanost trogodišnjeg odlučivanja Ustavnog suda o ustavnoj tužbi podnositelja zahtjeva.

U pojedinim slučajevima moguće je da podnositelj zahtjeva koristi domaća pravna sredstva za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku, ali ako se ista pokažu nedjelotvornima, podnositelj može podnijeti zahtjev i ESLJP-u.¹³⁷

¹³⁶ Zahtjev broj 12422/10, presuda od 5. prosinca 2013. godine. Podnositelji zahtjeva podnijeli su Općinskom sudu u Karlovcu prijedlog za ovrhu presude Općinskog suda u Šapcu u Srbiji, od 28. kolovoza 1991., kojom im je dodijeljena naknada štete. Predmet je prosljeđen Općinskom sudu u Zagrebu te je prijedlog za ovrhu podnositelja zahtjeva proglašen nedopuštenim jer presuda Općinskog suda u Šapcu nikada nije priznata u RH. Odluku je potvrdio Županijski sud u Zagrebu, nakon čega su podnositelji 20. ožujka 2006. podnijeli ustavnu tužbu pred Ustavnim sudom RH. 10. lipnja 2009. Ustavni sud odbio je ustavnu tužbu podnositelja kao neutemeljenu.

¹³⁷ Primjerice, u predmetu Bećirović protiv Hrvatske, zahtjev broj 45379/10, presuda od 18. prosinca 2012. godine. Podnositeljica je podnijela zahtjev za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku Županijskom sudu u Rijeci, prigovarajući duljini građanskog postupka koji se vodio pred Općinskim sudom u Rijeci. Županijski sud ocijenio je zahtjev utemeljenim, dodijelio podnositeljici novčanu naknadu štete i obvezao prvostupanjski sud da u roku deset mjeseci donese odluku. Prvostupanjski je sud navedeni rok prekoračio za preko godinu dana, slijedom čega je ESLJP utvrdio povredu članka 6. stavka 1. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda.

PRAVO NA POŠTIVANJE PRIVATNOG I OBITELJSKOG ŽIVOTA

Pravo na poštivanje privatnog i obiteljskog života podrazumijeva da svatko ima pravo na poštivanje privatnog i obiteljskog života, doma i dopisivanja te se javna vlast neće miješati u ostvarivanje tog prava, osim kada je to u skladu sa zakonom, nužno u demokratskom društvu radi interesa državne sigurnosti, javnog reda i mira ili gospodarske dobrobiti zemlje, sprječavanja nereda ili zločina te radi zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih.

Dakle, riječ je o pravu koje je moguće ograničiti u širokom broju slučajeva, što otvara mogućnost njegovih češćih povreda.

Iako pravo na privatni život nije izričito definirano, ono obuhvaća razne vidove naših života. Tako se u sudskoj praksi definiralo da pravo na privatni život obuhvaća pravo na određenu seksualnu orijentaciju¹³⁸, seksualni život, pravo na izbor imena i prezimena¹³⁹, spolni identitet i zakonsko priznavanje transseksualnih osoba nakon što su operativnim zahvatima promijenile spol¹⁴⁰, pravo na odluku da se postane ili ne postane roditelj¹⁴¹, pravo na etnički identitet i život u skladu s tradicijom¹⁴² i dr. To pravo također podrazumijeva obvezu države da poduzme pozitivne mjere radi zaštite tjelesnog, psihičkog i moralnog integriteta pojedinca,¹⁴³ a osobito djece kao posebno ranjive skupine. Nadalje, pozitivna obveza države odnosi se i na zaštitu privatnosti te identiteta pojedinca.

Pojam obiteljski život također nije izričito definiran, ali praksa ESLJP-a pokazuje da on obuhvaća razne oblike obiteljskih odnosa, a ne isključivo obitelji osnovane na braku. Kada je u pitanju povreda prava na obiteljski život parova koji nisu u formalnoj bračnoj zajednici, ESLJP procjenjuje je li riječ o životu u stabilnoj zajednici međusobno predanih parova, imaju li zajedničku djecu te koliko traje njihova zajednica. Odsutnost biološke veze između roditelja i djece također ih ne isključuje od moguće povrede prava na obiteljski život. ESLJP je praksom utvrdio pozitivnu obvezu država da štite pravo na poštovanje obiteljskog života i u slučajevima migracija, navodeći da je prilikom deportacije osobe iz države nužno ocijeniti hoće li time doći do povrede prava na obiteljski život¹⁴⁴.

¹³⁸ Dudgeon protiv Velike Britanije, zahtjev broj 7525/76, presuda od 22. listopada 1981. godine. ESLJP je istaknuo da postojanje zakona kojim se kriminalizira homoseksualno ponašanje muškaraca starijih od 21 godine predstavlja neopravdano miješanje u privatni život i povredu članka 8. Konvencije.

¹³⁹ Burghartz protiv Švicarske, zahtjev broj 16213/90, presuda od 22. veljače 1994. godine.

¹⁴⁰ B. protiv Francuske, zahtjev broj 13343/87, presuda od 25. ožujka 1992. godine. ESLJP je ocijenio da odbijanje država da pravno priznaju promjenu spola predstavlja kršenje članka 8. Konvencije.

¹⁴¹ V. C. protiv Slovačke, zahtjev broj 18968/07, presuda od 8. studenog 2011. godine. U tom je predmetu ESLJP ocijenio da se članak 8. Konvencije primjenjuje i na postupke sterilizacije jer je riječ o jednoj od bitnih tjelesnih funkcija ljudi, koja utječe na razna područja osobnog integriteta pojedinca, uključujući njegovu tjelesnu i psihičku dobrobit i emocionalni, duhovni i obiteljski život.

¹⁴² Aksu protiv Turske, zahtjevi broj 4149/04 i 41029/04, presuda od 15. ožujka 2012. godine. O romskoj zajednici u Turskoj napisana je knjiga koja je sadržavala negativne stereotipe o Romima. Iako u konačnici nije utvrđena povreda članka 8. Konvencije, ESLJP je istaknuo pozitiv-

nu obvezu države da pripadnike etničkih i nacionalnih manjina zaštiti od negativnih stereotipa.

¹⁴³ Sandra Jurković protiv Hrvatske, zahtjev broj 38478/05, presuda od 3. ožujka 2009. godine.

¹⁴⁴ Jeunesse protiv Nizozemske, zahtjev broj 12738/10, presuda od 3. listopada 2014. godine.

U praksi ESLJP-a dom je definiran kao prostorije s kojima je pojedinac ostvario dovoljno jaku, stvarnu i trajnu povezanost, bez obzira na to nastanjuje li ih zakonito ili bez ovlaštenja¹⁴⁵. U pojedinim slučajevima pravo na dom može prevladati legitimni interes države da kontrolira svoju imovinu jer „dom“ nije ograničen samo na prostorije koje su zakonito nastanjene. U predmetu Bjedov protiv Hrvatske¹⁴⁶ ESLJP je istaknuo kako odbijanje vlasti da riješe stambeni problem i inzistiranje na prisilnom iseljenju teško bolesne osobe u poodmakloj životnoj dobi može dovesti do povrede njezina prava na privatni i obiteljski život.¹⁴⁷

Pritom može biti riječ o bilo kojem prostoru koji pojedinac smatra svojim domom i kao takvog ga koristi, kao što je kamp kućica ili druga pomična mjesta stanovanja, a ne izričito o prostoru koji odgovara pravnoj definiciji doma sukladno domaćem pravu.¹⁴⁸

Tako je u predmetu Chapman protiv Ujedinjenog Kraljevstva¹⁴⁹, unatoč izostanku utvrđenja povrede konvencijskih prava¹⁵⁰, ESLJP ocijenio da je podnositeljčin život u prikolici integralni dio njezina etničkog identiteta kao Romkinje, koji odražava dugu tradiciju putujućeg životnog stila romske manjine, njezin dom.

Više je načina miješanja države u pravo na poštovanje doma, uključujući namjernim uništenjem doma, pretragom nečije kuće ili stana, oduzimanjem nekretnine od strane države, odbijanjem zahtjeva raseljenih osoba za vraćanjem u vlastite domove i sl.

¹⁴⁵ Bjedov protiv Hrvatske, zahtjev broj 42150/09, presuda od 29. svibnja 2012. godine. Podnositeljica zahtjeva bila je narušenog zdravstvenog stanja te je prigovorila da je sudskim nalogom za njezinim iseljenjem iz stana u kojem je živjela povrijeđeno njezino pravo na poštovanje doma. Zahtjev je odbijen te su vlasti ustrajale na njezinu iseljenju, bez da je država dokazala nužnost takvog iseljenja u okolnostima ozbiljno narušenog zdravstvenog stanja.

¹⁴⁶ Zahtjev broj 42150/09, presuda od 29. svibnja 2012. godine.

¹⁴⁷ U predmetima Ćosić protiv Hrvatske, zahtjev broj 28261/06, presuda od 15. siječnja 2009. i Paulić protiv Hrvatske, zahtjev broj 3572/06,

presuda od 22. listopada 2009., ESLJP je istaknuo da se, osim ocjene postojanja legitimnog cilja za ostvarivanje miješanja države u pravo na nepovredivost doma, također treba provesti analiza razmjernosti mjere koju država kao vlasnik nekretnine provodi protiv podnositelja zahtjeva, s obzirom na to da je gubitak doma najekstremniji oblik miješanja u pravo na nepovredivost doma.

¹⁴⁸ U RH pojam stana definiran je Zakonom o najmu stanova, dok je pojam poslovnog prostora definiran Zakonom o zakupu i kupoprodaji poslovnog prostora. U predmetu Niemietz protiv Njemačke, zahtjev broj 13710/88, presuda od 16. prosinca 1992. godine, ESLJP je poslovni prostor također štiti kao dom.

¹⁴⁹ Zahtjev broj 27238/95, presuda od 18. siječnja 2001. godine.

¹⁵⁰ ESLJP je ocijenio da činjenica pripadnosti manjini s tradicionalnim životnim stilom drugačijim od života većine ipak ne daje imunitet od primjene zakona namijenjenog zaštiti imovine zajednice kao cjeline i zaštiti okoliša. Sud je nadalje pojašnjavao da je prilikom ocjene je li nalog pojedincu da napusti dom proporcionalan legitimnom cilju kojem se teži relevantna zakonitost osnovanog doma. Ako je osnivanje doma na određenom mjestu bilo nezakonito, položaj pojedinca koji se protivi naredbi o preseljenju slabiji je nego u slučaju legitimno osnovanog doma.

PRAVO NA DOPISIVANJE

Pravo na dopisivanje obuhvaća razne oblike korespondencije kao što su pisma između pojedinaca, telefonski razgovori, elektronička pošta, privatni radio, poruke poslane putem telefaksa i sl.

PRAVO NA ČIST I ZDRAV OKOLIŠ

Pravo na čist i zdrav okoliš u domu i neposredno oko njega još je jedan oblik prava na poštovanje privatnog i obiteljskog života.

Tako je u predmetu **Oluić protiv Hrvatske**¹⁵¹ ESLJP istaknuo da, iako Konvencijom o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda nije izričito navedeno pravo na čist i tih okoliš, u slučaju kada je pojedinac izravno i ozbiljno pogođen bukom ili nekim drugim onečišćenjem, može doći do povrede članka 8. Konvencije.

Također, u predmetu **López Ostra protiv Španjolske**¹⁵² ESLJP je zaključio da bi ozbiljno onečišćenje okoliša moglo predstavljati miješanje u pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života i doma, sprječavajući pojedince da uživaju u svojim domovima i tako štetno utječući na njihov privatni i obiteljski život.

Dakle, pravo na dom ne podrazumijeva samo pravo na fizički određen privatni prostor već i kvalitetu načina korištenja takvog prostora, odnosno da nismo izloženi određenim štetnim vanjskim utjecajima zbog kojih ne možemo neometano uživati pravo na privatni život. Pritom, iako u konkretnom slučaju nije bila država ta koja je stvarala prekomjernu buku, već ugostiteljski objekt u vlasništvu privatne osobe, sud je zaključio kako postoji obveza države da zaštiti građane od štetnih vanjskih utjecaja poduzimanjem mjera koje će spriječiti širenje prekomjerne buke.

¹⁵¹ Zahtjev broj 61260/08, presuda od 20. svibnja 2010. godine, podnositeljica zahtjeva i njezina obitelj živjeli su u privatnoj kući u čijem je drugom dijelu bio smješten ugostiteljski objekt iz kojeg je svakodnevno emitirana prekomjerna buka. Iako je podnositeljica pred nacionalnim sudovima i tijelima pokrenula upravne i sudske postupke radi poduzimanja mjera kako bi se spriječilo širenje prekomjerne buke, takve mjere nisu poduzete, ili nisu bile učinkovite, te je ugostiteljski objekt više godina bio izvorom prekomjerne buke na štetu podnositeljice zahtjeva i njezine obitelji, najčešće tijekom noći. Stoga je

podnositeljica podnijela zahtjev pred ESLJP-om i prije nego je iscrpila sva domaća pravna sredstva u RH, s obzirom na to da je iste smatrala neučinkovitim, te je sud utvrdio povredu članka 8. Konvencije.

¹⁵² Zahtjev broj 16798/90, presuda od 9. prosinca 1994. godine. Podnositeljica zahtjeva navodila je o izloženosti njezinog doma onečišćenju iz postrojenja za preradu kože, izgrađenog 12 metara od njezinog stana.

PRAVO NA PRIMJEREN ŽIVOTNI STANDARD

Pravo na primjeren životni standard proizlazi iz članka 25. Opće deklaracije o ljudskim pravima i podrazumijeva pravo na sigurnu pitku vodu i sanitarne uvjete te na odgovarajuće stanovanje. Istovremeno, odgovarajuće stanovanje i pristup sigurnoj vodi nužni su za ostvarivanje prava na život i prava na zdravlje.

U skladu s međunarodnim dokumentima, voda ne mora biti besplatna, ali mora biti pristupačna svima. Posljedično, isključenja vode zbog neplaćanja dopuštena su ako se može pokazati da stanovnik može platiti uslugu, ali to ne čini. Međutim, kada ljudi istinski ne mogu platiti račun, država je dužna osmisliti hitne mjere, uključujući financijsku pomoć, kako bi svima osigurala pristup neophodnoj vodi, a ako to ne učini, dolazi do kršenja ljudskih prava.

Pravo na odgovarajuće stanovanje znači da stanovanje mora biti pristupačno, uključujući troškove vode, kanalizacije i drugih usluga vezanih uz stanovanje. Kuće bez vode i sanitarnih čvorova izlažu stanovnike bolestima, pogoršavaju postojeće zdravstvene uvjete i ugrožavaju sigurnost života stanovnika. Ako troškovi vezani uz stanovanje nisu u skladu s razinom dohotka, mnogim stanovnicima s niskim prihodima stanovanje postaje nepristupačno, što dovodi do nagomilavanja obveza koje postaju rizik za ovrhu, deložaciju i beskućništvo.

Svjesni toga, OCD-i koji djeluju u bogatoj zemlji, u urbanom području, čiji stanovnici većinom pripadaju manjinskoj skupini, pozivajući se na dokumente koje je njihova država ratificirala¹⁵³, odlučili su proslijediti pritužbu UN-ovim posebnim procedurama. U tom gradu lokalni vodovod povisio je cijenu vode kako bi pokrili troškove curenja koji su bili posljedica stare infrastrukture. Kao rezultat tog porasta, 27 000 domova bilo je isključeno iz vodovoda zbog neplaćanja računa za vodu. Skok cijene podudara se s rastućom krizom nezaposlenosti u gradu. Upravo zbog toga, OCD-i su se obratili Posebnom izvjestitelju za odgovarajuće stanovanje i Posebnom izvjestitelju o ljudskom pravu na sigurnu i pitku vodu i kanalizaciju, koji su kao dio prikupljanja podataka i dokumentiranja kršenja ljudskih prava organizirali neformalni posjet tom području. Tijekom posjeta obišli su različite dijelove grada i susreli se s ljudima kojima je voda bila zatvorena i drugima koji se trude platiti skupe račune za vodu kako bi izbjegli zatvaranje. Razgovarali su o situaciji s gradonačelnikom, gradskim vijećem, zastupnicima u parlamentu, predstavnicima organizacija civilnog društva, zaposlenicima lokalnog vodovoda i pravnicima.

Nakon prikupljenih podataka, izdali su niz preporuka usmjerenih na grad i državu kako bi otklonili kršenja tih prava.¹⁵⁴ UN-ova tijela ponudila su podršku gradu i državi da zajedno rade na tom izazovu. Nažalost, od 2018. godine, ta država više ne prima posjete posebnih izvjestitelja.

¹⁵³ Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije, Međunarodni pakt o političkim i građanskim pravima.

¹⁵⁴ <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=15188>

PRAVO NA ZDRAVLJE

Pravo na zdravlje temeljno je ljudsko pravo neophodno za ostvarivanje drugih ljudskih prava, kako je to navedeno Općim komentárom broj 14¹⁵⁵, CESR-a¹⁵⁶.

Ljudsko pravo na zdravlje prepoznato je u brojnim međunarodnim instrumentima: Opća deklaracija o ljudskim pravima prepoznaje ga u članku 25., a ključan je članak 12. Međunarodnog pakta o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima¹⁵⁷.

Pravo na zdravlje uključuje dvije komponente – s jedne strane slobode, a s druge strane prava. Sloboda u kontekstu prava na zdravlje pretpostavlja mogućnost kontrole zdravlja i svog tijela, što uključuje seksualna i reproduktivna prava. Istovremeno, ona uključuje i slobodu od zadiranja u zdravlje pojedinca, kao što je pravo na slobodu od mučenja, nekonsenzualnog liječenja i eksperimentiranja. S druge strane, pravo na zdravlje uključuje i pristup sustavu zaštite zdravlja koji pruža jednaku mogućnost svim ljudima da uživaju najveću razinu dosegnutog zdravstvenog standarda.

ZDRAVLJE

¹⁵⁵ https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=E%2Fc.12%2f2000%2f4&Lang=en

¹⁵⁶ Zadužen za praćenje provedbe Međunarodnog pakta o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima u nacionalnim kontekstima.

¹⁵⁷ Pravo na zdravlje priznato je i Međunarodnom konvencijom o uklanjanju svih oblika rasne diskriminacije, Konvencijom o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena, Konvencijom o pravima djeteta i Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom.

Pravo na zdravlje sadržava međusobno povezane elemente:

- **raspoloživost**, koja uključuje javne zdravstvene ustanove koje funkcioniraju kao i usluge i programi koji moraju biti dostupni u odgovarajućem broju. Priroda tih ustanova, usluga i dobara ovisi o razvoju pojedine države, ali uključuje ključne značajke zdravlja, poput dostupnosti vode za piće i odgovarajuću kanalizaciju, bolnice, klinike i druge zdravstvene ustanove, educirano zdravstveno osoblje koje zarađuje kompetitivnu plaću i dostupnost osnovnih lijekova.
- **pristupačnost**, što znači dostupnost svim članovima društva, bez diskriminacije. Zdravstvene usluge moraju biti fizički dostupne svima, na cijelom području, uključujući i ruralna područja. Posebno je važno osigurati fizičku dostupnost zgrada i usluga osobama s invaliditetom. Zdravstvene usluge moraju biti financijski dostupne svima, što znači da najsiromašniji članovi društva ne smiju biti disproporcionalno opterećeni troškovima vezanim uz ostvarivanje prava na zdravlje. I na kraju, pristupačnost uključuje pravo da osoba traži i dobije nepristranu informaciju vezanu uz svoje zdravstveno stanje, kao i obvezu čuvanja povjerljivosti informacija vezanih uz zdravstveno stanje osobe.
- **prihvatljivost**, koja podrazumijeva usklađenost s medicinskom etikom i poštovanje pripadnosti pojedinaca različitim kulturama te dobnu i rodnu osjetljivost.
- **kvalitetu**, što podrazumijeva obrazovano osoblje u zdravstvenim institucijama, lijekove koji su sigurni, opremu u bolnicama, sigurnu vodu za piće, odgovarajuću kanalizaciju i sl.

Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda ne jamči pravo na zdravstvenu zaštitu. Ipak, ESLJP široko tumači konvencijska prava, te se pitanjem prava na zdravstvenu zaštitu bavio unutar konteksta članaka 2., 3., 8. i 14. Konvencije.

Unutar Vijeća Europe, pravni instrument koji se odnosi na gospodarska i socijalna prava jest **Europska socijalna povelja**, čiji članak 11. regulira pravo na zdravstvenu zaštitu te čiju provedbu prati Europski odbor za socijalna prava.

Posebni izvjestitelj UN-a o pravu svih osoba na uživanje najviših standarda tjelesnog i mentalnog zdravlja posjetio je Hrvatsku krajem 2016. godine i tom prilikom sastao se s visokim dužnosnicima, predstavnicima pravosudne i zakonodavne vlasti te predstavnicima međunarodnih organizacija i OCD-a, kao i predstavnicima zdravstvenih institucija. Tom prilikom zaključio je kako je Hrvatska ostvarila značajan uspjeh u progresivnom ostvarenju prava na zdravlje te je usprkos nizu izazova s kojima se susretala ojačala zdravstvene politike i usluge s ciljem postizanja održivog zdravstvenog sustava. Ipak, izdvojio je neka područja u kojima je potrebno uložiti dodatne napore: područje mentalnog zdravlja, ostvarivanje seksualnog i reproduktivnog zdravlja, izazovi u zaštiti prava na zdravlje ljudi u pokretu (migranata) i Roma. Više o samom posjetu možete naći u Izvješću¹⁵⁸ koje je objavio posebni izvjestitelj.

¹⁵⁸ https://ap.ohchr.org/documents/dpage_e.aspx?si=A/HRC/35/21/Add.2

ZABRANA DISKRIMINACIJE

Zabrana diskriminacije je, između ostaloga, regulirana člankom 14. Konvencije o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda, člankom 1. Protokola br. 12 uz Konvenciju, člankom 14. Ustava RH¹⁵⁹, kao i Zakonom o suzbijanju diskriminacije.

O regulaciji zabrane diskriminacije na temelju ZSD-a raspravljali smo u prethodnom dijelu priručnika, pri čemu nacionalni zakonodavni okvir taksativno navodi diskriminacijske osnove na temelju kojih može doći do nejednakog postupanja, dok Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda ima otvoren popis osnova.

Konvencijska zabrana diskriminacije podrazumijeva uživanje svih prava određenih zakonom bez diskriminacije na bilo kojoj osnovi, kao što je spol, rasa, boja kože, jezik, vjera, političko ili drugo uvjerenje, nacionalno ili socijalno podrijetlo, pripadnost nacionalnoj manjini, imovina, rođenje ili drugi status, kao i da javna tijela ne smiju nikoga diskriminirati na bilo kojoj osnovi kako je navedeno. Pritom se pred ESLJP-om zabrana diskriminacije ne ističe samostalno, već se njezina povreda proteže na konvencijska prava sadržana u člancima 2. do 13., odnosno na pravo na život, zabranu mučenja, zabranu ropstva i prisilnog rada, pravo na slobodu i sigurnost, pravo na pošteno suđenje, pravo da nema kazne bez zakona, pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života, slobodu mišljenja, savjesti i vjeroispovijedi, slobodu izražavanja, slobodu okupljanja i udruživanja, pravo na brak i pravo na djelotvoran pravni lijek. Dakle, pred ESLJP-om povreda zabrane diskriminacije prvenstveno se ističe ako nejednako postupanje ulazi unutar općeg okvira nekog od ostalih konvencijskih prava.¹⁶⁰ Međutim, ESLJP je u svojoj praksi također utvrdio neizravnu diskriminaciju u slučaju kada država bez objektivnog i razumnog razloga propusti različito postupati prema osobama s obzirom na njihove specifične, različite okolnosti. Dakle, jednako postupamo prema osobama u jednakim okolnostima, a različito prema osobama kada to zahtijevaju specifične okolnosti na njihovoj strani. Najuočljiviji je primjer obveza različitog postupanja prema osobama s invaliditetom te primjena razumne prilagodbe s obzirom na specifične okolnosti njihova života.

U nastavku ćemo na primjeru nekoliko predmeta vezanih uz diskriminaciju pojasniti kriterije koje ESLJP cijeni prilikom razmatranja povrede prava na jednako postupanje, kao i povezanost članka 14. Konvencije s ostalim konvencijskim pravima.

¹⁵⁹ „Svatko u Republici Hrvatskoj ima prava i slobode, neovisno o njegovoj rasi, boji kože, spolu, jeziku, vjeri, političkom ili drugom uvjerenju, nacionalnom ili socijalnom podrijetlu, imovini, rođenju, naobrazbi, društvenom položaju ili drugim osobinama. Svi su pred zakonom jednaki.“

primjenjuje na ona dopunska prava koja je država dobrovoljno odlučila osigurati, a koja padaju unutar općeg okvira bilo kojeg članka Konvencije.“

¹⁶⁰ E. B. protiv Francuske, zahtjev broj 43546/02, presuda od 22. siječnja 2008. godine, „Zabrana diskriminacije zajamčena člankom 14., prema tome, proteže se preko uživanja prava i sloboda za koje Konvencija i pripadajući protokoli zahtijevaju da ih osigura svaka država. On se također

U predmetu **Opuz protiv Turske**¹⁶¹ sud se bavio rodno uvjetovanim nasiljem i diskriminacijom žena. Zahtjev sudu podnijela je Nahida Opuz, čiji je bivši suprug 2002. godine ubio njezinu majku iz vatrenog oružja. Prije ubojstva punice, njezin bivši suprug obje ih je zlostavljao te im je više puta nanosio teške tjelesne povrede opasne po život. Iako su se žene obraćale domaćim vlastima radi pomoći i sprječavanja daljnjeg nasilja nad njima, nisu poduzete učinkovite mjere radi njihove zaštite. ESLJP je ocijenio da Turska ima uređen zakonodavni okvir kojim je zabranjeno nasilje u obitelji, ali su ga vlasti propustile primijeniti uslijed pasivnosti pravosuđa, odnosno policije i tužiteljstva, što je i inače bio problem prilikom postupanja u pritužbama žena zbog nasilja u obitelji. ESLJP je ocijenio da su turske vlasti propustile zaštititi žene od nasilja, što je dovelo do povrede njihova prava na jednaku pravnu zaštitu, pri čemu je irelevantno je li propust vlasti bio namjeran. Sud je također naglasio kako je pitanje nasilja u obitelji pitanje javnog interesa, a ne privatni obiteljski problem, slijedom čega država mora poduzeti učinkovite mjere kako bi ga suzbila.

U predmetu **Nachova i drugi protiv Bugarske**¹⁶² otvoreno je pitanje diskriminacije na temelju rase prilikom provedbe istrage zbog ubojstva. Naime, vojni je policajac nakon bijega dvojice nenaoružanih i bezopasnih bjegunaca romske pripadnosti, koji su pokušali izbjeći vojnu obvezu, iste ubio automatskom puškom u gusto naseljenom selu. Iako je jedan od svjedoka iskazao da je policajac nakon toga iznosio rasističke uvrede te, unatoč okolnosti upotrebe prekomjerne sile i postojanju predrasuda prema Romima u Bugarskoj, prilikom provedbe istrage vlasti nisu uzele u obzir moguće rasističke motive ubojstva, nisu saslušali svjedoka, nisu tražili pojašnjenje od policajca o razlozima upotrebe prekomjerne sile, njegovu raniju umiješanost u slične događaje ili postojanje predrasuda prema Romima. Istraga je zaključena bez poduzimanja kaznenog progona protiv službenika koji je ubio zatvorenike. Stoga je ESLJP zaključio da su bugarske vlasti propustile provesti odgovarajuću istragu o rasno motiviranom nasilju.¹⁶³

Rasno motivirano nasilje bilo je predmetom postupanja i po zahtjevima protiv RH u predmetima **Šečić protiv Hrvatske**¹⁶⁴ i ranije spomenutom **Škorijanec protiv Hrvatske**¹⁶⁵, u kojima je bila riječ o povredi prava na jednakost vezana za članak 3. Konvencije. U predmetu **Šečić protiv Hrvatske** ESLJP je naglasio obvezu države da istraži rasno motivirani zločin i kada je on počinjen od strane privatne osobe, a ne samo javne vlasti (kao što je to bilo slučaj u predmetu **Nachova protiv Bugarske**).

¹⁶¹ Zahtjev broj 33401/02, presuda od 9. lipnja 2009. godine.

¹⁶² Zahtjevi broj 43577/98 i 43579/98, presuda od 6. srpnja 2005. godine.

¹⁶³ Veliko vijeće ESLJP-a u tom je predmetu dalo definiciju rasno motiviranog nasilja navodeći „Rasno motivirano nasilje posebna je uvreda ljudskog dostojanstva, pa se, s obzirom na pogubne posljedice, od nadležnih vlasti zahtijeva da svaki takav slučaj istraže posebno energično i odlučno. Iz tog razloga vlasti moraju koristiti sva

sredstva koja im stoje na raspolaganju u borbi protiv rasizma i rasno motiviranog nasilja, kako bi tako ojačali viziju svakog demokratskog društva da se na razlike ne gleda kao na prijetnju, već kao na izvor bogatstva.“

¹⁶⁴ Zahtjev broj 40116/02, presuda od 31. svibnja 2007. godine. Podnositelja zahtjeva napala je skupina skinheda, te mu nanijeli fizičke ozljede zbog kojih je hospitaliziran. Nakon što su domaće vlasti sedam godina vodile istragu, oštećeni je podnio zahtjevu ESLJP-u zbog neučinkovite istrage rasno motiviranog zločina koji je nad

njim počinila ekstremistička skupina zbog njegove romske pripadnosti.

¹⁶⁵ Zahtjev broj 25534/14, presuda od 28. ožujka 2017. godine.

DISKRIMINACIJA

Jedan od značajnih predmeta ESLJP-a koji se odnosi na diskriminaciju na temelju vjeroispovijedi jest **Thlimmenos protiv Grčke**¹⁶⁶. Podnositelj je bio Jehovin svjedok koji je odbio odjenuti vojnu uniformu u vrijeme mobilizacije, zbog čega ga je atensko Stalno vojno sudište osudilo na četiri godine zatvora. Nakon nešto više od dvije godine, podnositelj je uvjetno pušten na slobodu te se nekoliko godina nakon toga prijavio na natječaj za ovlaštenog računovođu. Iako je bio drugi najbolji kandidat na testovima, nacionalni institut ovlaštenih računovođa nije prihvatio njegovu prijavu jer je prethodno osuđen za teški zločin. Podnositelj nije osporavao da je kazneno osuđen, ali je prigovorio jer mu je grčki zakon onemogućavao bavljenje slobodnom profesijom ovlaštenog računovođe zbog prethodne kaznene osude, koja je donesena zbog njegovih vjerskih uvjerenja. Dakle, zakon nije razlikovao njegov specifični slučaj od slučaja drugih osoba koje su osuđene po drugim osnovama. Stoga se podnositelj pozvao na diskriminaciju na temelju njegove vjeroispovijedi.

Iako je sud potvrdio legitiman interes država da počiniteljima određenih kaznenih djela uskrate mogućnost bavljenja određenim profesijama, nečija osuda zbog odbijanja odjevanja vojne odore iz vjerskih ili drugih uvjerenja, ne ukazuje na njegovu nepoštenje ili nemoral koji bi ga sprječavali u obavljanju profesije računovođe. Stoga je ESLJP zaključio da nije postojalo nikakvo objektivno i razumno opravdanje za to što se prema podnositelju zahtjeva u tom slučaju nije postupalo različito nego prema drugim osobama koje su ranije bile osuđene za teška kaznena djela, slijedom čega je isti diskriminiran na temelju vjerskog uvjerenja.

¹⁶⁶ Zahtjev broj 34369/97, presuda od 6. travnja 2000. godine.

3. Načini zaštite ljudskih prava

Povrede ljudskih prava svakodnevne su, nerijetko sustavne te ih nalazimo u različitim segmentima privatnog i javnog života. Znatan broj povreda ostaje neprijavljen, što je uvjetovano nizom razloga, od toga da žrtve nisu upoznate sa svojim pravima, ne znaju kome se obratiti radi zaštite prava ili zbog toga što smatraju da prijavom povrede neće ništa izmijeniti ili smatraju da će čak još više pogoršati svoju situaciju.¹⁶⁷ Međutim, ostvarenje i uživanje prava zahtijeva aktivni pristup radi njihove zaštite, pri čemu građani, ovisno o okolnostima slučaja, na raspolaganju imaju više pravnih instrumenata zaštite.

U RH postoji veći broj tijela, institucija i udruga koji se bave zaštitom ljudskih prava. U prvome poglavlju pisali smo o načinima zaštite od diskriminacije kao jednom od vidova ljudskih prava, a u ovom ćemo poglavlju dodatno razraditi pojedine instrumente zaštite u nacionalnim i međunarodnim okvirima, usredotočujući se na rad pravobraniteljskih institucija, OCD-a te sudsku zaštitu.¹⁶⁸

S obzirom na to da je nerijetko povreda ljudskih prava povezana i s imovinskim stanjem oštećene osobe, instrumente zaštite možemo podijeliti na one koji iziskuju određena financijska sredstva i one koji su besplatni, barem u kontekstu zastupanja i troškova vođenja postupka, odnosno pružanja opće pravne informacije.

¹⁶⁷ Istraživanje o stavovima i razini svijesti o diskriminaciji i pojavnim oblicima diskriminacije 2016., pučki pravobranitelj.

¹⁶⁸ U RH također djeluju uredi Vlade RH koji sudjeluju u oblikovanju javnih politika u području ljudskih prava, kao što su Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina i Ured za ravnopravnost spolova, nadalje Povjerenstvo za ljudska prava,

županijske koordinacije za ljudska prava, koordinatori za ravnopravnost spolova u tijelima državne uprave, županijska povjerenstva za ravnopravnost spolova.

RAD PRAVOBRANITELJSKIH INSTITUCIJA

Postupanje pravobraniteljskih institucija ne zahtijeva snošenje troškova osoba koje im se obrate te je, ovisno o meritumu povrede prava, moguće obratiti se nekoj od četiriju pravobraniteljskih institucija.

Pučki pravobranitelj promiče i štiti ljudska prava i slobode te vladavinu prava razmatrajući pritužbe o postojanju nezakonitosti i nepravilnosti u radu državnih tijela, tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, pravnih osoba s javnim ovlastima te na temelju posebnih zakona i pritužbi koje se odnose na rad pravnih i fizičkih osoba, ukazuje na potrebu i načine zaštite ljudskih prava, informira javnost i Hrvatski sabor o ljudskim pravima te prati i potiče usklađenost nacionalnih zakona s međunarodnim standardima. Pučki pravobranitelj također postupa kao središnje tijelo nadležno za suzbijanje diskriminacije, kao tijelo nadležno za vanjsko prijavljivanje nepravilnosti te obavlja poslove Nacionalnog preventivnog mehanizma za sprječavanje mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja.¹⁶⁹

Osim pučkog pravobranitelja, u RH djeluju i posebni pravobranitelji, od kojih je svaki nadležan za određene segmente zaštite ljudskih prava. Pravobranitelj za djecu promiče, prati i štiti prava i interese djece, uključujući zaštitu od diskriminacije,¹⁷⁰ pravobranitelj za osobe s invaliditetom štiti, prati i promiče prava i interese osoba s invaliditetom,¹⁷¹ dok pravobranitelj za ravnopravnost spolova promiče spolnu jednakost te postupa po pritužbama radi diskriminacije na temelju spola, spolne orijentacije, bračnog i obiteljskog statusa¹⁷².

Svaki građanin može podnijeti pritužbu pučkom ili posebnim pravobraniteljima, ovisno o kojoj je povredi ljudskih prava riječ.

Pritužbu je moguće podnijeti usmeno neposrednim dolaskom u neki od pravobraniteljskih ureda¹⁷³ ili pisanim putem, a ispitni se postupak najčešće provodi pisanom korespondencijom, a po potrebi vrše se i terenski posjeti te neposredni razgovori s relevantnim dionicima.¹⁷⁴ Nakon okončanja ispitnog postupka, institucija donosi odluku o osnovanosti pritužbe te, ako je došlo do povrede ljudskih prava, izdaje mišljenje, prijedlog, preporuku ili upozorenje.

¹⁶⁹ Zakon o pučkom pravobranitelju, Narodne novine broj 76/12; Zakon o suzbijanju diskriminacije, Narodne novine broj 85/05 i 112/12; Zakon o Nacionalnom preventivnom mehanizmu za sprječavanje mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja, Narodne novine broj 18/11 i 33/15; Zakon o zaštiti prijavitelja nepravilnosti, Narodne novine broj 17/19.

¹⁷⁰ Zakon o pravobranitelju za djecu, Narodne novine broj 73/17.

¹⁷¹ Zakon o pravobranitelju za osobe s invaliditetom, Narodne novine broj 107/07.

¹⁷² Zakon o ravnopravnosti spolova, Narodne novine broj 82/08 i 69/17.

¹⁷³ U vrijeme pisanja ovog priručnika pučki pravobranitelj i pravobranitelj za djecu imali su urede u Zagrebu, Splitu, Rijeci i Osijeku, pravobranitelj za osobe s invaliditetom imao je urede u Zagrebu, Splitu i Osijeku, a pravobranitelj za ravnopravnost spolova imao je ured u Zagrebu.

Adrese ureda pravobraniteljskih institucija nalaze se na njihovim internetskim stranicama www.ombudsman.hr; <https://posi.hr>; www.dijete.hr; www.prs.hr

¹⁷⁴ Prilikom postupanja pučkog pravobranitelja u mandatu Nacionalnog preventivnog mehanizma, terenski su posjeti dio redovnog tijeka provedbe postupka.

Cilj institucije nije samo otkriti određenu povredu već ujedno preporučiti provođenje mjera kojima će se povreda otkloniti te spriječiti njezino ponavljanje. Pritom odluke pravobraniteljskih institucija nemaju pravno obvezujući učinak kao što je to slučaj sa sudskim odlukama.

Pravobraniteljske institucije, osim što postupaju po pritužbama građana zbog povrede prava, ili na vlastitu inicijativu, također mogu inicirati prekršajni postupak zbog prekršaja vezanih uz određene povrede ljudskih prava, inicirati građanski sudski postupak zbog kolektivne povrede prava na jednakost ili se umiješati u sudski postupak zbog diskriminacije ili zaštite prijavitelja nepravilnosti, na strani tužitelja kao povrijeđene strane. Pritom je suglasnost tužitelja preduvjet miješanja u sudski postupak na njegovoj strani.

Iako je građanima podnošenje pritužbi pravobraniteljskim institucijama atraktivno s aspekta financijskog rasterećenja, kao i trajanja ispitnog postupka, s druge strane, kao što je navedeno, odluke pravobraniteljskih institucija ne mogu se prisilno izvršiti, niti se istima nalaže isplata naknade štete zbog pretrpljenih povreda, kao što je to slučaj sa sudskim odlukama.

RAD OCD-a

Osim pravobraniteljskim institucijama, građani se nerijetko zbog povrede ljudskih prava obraćaju OCD-ima koji se bave zaštitom ljudskih prava.

U RH djeluje veći broj takvih organizacija¹⁷⁵ koje, osim što prate stanje i zagovaraju ljudska prava u RH, postupaju prema individualnim pritužbama građana pružajući im pravni savjet, usmjeravajući ih na nadležne institucije, javno zagovarajući prava i interese pojedinih ugroženih skupina, dok su neke od njih aktivne i pred sudovima podizanjem kolektivnih tužbi zbog povrede ljudskih prava, podnošenjem optužnih prijedloga, kaznenih prijava ili miješanjem u građanske sudske postupke na strani žrtava povrede ljudskih prava.

¹⁷⁵ Kuća za ljudska prava, Zagreb; Centar za mir, nenasilje i ljudska prava, Osijek; Hrvatski helsinški odbor za ljudska prava, Zagreb; B.a.B.e. Grupa za ženska ljudska prava, Zagreb; Ženska mreža Hrvatske; SOS Rijeka – Centar za nenasilje i ljudska prava; Udruga Pariter Rijeka; Centar za mirovne studije, Zagreb i dr.

SUDSKA ZAŠTITA

Sudska zaštita ljudskih prava ostvaruje se pokretanjem sudskog postupka pred nadležnim sudom, pri čemu osoba može sama zastupati svoje interese ili za to opunomoćiti osobu iz redova odvjetnika/odvjetnica, OCD-a koji se bavi zaštitom ljudskih prava ili treću osobu.

Ovisno o vrsti povrede, postupak se može voditi pred općinskim građanskim, radnim, kaznenim ili prekršajnim sudom, dok se u slučaju kolektivnih tužbi postupak pokreće pred županijskim sudom. Nakon donošenja prvostupanjske sudske presude, strana nezadovoljna ishodom sudskog postupka, koja smatra da je ispunjen neki od žalbenih razloga za pobijanje presude, može podnijeti žalbu drugostupanjskom sudu, koji odluku prvostupanjskog suda može potvrditi, u cijelosti ili djelomično ukinuti i vratiti predmet na ponovno suđenje prvostupanjskom sudu ili ukinuti i preinačiti sudsku odluku. Pritom je nužno žalbu, kao redovni pravni lijek, podnijeti u zakonskom roku koji je naveden u pouci o pravnom lijeku, sadržanoj na kraju sudske odluke jer će ista u protivnom biti odbačena kao nepravovremeno podnesena.

Nakon donošenja drugostupanjske sudske odluke, nezadovoljna strana na raspolaganju ima daljnja pravna sredstva, odnosno reviziju na Vrhovnom sudu RH ako su za to ispunjeni zakonski uvjeti.¹⁷⁶ U konačnici, najkasnije 30 dana od donošenja odluke drugostupanjskog suda ili Vrhovnog suda povodom revizije, nezadovoljna strana može podnijeti ustavnu tužbu Ustavnom sudu radi zaštite pojedinačnih ljudskih prava i temeljnih sloboda zajamčenih Ustavom Republike Hrvatske.¹⁷⁷ Pritom Ustavni sud nije žalbeni sud, već isti odlučuje o ustavnim tužbama protiv pojedinačnih odluka državnih tijela, tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave te pravnih osoba s javnim ovlastima kad su tim odlukama povrijeđena ljudska prava i temeljne slobode.

Osim pred nacionalnim sudovima, građani imaju mogućnost podnijeti zahtjev pred ESLJP-om, radi zaštite prava reguliranih Konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda.¹⁷⁸

¹⁷⁶ Podnošenje revizije regulirano je člancima 382. do 400. Zakona o parničnom postupku na temelju kojih će Vrhovni sud RH dopustiti reviziju ako je u prijedlogu za dopuštenje revizije sadržano pravno pitanje važno za odluku u sporu i za osiguranje jedinstvenosti u primjeni prava i ravnopravnosti svih u njegovoj primjeni ili za razvoj prava u sudskoj praksi. Iznimno se revizija može podnijeti bez dopuštenja Vrhovnog suda ako je riječ o sporu o postojanju ugovora o radu, prestanku radnog odnosa ili utvrđenju postojanja radnog odnosa; o utvrđivanju majčinstva i očin-

stva; radi zaštite od diskriminacije; radi objave ispravka informacije.

¹⁷⁷ Na internetskoj stranici Ustavnog suda RH nalaze se upute za podnošenje ustavne tužbe, dostupno na <https://www.usud.hr/hr/ustavne-tuzbe-upute>.

¹⁷⁸ Postupak pred ESLJP-om mogu pokrenuti fizičke osobe, organizacije civilnog društva ili skupine pojedinaca kojima su povrijeđena prava priznata u Konvenciji i/ili dodatnim protokolima, a koje

je počinila država ugovornica. Postupak može pokrenuti i druga osoba kada je žrtva povrede prava preminula pa to ne može učiniti sama, a podnositelj je zahtjeva s njom rodbinski vezan, te je također indirektna žrtva učinjenih povreda. Postupak također mogu pokrenuti države ugovornice zbog navodne povrede neke odredbe Konvencije ili njezinih protokola, koje je počinila druga država.

Zahtjev može biti pojedinačan ili zajednički protiv države u kojoj je vođen postupak ili koja se smatra odgovornom za povredu određenog prava te se podnosi u roku 6 mjeseci od dostave konačne odluke nacionalnog suda. Pravo na podnošenje zahtjeva imaju državljani države protiv koje podnose zahtjev, kao i osobe koje nisu njezini državljani, ali su bili unutar njezine jurisdikcije kada je došlo do povrede njihovih prava.

Nakon što je zahtjev podnesen, ESLJP prvo ispituje je li zahtjev dopušten, odnosno jesu li iscrpljena domaća pravna sredstva; je li zahtjev podnesen u roku; odnosi li se na povredu jedne ili više odredbi Konvencije te je li podnositelj zahtjeva pretrpio značajnu štetu. Ako jedna ili više od navedenih stavki nije ispunjena, ESLJP će zahtjev podnositelja ocijeniti nedopuštenim, čime završava svoje postupanje po zahtjevu.

Nužno je da podnositelj prije obraćanja ESLJP-u iscrpi učinkovita domaća pravna sredstva kako bi se državi dala mogućnost da sama spriječi ili ispravi počinjene povrede prije nego se angažira međunarodni sud. Međutim, ako podnositelj dokaže da nije učinkovito iscrpljivati preostala domaća pravna sredstva ili da mu ista nisu dostupna, ESLJP može odobriti podnošenje zahtjeva i prije okončanja postupka pred nacionalnim sudovima/tijelima.

Nakon što ESLJP ocijeni zahtjev dopuštenim, komunicirat će ga vladi države protiv koje je podnesen, tražeći odgovore na pitanja koja smatra bitnima za ocjenu osnovanosti zahtjeva. Iako svaki podnositelj može samostalno, ili putem punomoćnika, podnijeti zahtjev protiv države, sud mu također može na njegovo traženje ili samoinicijativno dodijeliti besplatnu pravnu pomoć.

U svakoj fazi postupka pred ESLJP-om, stranke mogu spor riješiti mirnim putem i zaključiti nagodbu, što je postupak povjerljive prirode. Tijekom postupka pred ESLJP-om, osim pisane komunikacije, moguće je na zahtjev stranke ili inicijativu suda održati i usmenu raspravu o bitnim pitanjima vezanima uz zahtjev te provesti istragu na licu mjesta.¹⁷⁹

Bitno je istaknuti da ESLJP nije žalbeni sud te ne može ukinuti ili preinačiti odluku nacionalnih sudova. Ako Sud utvrdi povredu jednog ili više prava iz Konvencije, to obrazlaže u svojoj odluci i dodjeljuje pravičnu novčanu naknadu podnositelju zahtjeva, pod uvjetom da je podnositelj prethodno dostavio Sudu zahtjev za dodjelu pravedne novčane naknade. Ako je riječ o strukturalnoj povredi, Sud također može dati smjernice državi za otklanjanje takve povrede. Presuda Suda postaje konačna nakon proteka roka za podnošenje zahtjeva da se predmet uputi na Veliko vijeće suda.¹⁸⁰

Ako država odbije izvršiti presudu, može se pokrenuti novi postupak pred ESLJP-om, u kojem Odbor ministara traži utvrđivanje kako je država povrijedila obvezu podvrgnuti se konačnoj presudi suda.

¹⁷⁹ Primjerice, u predmetu Benzan protiv Hrvatske, zahtjev broj 62912/00, izaslanstvo ESLJP-a posjetilo je Kazneni zavod u Lepoglavi radi utvrđenja uvjeta smještaja zatvorenika, kako bi ocijenilo je li došlo do povrede članka 3. Konvencije.

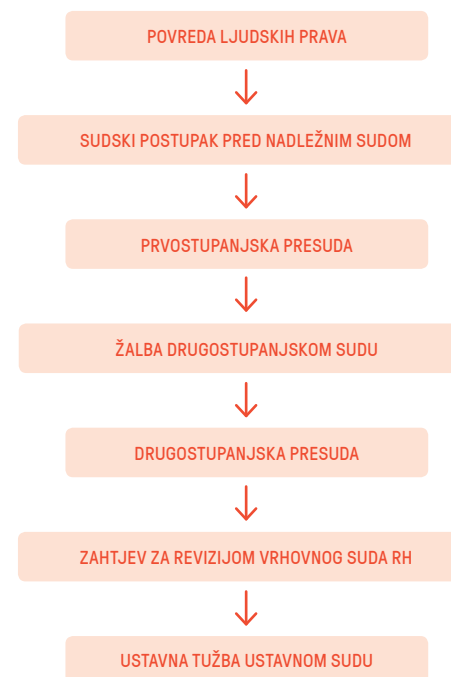
¹⁸⁰ ESLJP donosi presude na engleskom i/ili francuskom jeziku te ih objavljuje na službenim stranicama suda i mogu se pronaći pretraživačima sudske prakse HUDOC. Prijevođe odabranih sudskih odluka na hrvatski jezik objavljuje Ured

zastupnika RH pred ESLJP-om te su dostupne na <https://uredzastupnika.gov.hr/>

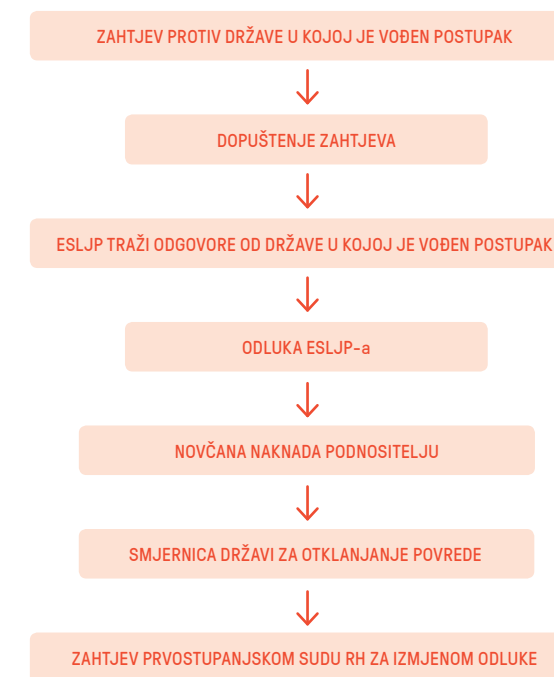
Osnovno je pitanje kako odluka ESLJP-a, kojom je utvrđena povreda konvencijskih prava, utječe na postupak pred nacionalnim sudom koji je pravomoćno okončan, a povodom kojega je i pokrenut postupak pred ESLJP-om. Podnositelj zahtjeva može u roku 30 dana od konačnosti presude ESLJP-a kojom je utvrđena povreda njegovih prava ili temeljenih sloboda zajamčenih Konvencijom i dodatnim Protokolima, podnijeti zahtjev prvostupanjskom sudu u RH za izmjenu sudske odluke kojom je podnositelju povrijeđeno pravo ili temeljna sloboda. Pritom je prvostupanjski nacionalni sud obavezan poštovati pravna stajališta izražena u presudi ESLJP-a povodom koje se ponavlja postupak pred nacionalnim sudom.¹⁸¹

Još jedan sud koji osigurava ujednačenu primjenu prava te brine o zaštiti ljudskih prava građana jest **Sud pravde Europske unije** (dalje Sud EU-a).¹⁸²

1. DOMAĆA PRAVNA SREDSTVA

2. EUROPSKI SUD ZA LJUDSKA PRAVA

¹⁸¹ Članak 428. a. Zakona o parničnom postupku.

¹⁸² Sud EU-a ovlašten je odlučivati u prethodnom postupku koji pokreće nacionalni sud u čijem se postupku pojavilo pitanje iz primjene prava EU-a; u postupku pokrenutom tužbom zbog povrede obveze protiv države članice koji može podnijeti Europska komisija ili države članice EU-a protiv druge države članice zbog povre-

de obveza utemeljenih u europskom pravu; u postupku pokrenutom tužbom za poništenje akta koju može podnijeti država članica ili institucija EU-a; u postupku pokrenutom tužbom zbog propusta da neka institucija, tijelo ili agencija EU-a donese akt koji je dužna donijeti te u žalbenom postupku protiv presuda i rješenja Općeg suda.

Osim država članica, Sudu EU-a mogu se obratiti nacionalni sudovi država članica EU-a sa zahtjevima za prethodnim odlukama koje podnose na zahtjev stranke postupka ili na vlastitu inicijativu. Sud EU-a ima više zadaća u brizi za ujednačenu primjenu prava EU-a te ćemo za potrebe ovog poglavlja reći nešto više o postupku prethodnog odlučivanja pred Sudom EU-a.¹⁸³ Naime, iako Sud EU-a nije žalbeni sud protiv odluka nacionalnih sudova, niti može ukinuti ili preinačiti odluku nacionalnog suda, svojim tumačenjem prava EU-a znatno utječe na prava stranaka pred nacionalnim sudovima, ali i šire jer se njegova tumačenja primjenjuju i na druge države i građane koji primjenjuju određeno pravo EU-a.

Ako se pred nacionalnim sudom pojavi pitanje koje se tiče tumačenja Ugovora Europske unije ili akata institucija, tijela, agencija EU-a ili međunarodnih sporazuma čiji je član EU, nacionalni sudovi mogu podnijeti zahtjev Sudu EU-a za njihovim tumačenjem ako je to potrebno za donošenje odluke u nacionalnom postupku, odnosno to moraju učiniti ako je riječ o postupku u kojem se donosi odluka protiv koje nema mogućnosti podnošenja pravnog lijeka. Dakle, dok nižestupanjski sudovi imaju diskreciju odlučiti hoće li Sudu EU-a podnijeti zahtjev za prethodnim odlučivanjem, viši sudovi čije se odluke ne mogu pobijati, nemaju takvu slobodu. Pritom Sud EU-a ne daje odgovore na pitanja koja nisu relevantna za odluku nacionalnog suda, na hipotetska pitanja o primjeni prava EU-a, niti daje tumačenja prava EU-a koje je nedvosmisleno te je jasno predstavljeno u sudskoj praksi.

Za potrebe ovog priručnika i zaštitu ljudskih prava ističemo **predmet Stauder**¹⁸⁴ u kojem je Sud EU-a inicijalno istaknuo svoju zadaću zaštite ljudskih prava koja su ugrađena u temeljna načela europskog prava te je do danas razvio bogatu riznicu odluka kojima tumači relevantne odredbe s ciljem zaštite ljudskih prava.¹⁸⁵

Tako se u predmetu **Åklagaren protiv Hansa Åkerberga Franssona**¹⁸⁶ švedski nacionalni sud obratio Sudu EU-a radi davanja tumačenja mogućnosti da se protiv okrivljenika pokrene kazneni postupak zbog povrede odredbi o prijavi PDV-a, ako mu je zbog istog djela već dosuđena kazna u upravnom poreznom postupku zbog davanja lažnih informacija. Navedeno tumačenje traženo je u kontekstu primjene načela *ne bis in idem* (ista se osoba ne smije dvaput kazniti za isto djelo). Sud je u tom slučaju zaključio da načelo *ne bis in idem* ne pretpostavlja da države članice ne mogu za ista djela regulirati porezne i kaznene sankcije, pri čemu porezna sankcija ne može biti kaznenopravne naravi.

¹⁸³ Odredbe o prethodnom postupku i prethodnom odlučivanju Suda EU-a nalaze se u članku 267. Ugovora o funkcioniranju Europske unije (UFEU-a).

¹⁸⁴ Predmet C-29/69 Erich Stauder protiv Grada Ulma.

¹⁸⁵ Sudske odluke dostupne su na stranici <https://eur-lex.europa.eu/>

¹⁸⁶ Predmet broj C-617/10, odluka od 26. ožujka 2013. godine.

U predmetu **Coleman**¹⁸⁷ Sud EU-a tumačio je zabranu izravne diskriminacije na temelju povezanosti. Naime, iako gospođa Coleman nije bila osoba s invaliditetom, već sin o kojem je skrbrila i zbog kojega je češće bila odsutna s posla, sud je zaključio da raskid njezina radnog odnosa predstavlja diskriminatorno postupanje jer je poslodavac smatrao kako ona neće moći udovoljiti svim radnim obvezama zbog pojačane skrbi o sinu s invaliditetom.

U predmetu **Dekker**¹⁸⁸, nakon što je Vrhovni sud Nizozemske uputio prethodno pitanje¹⁸⁹, Sud EU-a zauzeo je stav da nepovoljno postupanje poslodavca prema trudnoj radnici i čije je postupanje bilo uvjetovano njezinom trudnoćom, predstavlja diskriminaciju na temelju spola. Iako je poslodavac isticao da bi jednako postupao prema radniku muškog spola koji bi zbog zdravstvenih razloga bio privremeno odsutan s posla, Sud EU-a nije prihvatio takvu argumentaciju smatrajući da se te dvije situacije ne mogu uspoređivati te da je trudnoća svojstvena za žene, slijedom čega nepovoljno postupanje uvjetovano trudnoćom predstavlja spolnu diskriminaciju.

Dakle, niz je odluka Suda EU-a kojima se tumače relevantne odredbe koje služe zaštititi ljudskih prava, a ta tumačenja primjenjuju nacionalni sudovi koji su podnijeli zahtjev za prethodnim pitanjem, ali i ostali sudovi država članica EU-a.

¹⁸⁷ Predmet broj C-303/06 S. Coleman protiv Attridge Law i Stevea Lawa. Gospođa Coleman pokrenula je sudski postupak protiv odvjetničkog društva i partnera u uredu u kojem je radila kao poslovna tajnica, zbog nezakonitog otkaza ugovora o radu. Nakon što je gospođa Coleman rodila sina koji je zbog svojeg invaliditeta imao posebne potrebe te čija je bila skrbnica, nakon povratka s rodiljnog dopusta, bivši poslodavac nije ju vratio na njezino radno mjesto, iako bi roditeljima djece bez invaliditeta bio dopušten povratak na njihova stara radna mjesta, odbio joj je jednaku fleksibilnost u odnosu na radne sate i radne uvjete kao drugim radnicima koji su roditelji djece bez invaliditeta, te je u konačnici sporazumno raskinut njezin radni odnos. Gospođa Coleman u sudskom postupku tvrdila je da se prema njoj postupalo nepovoljnije nego prema ostalim radnicima jer je bila primarna njegovateljica djeteta s invaliditetom.

¹⁸⁸ Predmet broj C-177/88. Gospođa Dekker prijavila se na natječaj za posao učitelja u centru za obrazovanje mladih te je obavijestila povjerenstvo za odabir kandidata da je u trećem mjesecu trudnoće. Iako ju je povjerenstvo predložilo upravi poslodavca kao najprikladnijeg kandidata za otvoreno radno mjesto, poslodavac ju nije zaposlio obrazlažući takvu odluku financijskim razlozima, odnosno okolnošću što je gospođa Dekker u vrijeme slanja molbe bila trudna te, ako ju zaposli, njegov osiguravatelj neće mu izvršiti povrat dnevnih naknada koje bi joj poslodavac morao isplatiti za vrijeme rodiljnog dopusta. Stoga poslodavac za vrijeme odsutnosti gospođe Dekker ne bi mogao zaposliti njezinu zamjenu te bi u konačnici došlo do smanjenja broja osoblja. Gospođa Dekker od Okružnog suda u Harlemu i Žalbenog suda u Amsterdamu tražila je isplatu odštete zbog izgubljene zarade, koji su odbili njezin zahtjev, nakon čega se obratila Vrhovnom sudu Nizozemske.

¹⁸⁹ Jedno od pitanja glasilu je „Postupa li poslodavac, izravno ili neizravno, protivno načelu jednakog postupanja iz članka 2. stavka 1. i članka 3. stavka 1. direktive (Direktiva Vijeća 76/207/EEZ od 9. veljače 1976. o provedbi načela jednakog postupanja prema muškarcima i ženama u pogledu pristupa zapošljavanju, strukovnom osposobljavanju i napredovanju te uvjeta rada) ako odbije sklopiti ugovor s kandidatkinjom koju je ocijenio prikladnom za obavljanje dotičnog posla, ako se to odbijanje zapošljavanja temelji na štetnim posljedicama za poslodavca, koje se mogu očekivati jer je kandidatkinja bila trudna kad je poslala molbu za posao, zbog toga što pravila koja javna tijela donose u području nesposobnosti za rad izjednačavaju nesposobnost obavljanja posla zbog trudnoće i poroda s nesposobnošću obavljanja posla zbog bolesti?“

Znatan broj državljana trećih zemalja koji borave u RH bili su izloženi raznim traumama u zemlji svog podrijetla, kao i tijekom putovanja prema Europi. Pritom većini nije pružena odgovarajuća (liječnička) pomoć kako bi prebrodili ili barem umanjili štetne posljedice dugotrajne izloženosti traumatičnim događajima, na što je utjecalo više čimbenika, od nepoznavanja jezika zemlje u kojoj se nalaze, nepoznavanja sustava pružanja liječničke i druge pomoći te nedostatka financijskih sredstva. Međutim, nakon dolaska u zemlju domaćina, vrlo često nije došao kraj strahovima. Brige oko toga hoće li im biti odobrena međunarodna zaštita, hoće li biti ekonomski zbrinuti te koliko će uspješna biti njihova integracija, stvaraju novi psihički teret za državljane trećih zemalja, osobito one koji imaju maloljetnu djecu koju također čeka niz izazova prilikom uključivanja u školski sustav i lokalnu zajednicu. Pritom, ako se nešto ne poduzme, strahovi uvjetovani prošlim i novim događajima nastavljaju se prenositi i na ostale članove obitelji, ponajviše djecu, koja možda i nisu bila svjesna ozbiljnosti situacija u kojima su se nalazila te neizvjesnosti koja im predstoji.

Više je načina kako pomoći tako emotivno (i financijski) iscrpljenim osobama, pri čemu odgovarajuća stručna pomoć ne mora biti jedino rješenje. U nekim je slučajevima prihvaćanje okoline, pomoć lokalne zajednice ili već pojedinaca iz zajednice, pa čak i pomoć drugih osoba koje su proživjele jednake ili slične traumatične događaje dobar početak prema osnaživanju pojedinca, a time i njegove obitelji. Stoga ćemo u ovome poglavlju prikazati neke od odabranih primjera uspješnog **zagovaranja ljudskih prava** u okviru međunarodnog sustava zaštite ljudskih prava, kao i primjere dobre prakse integracije državljana trećih zemalja uz pomoć lokalne zajednice, pri čemu ne mora nužno biti riječ o stručnim osobama kojima je pomaganje u integraciji u opisu svakodnevnog posla.

Kada govorimo o integraciji, važno je istaknuti kako je ona utemeljena na zaštiti ljudskog dostojanstva pojedinaca, nediskriminaciji i sudjelovanju u društvima domaćina. Sukladno tome, u kontekstu konvencijskog prava, u središtu je zaštita privatnog i obiteljskog života (članak 8.) i zabrana diskriminacije (članak 14.). Uz to postoji niz preporuka usmjerenih na različita ljudska prava u kontekstu integracijskih politika, poput pristupa pravu na zdravlje, pravu na rad i sl.

U kontekstu Europske unije, važne su odredbe **Povelje o temeljnim pravima** koje se odnose na pravo na poštivanje privatnog i obiteljskog života (članak 7.), jednakost pred zakonom (članak 20.) i zabranu svake diskriminacije „na bilo kojoj osnovi kao što je spol, rasa, boja kože, etničko ili socijalno podrijetlo, genetske osobine, jezik, religija ili uvjerenje, političko ili bilo kakvo drugo mišljenje, pripadnost nacionalnoj manjini, imovina, rođenje, invaliditet, dob ili spolna orijentacija“ (članak 21.).

1. Primjeri uspješnog zagovaranja ljudskih prava u okviru međunarodnog sustava zaštite ljudskih prava

UJEDINJENI NARODI (UN), ODBOR ZA LJUDSKA PRAVA – pravo na pošteno suđenje

U okviru trećeg kruga praćenja provedbe Međunarodnog pakta za građanska i politička prava, pučka pravobraniteljica, kao nacionalna institucija za zaštitu ljudskih prava, u suradnji s pravobraniteljicom za djecu, pravobraniteljicom za osobe s invaliditetom i pravobraniteljicom za ravnopravnost spolova, izradila je **alternativno izvješće o provedbi Međunarodnog pakta u RH**.

U svom su izvješću ukazale, između ostalog, **da sredstva koja su osigurana za besplatnu pravnu pomoć nisu dostatna**, osobito jer je značajan broj građana pogođen siromaštvom. Posebno su ukazale na nedostatna sredstva osigurana za primarnu pravnu pomoć koju u velikoj mjeri pružaju organizacije civilnog društva i pravne klinike. Također, istaknule su kako žrtvama obiteljskog nasilja još uvijek nije pružena pravna pomoć tijekom kaznenih i prekršajnih postupaka. Kao rezultat, Odbor za ljudska prava u svojim je Zaključnim primjedbama¹⁹⁰ naveo da je, unatoč tome što je Hrvatska usvojila novi Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći (2014.), i dalje zabrinut zbog dostupnosti besplatne pravne pomoći najugroženijim skupinama društva. Stoga su **preporučili kako Hrvatska treba nastaviti jačati svoj sustav besplatne pravne pomoći da bi osigurala besplatnu pravnu pomoć u svim slučajevima u kojima to interesi pravde zahtijevaju**. Također, istaknuli su kako treba osigurati odgovarajuće resurse za sustav besplatne pravne pomoći i uvesti mehanizme za praćenje kvalitete pružene pravne pomoći.

Što se promijenilo?

Pučka je pravobraniteljica u svojim Godišnjim izvješćima Hrvatskom saboru nastavila pratiti dostupnost besplatne pravne pomoći. U Izvješću za 2019. godinu istaknula je kako je tijekom 2019. zaprimila 50 % više pritužbi nego 2018. zbog (ne)ostvarivanja besplatne pravne pomoći, zbog poteškoća prilikom angažiranja odvjetnika i dugotrajnosti rješavanja zahtjeva za sekundarnom besplatnom pravnom pomoći. Istaknula je kako su i dalje prisutne poteškoće u financiranju pružatelja primarne besplatne pravne pomoći zbog neodgovarajućeg sustava dodjele sredstava. Takva je situacija otegotna za korisnike jer udruge i pravne klinike pružaju više od 80 % primarne pravne pomoći. Stoga je pučka pravobraniteljica ponovno dala preporuku nadležnom tijelu da u medijima, javnim promotivnim aktivnostima i letcima informira građane o mogućnostima ostvarivanja besplatne pravne pomoći te da izradi model višegodišnjeg programskog financiranja pružatelja primarne pravne pomoći.

¹⁹⁰ https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/tr-atybodyexternal/Download.aspx?symbolno=C-PCR%2fC%2fHRV%2fCO%2f3&Lang=en

UN, SPECIJALNA IZVJESTITELJICA ZA NASILJE NAD ŽENAMA, SPECIJALNI IZVJESTITELJ ZA PRAVO NA ZDRAVLJE I RADNA SKUPINA O DISKRIMINACIJI ŽENA U ZAKONIMA I PRAKSI

– reproduktivna prava žena, pravo na zdravlje, suzbijanje diskriminacije

Rode su jedna od organizacija civilnog društva koja svojim radom zagovara reproduktivna prava žena. Tako je taj OCD krajem 2018. godine proveo akciju #PrekinimoŠutnju. Akcija je pokrenuta kao odgovor na izlaganje tadašnje zastupnice Hrvatskog sabora koja je u raspravi Hrvatskog sabora podijelila osobno iskustvo vezano uz reproduktivna prava.

Kako bi podržale i druge žene sa sličnim pričama, Rode su pokrenule akciju tijekom koje su prikupile više od 400 svjedočanstava, na temelju kojih su izradile kvalitativnu analizu koja ukazuje na izazove u osiguranju reproduktivnih prava žena prilikom poroda. Svjedočanstva žena ukazivala su na korištenje strategije kontrole u cilju „stabiliziranja“ pacijentica, odnosno onemogućavanje njihova kretanja, stvaranje osjećaja poniženja zbog medicinskih postupaka i odnosa medicinskog osoblja prema pacijenticama, neuvažavanja zahtjeva pacijentica, što je ponekad rezultiralo uskraćivanjem anestezije, primjenom nasilne prakse, neprofesionalnim odnosom medicinskog osoblja koji je često u svjedočanstvima uključivao i grubost.

Ukazujući kako se radi o povredi članka 12. UN-ove Konvencije o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena, Rode su komunicirale pritužbu trima tijelima UN-a¹⁹¹: Specijalnoj izvjestiteljici za nasilje nad ženama, Specijalnom izvjestitelju za pravo na zdravlje i Radnoj skupini o diskriminaciji žena u zakonima i praksi.

Na temelju te pritužbe, posebne procedure uputile su dopis¹⁹² Vladi RH, izražavajući svoju zabrinutost zbog tih svjedočanstava koja pokazuju trend nasilja nad ženama u kontekstu pristupa reproduktivnoj zdravstvenoj zaštiti. Ukazali su da navodi, ako su istiniti, predstavljaju kršenje prava žene na jednakost, fizički i psihološki integritet i privatnost. Istovremeno, ukazuju i na moguće kršenje prava na najviši dostupni standard tjelesnog i mentalnog zdravlja i pravo na jednakost prilikom uživanja ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava, uključujući pravo na zdravlje. Posebno su bili uznemireni činjenicom da su žene bile izložene diskriminirajućim i ponižavajućim komentarima koji ukazuju na postojanje negativnih stereotipa u odnosu na uloge i odgovornosti žena u društvu.

¹⁹¹ <https://www.roda.hr/en/reports/complaints-sent-to-un-bodies-on-obstetric-violence-in-croatia.html>

¹⁹² <https://spcommreports.ohchr.org/TMResultsBase/DownloadPublicCommunicationFile?gld=24335>

Što se promijenilo?

- UN-ovi gore navedeni stručnjaci objavili su i javno priopćenje¹⁹³ u kojem su pozvali Hrvatsku da aktivno djeluje kako bi zaustavila nasilje i zlostavljanje žena u postupcima reproduktivnog zdravlja, pozivajući Vladu da provede objektivno i nepristrano utvrđivanje stvarnog stanja i problema.
- Posebna izvjestiteljica za nasilje nad ženama objavila je u travnju 2019. godine da priprema posebno tematsko izvješće s temom neprimjerenog ponašanja i nasilja u skrbi za reproduktivno zdravlje žena, s posebnim naglaskom na nasilje tijekom poroda, što je prvo takvo savjetovanje na globalnoj razini. Izvješće¹⁹⁴ je predstavljeno na Općoj skupštini UN-a u rujnu 2019. godine.

#PREKINIMO ŠUTNJJU

¹⁹³ <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=24198&LanguageID=E&fbclid=IwAR2-9Qmo8nu1E-0U4GvVQS1j-LH4Yt9IZ0bfWic24wLOCPqMu9pHZoMpGZl>

¹⁹⁴ https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/74/137

2. Primjeri uspješnog zagovaranja ljudskih prava u Republici Hrvatskoj

Jedan je od ključnih principa ljudskopravaškog pristupa integraciji osnaživanje osoba i njihovo sudjelovanje u zajednici, pa smo u skladu s tim izabrali primjere dobre prakse koji podržavaju te vrijednosti, a većinom su prikupljeni u intervjuima s različitim dionicima koji su provedeni u studenom 2020. godine.

Sport može okupiti ljude i pomoći razbijanju predrasuda i izgradnji povjerenja. Jedan od klubova koji njeguje te vrijednosti jest i Nogometni klub Zagreb 041, koji djeluje i integrira migrante i izbjeglice kroz sportske aktivnosti i kroz aktivnosti koje su usmjerene na promicanje vrijednosti proturasizma. Svoje treninge organizira u neposrednoj blizini Prihvatilišta Porin te su igrači kluba izbjeglice i lokalno stanovništvo, a djeca izbjeglice uključena su i u nogometnu školu.

Poput sporta, i kultura predstavlja prostor za razmjenu znanja, promicanje uključivanja, dijaloga, tolerancije i poštovanja, doprinoseći time socijalnoj koheziji. Stoga je jedan od primjera dobre prakse uključivanja migranata u društvo i zbor Domaćigosti, a okuplja ljubitelje pjevanja koji izvode pjesme iz cijeloga svijeta. Centar za mirovne studije¹⁹⁵ pokrenuo je zbor 2016. godine kao prostor okupljanja osoba iz različitih krajeva svijeta, uključujući i migrante.

Pokretačka ideja za osnivanje zbora bila je iskoristiti potencijal glazbe za uspostavu veza među različitim ljudima i kulturama. Glavni je cilj zbora doprinijeti integraciji izbjeglica i tražitelja azila, ali i svih osoba koje su došle iz drugih zemalja potražiti novi dom u Hrvatskoj. Stoga je zbor usmjeren na stvaranje sigurnog i poticajnog okruženja u kojem se državljani trećih zemalja mogu kroz glazbu slobodno izraziti i stvarati veze s „domaćima“ i lokalnom zajednicom. Podjednako je važan cilj doprinijeti smanjenju predrasuda i ksenofobije u hrvatskom društvu interkulturalnom razmjenom. Upoznajemo drugog i drugačijeg druženjem s različitim ljudima, ali i kroz glazbu i jezik, odnosno kroz pjesme uobičajene za zemlje iz kojih članovi zbora dolaze. Članovi zbora bili su, ili jesu, iz raznih zemalja: Afganistana, Njemačke, Srbije, Pakistana, Sirije, Turske, Irana itd.

¹⁹⁵ Centar za mirovne studije organizacija je civilnog društva sa sjedištem u Zagrebu, osnovana radi promicanja vrijednosti nenasilja, društvene pravde, poštivanja ljudskih prava, tolerancije i prihvaćanja različitosti kroz participativne metode mirovnog obrazovanja, istraživanja i javnog zagovaranja. Više informacija dostupno na <https://www.cms.hr/>

Slika 1: Nastup zbora Domaćigosti na 14. Festivalu tolerancije, 2020. godine, autorica fotografije: Buga Cvjetanović

Šarene priče zbirka je pripovijedaka prikupljenih tijekom razgovora s migrantima, a predstavljaju pripovijetke koje su njima pričali njihovi roditelji, bake i djedovi. Često su vezane uz njihova sjećanja na dom koji su napustili. Zbirka pripovijedaka proizašla je iz misli da priče stvaraju priliku i za djecu migrante i za lokalnu djecu za zajedničko učenje o svijetu oko sebe, razumijevajući tako važnost raznolikosti društva. Zbirku su ilustrirali studenti Arhitektonskog fakulteta, a pomogao im je razgovor s pripovjedačima i djecom Dječjeg vrtića Travno nakon čitanja. Pripovijetke se danas koriste u školama, vrtićima, a poslužile su i za lutkarsku predstavu, te se redovito predstavljaju na različitim forumima i festivalima.

Isusovačka služba za izbjeglice (JRS)¹⁹⁶ od 2016. godine organizira Božićni ručak s izbjeglicom¹⁹⁷ tijekom kojeg su obitelji koje žive u Hrvatskoj ugostile izbjeglice na božićnom ručku u svom domu. Iskustva sudionika bila su vrlo pozitivna, a druženja su se nerijetko nastavila tijekom cijele godine. Tom akcijom, otvarajući vrata svojih domova ljudima u potrebi, gradi se ozračje prijateljstva, solidarnosti i dobrodošlice.

BOŽIĆNI RUČAK

Slika 2: Božićni ručak s izbjeglicama

Slika 3: Božićni ručak s izbjeglicama

¹⁹⁶ Isusovačka služba za izbjeglice organizacija je civilnog društva koja je dio mreže JRS – Jesuit Refugee Service, koja prati, služi i zagovara prava izbjeglica i drugih nasilno raseljenih osoba. JRS djeluje u 50 zemalja, i to pomaganjem izbjeglicama u izbjegličkim kampovima ili u gradovima, brigom za osobe raseljene unutar vlastite zemlje, zagovaranjem tražitelja azila, pomaganjem osobama zatvorenim u prihvatnim centri-

ma za strance i na druge načine. Više informacija dostupno na <https://jrs.hr>

¹⁹⁷ Video o Božićnom ručku s izbjeglicom u vrijeme pandemije, sniman u prosincu 2020: <https://www.youtube.com/watch?v=Q5Ho8Yaccfo&t=8s>

Kampanju „#ovdježivimo“ pokrenula je udruga Centar za mirovne studije u sklopu 7. Tjedna IZBJEGLICAMA!¹⁹⁸, a koja je sufinancirana u sklopu projekta Novi susjedi (#NewNeighbours) i projekta BRIDGES, kako bi javnosti prenijeli iskustva pojedinaca prilikom integracije u društvo u Hrvatskoj. Kampanja je osmišljena tako da pet izbjeglica, Shahzad iz Pakistana, Yuhan iz Irana, Melika iz Turske, Yazdan iz Irana i Bongo iz Konga, u kratkim video-uradcima¹⁹⁹ i radijskim džinglovima prenesu javnosti kako su se snašli u Hrvatskoj koju smatraju novim domom. U kampanji, uz izazove poput učenja novog jezika, pronalaženja zaposlenja, nastavak školovanja, prikazana je i njihova uspješna integracija jer uz pomoć prijatelja, kolega na poslu i ostalih članova lokalne zajednice, osobe koje su ispričale svoju priču, ukazuju na to da su ovdje sretni i da žele biti dio zajednice kojoj svojim znanjem i vještinama mogu doprinijeti profesionalno, društveno i kulturološki.

Slika 4: Kampanja „#ovdje živimo“

¹⁹⁸ Tjedan IZBJEGLICAMA! organizira se u okviru Svjetskog dana izbjeglica u koordinaciji više organizacija civilnog društva, s nizom aktivnosti u više hrvatskih gradova u kojima borave državljani trećih zemalja.

¹⁹⁹ Video-radovi prikazani za vrijeme 7. Tjedna IZBJEGLICAMA! Dostupni su na: https://www.youtube.com/watch?v=U3Yt9js0h6l&list=PLV-nAmHV3lGBx9RFqcAIFL_JTboo6vIOXa

Slika 5: Kampanja „#ovdje živimo“

U 7. Tjednu IZBJEGLICAMA! u aranžmanu Koordinacije za integraciju²⁰⁰ organiziran je niz aktivnosti u Karlovcu, Sisku, Kutini, Slavonskom Brodu, Zadru, Zagrebu, Kuterevu, Ježevu i dr., koje su osmišljene tako da potaknu građane na aktivno sudjelovanje kako bi se upoznali sa svakodnevicom izbjeglica, njihovim problemima i željom za boljim životom. Cilj je navedenih aktivnosti također razbijanje predrasuda koje često prate tražitelje međunarodne zaštite u Europi, uključujući i u RH.

²⁰⁰ Koordinacija za integraciju neformalna je mreža OCD-a koja svojim radom pruža podršku izbjeglicama u integraciji. Koordinacija je uspostavljena 2011. godine te trenutno okuplja 26 članica: Iusovačka služba za izbjeglice – JRS; Udruga Mi; Are You Syrious?, AYS; Hrvatski crveni križ, HCK; Ured Visokog povjerenika Ujedinjenih naroda za izbjeglice Hrvatska, UNHCR; Društvo za psihološku pomoć, DPP; Rehabilitacijski centar za stres i traumu Zagreb, RCT Zagreb; Hrvatski pravni centar, HPC; Međunarodna organizacija za migracije, IOM; Liječnici svijeta Belgija,

MdM; Centar za nestalu i zlostavljenu djecu Osijek; Croatian Baptist Aid, CBA; Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje, CESI; Živi atelje DK; Status M; Institut za razvoj i međunarodne odnose, IRMO; Autonomni kulturni centar ATTACK!; Centar za kulturu dijaloga, CKD; Borders: none; Zelena akcija; Udruga RODA; Zagreb Pride; Centar za seksualna prava – Ženska soba; Centar za mir, nenasilje i ljudska prava – Osijek; Udruga Afro Badinya i Projekt građanskih prava Sisak, PGP Sisak.

Podrška u ostvarivanju građanskih i politička prava

Jedan je od ključnih principa ljudskopravaškog pristupa integraciji osnaživanje osoba i njihovo sudjelovanje u zajednici, pa smo u skladu s tim izabrali primjere dobre prakse koji podržavaju te vrijednosti, a većinom su prikupljeni u intervjuima s različitim dionicima koji su provedeni u studenom 2020. godine.

Hrvatski pravni centar²⁰¹ pruža besplatnu pravnu pomoć tražiteljima azila i osobama pod međunarodnom zaštitom. Prije pandemije COVID-19, savjetovanje su provodili izravnim radom s osobama u svojim prostorijama, telefonom ili elektronskom poštom ili u integracijskoj kući Hrvatskog crvenog križa. Zbog mjera za sprječavanje epidemije COVID-19, pravne savjete trenutno pružaju isključivo telefonom ili pomoću WhatsApp grupa. S obzirom na najčešća pitanja koja su zapirali, pripremili su nekoliko video-uradaka²⁰², svaki do 10 minuta, u kojima su pravnici izložili pojedino pravo zajamčeno osobama pod međunarodnom zaštitom i načine njegova ostvarenja u praksi. Video-uradci prevedeni su na arapski i farski. Tako je pojašnjeno što podrazumijeva pravo na rad²⁰³, pravo na spajanje obitelji²⁰⁴, pravo na priznanje kvalifikacija²⁰⁵, koja su prava za vrijeme nezaposlenosti²⁰⁶, što uključuje pravo na stjecanje državljanstva²⁰⁷, pravo na stanovanje²⁰⁸, pravo na besplatnu pravnu pomoć²⁰⁹, prava iz sustava socijalne skrbi²¹⁰ te pravo na stjecanje nekretnine²¹¹.

Važno je istaknuti da su Zakonom o besplatnoj pravnoj pomoći kao pružatelji besplatne pravne pomoći predviđena upravna tijela županija, odnosno Grad Zagreb, ovlaštene udruge, pravne klinike i odvjetnici.²¹²

²⁰¹ Hrvatski pravni centar neprofitna je, nestranačka i nevladina udruga u koju se građani/gradanke udružuju radi uspostave i unaprjeđivanja vladavine prava, socijalne pravde i pluralističke demokracije u Republici Hrvatskoj, posebno uključujući promicanje značaja civilnog društva i zaštitu ljudskih prava (članak 1. Statuta udruge). Organizacija je već niz godina aktivna u području integracije, državljanima trećih zemalja pruža besplatnu pravnu pomoć i pravno savjetovanje, objavila je niz publikacija i organizirala više radionica namijenjenih migrantima s ciljem olakšavanja integracije poput sociokulturne radionice, razvoja kulturnih vještina, tečajeva hrvatskog jezika i sl. Članovi su Hrvatskog pravnog centra također aktivni u radu u prihvatilištu, posebno s djecom te s obiteljima. Više informacija dostupno na <https://www.hpc.hr/>

²⁰² <https://www.youtube.com/watch?v=vquGLNaU-Zjc>

²⁰³ <https://www.youtube.com/watch?v=XRfKaQTwQBst=5s>, prijevod na arapski dostupan na <https://www.youtube.com/watch?v=KRsw-mjDZpc>, prijevod na farski dostupan na <https://www.youtube.com/watch?v=HDUqA4fXDgs>

²⁰⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=C5jaJ-L23ebg&t=313s>, prijevod na arapski dostupan na https://www.youtube.com/watch?v=o_2oj-V-AvU, prijevod na farski dostupan na <https://www.youtube.com/watch?v=gt1jLym512o>

²⁰⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=nq9--cuodOg>, prijevod na arapski dostupan na https://www.youtube.com/watch?v=it2v6_1fuXo, prijevod na farski dostupan na <https://www.youtube.com/watch?v=4U6SIKvZsk0>

²⁰⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=vquGLNaUZjc&t=107s>, prijevod na arapski dostupan na <https://www.youtube.com/watch?v=yTluS1Q0uXQ>, prijevod na farski dostupan na <https://www.youtube.com/watch?v=PCX-G5PVWA>

²⁰⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=06yvn2DWT8&t=1s>, prijevod na arapski dostupan na <https://www.youtube.com/watch?v=1QPp9BqzevQ>, prijevod na farski dostupan na <https://www.youtube.com/watch?v=5RqidFbFVz4>

²⁰⁸ <https://www.youtube.com/watch?v=1cH-fyEtGuc>, prijevod na arapski dostupan na <https://www.youtube.com/watch?v=UdDYjwduWYM>, prijevod na farski dostupan na <https://www.youtube.com/watch?v=Y7bizOYy0lg>

²⁰⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=8mqg0-IERfGY>, prijevod na arapski dostupan na <https://www.youtube.com/watch?v=xldv5wc6LPM>, prijevod na farski dostupan na <https://www.youtube.com/watch?v=IXASMTgWwuE>

²¹⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=XBPT8V-7nah0&t=112s>, prijevod na arapski dostupan na <https://www.youtube.com/watch?v=Ev1bn-CnMRC&t=8s>, prijevod na farski dostupan na <https://www.youtube.com/watch?v=ePg3ZD-3COBU&t=8s>

²¹¹ <https://www.youtube.com/watch?v=JNLAbG-zHTow&t=176s>, prijevod na arapski dostupan na <https://www.youtube.com/watch?v=l-bb118aqk6Q>, prijevod na farski dostupan na <https://www.youtube.com/watch?v=CyYXfv-2dUMI>

²¹² <https://www.youtube.com/watch?v=JNLAbG-zHTow&t=176s>, prijevod na arapski dostupan na <https://www.youtube.com/watch?v=lbb118aqk6Q>, prijevod na farski dostupan na <https://www.youtube.com/watch?v=CyYXfv-2dUMI>

Podrška u ostvarivanju ekonomskih i socijalnih prava

Život državljana trećih zemalja u RH, nakon što im je odobrena međunarodna zaštita, ne možemo poistovjetiti sa životom hrvatskih državljana, iako u nizu vidova privatnog i javnog života ostvaruju jednaka prava kao hrvatski državljani. Riječ je o osobama koje se, kada uspiju zasnovati radni odnos, najčešće zapošljavaju na niže plaćenim, nerijetko pomoćnim, poslovima, iako su neki od njih visoko obrazovani. Stoga ne čudi da su određenim izvanrednim okolnostima, kao što su ekonomska kriza uvjetovana epidemijom bolesti COVID-19 ili potres, teže pogođeni od hrvatskih državljana. Bez obzira na postojeće mehanizme socijalne zaštite, nakon gubitka posla i izvora primanja, (dodatna) financijska pomoć nužna je za zadovoljenje egzistencijalnih potreba cijele obitelji.

Stoga su udruga Are You Syrious²¹³ i Zaklada Solidarna²¹⁴, u suradnji s kreativnom agencijom Bruketa&Žinić&Grey, u svibnju 2020. godine, pokrenule kampanju za prikupljanje hitne jednokratne financijske pomoći izbjeglicama u RH kojima je zbog epidemije bolesti COVID-19 prestat radni odnos, što im je dodatno otežalo ionako financijski nezavidnu situaciju. Kampanju je također podržao medij 24 sata, koji je osigurao besplatno oglašavanje, zatim Studio smijeha i Entrio koji su s udrugom organizirali donacijski stand-up za izbjeglička kućanstva te Udruga Breza Osijek, Centar za mir, nenasilje i ljudska prava Osijek, Hrvatski crveni križ – Gradsko društvo Osijek, Volonterski centar Osijek, Udruga Pobjede Osijek, Udruga Plantaža Osijek, Udruga Slama Osijek i Grad Osijek – Upravni odjel za socijalnu zaštitu, umirovljenike i zdravstvo, koji su u Osijeku organizirali donacijsku aukciju i izložbu fotografija Nevidljive rute. Iako se humanitarnom akcijom planiralo prikupiti 120 000,00 kn kako bi se pomoglo 40-ak kućanstava u kojima živi 65 odraslih osoba i 45 djece, s obzirom na to da se tijekom kampanje organizatorima javilo još 15 kućanstava s područja Zagreba, Karlovca i Siska, nakon prikupljanja inicijalno planiranog iznosa, kampanja se nastavila provoditi. Na kraju, ukupno je 60 kućanstava primilo pomoć u iznosu 3 000,00 kn po kućanstvu te su sakupljena sredstva bila namijenjena za podmirenje troškova jedne najamnine stana i kupnje osnovnih prehrambenih i higijenskih proizvoda. Činjenica da je kampanjom prikupljeno više od prvotno planiranih novčanih sredstava ukazuje na veliki odaziv građana i spremnost pružanja pomoći najranjivijim skupinama u društvu, među kojima su nesumnjivo i osobe pod međunarodnom zaštitom.²¹⁵ Osim osiguranjem jednokratne novčane pomoći državljanima trećih zemalja koji su ostali bez zaposlenja, u okviru je kampanje također pružena pomoć u pronalasku novoga posla kako bi ih se dugoročno egzistencijalno osiguralo. Udruga Are you Syrious? u Zagrebu otvorila je dućan namijenjen izbjeglicama i tražiteljima azila, u kojem građani mogu donirati svoju odjeću, obuću, igračke, higijenske potrepštine i sl., a koje tražitelji i osobe pod međunarodnom zaštitom mogu besplatno preuzeti. Prostor je također osmišljen kao mjesto za besplatno korištenje računala i interneta kao i za druženja i razgovore tražitelja azila i osoba pod međunarodnom zaštitom.

²¹³ <https://areyouserious.eu>

²¹⁴ Zaklada za ljudska prava i solidarnost osnovana je s ciljem promocije i zaštite ljudskih prava na svim razinama – od temeljnih sloboda izražavanja, okupljanja i udruživanja do prava na rad, dom, obrazovanje, zdravlje, zdrav okoliš i javna dobra. Više na <https://ellie.solidarna.hr/zaklada-solidarna/>

²¹⁵ Sukladno medijskim objavama preko 90 % donatora bilo je iz RH te je sakupljeno 181 531,96 kn. <https://www.globalnovine.eu/drustvo/are-you-syrious-pokrenuta-humanitarna-kampanja-za-pomoc-izbjeglicama/>

3. Važnost lokalne zajednice za uspješnu integraciju

U ovom priručniku već je istican značaj lokalne zajednice za uspješnu integraciju državljana trećih zemalja. Iako se integracija provodi i na nacionalnoj i regionalnoj razini, svaka se obitelj prvenstveno integrira u sredini u kojoj stanuje, radi, obrazuje se, provodi slobodno vrijeme. Stoga ćemo u nastavku prikazati neke od pozitivnih primjera aktivnog djelovanja lokalne sredine kako bi se pomoglo svakom pojedincu da se uključi u što više vidova društvenog života, pri tome poštujući svačiji identitet i kulturu.

GRAD SISAK

Grad Sisak primjer je uspješne primjene mjera za integraciju državljana trećih zemalja u lokalnu zajednicu. Dijelom je tome doprinijelo pozitivno iskustvo grada prilikom integracije drugih nacionalnih manjina, kao što je romska, te otvorenost lokalne zajednice prema drugim kulturama. Osnovne su škole već iskusne u provođenju integracije učenika manjinskih pripadnosti.

Tako, primjerice, u Osnovnoj školi „Braća Bobetko“ rade pomoćnici u nastavi za romske učenike, u suradnji s kojima je škola radila na poticajnom roditeljstvu te su nastavnici odlazili u kućanstva gdje su živjeli učenici s kojima su radili na integraciji. Bez spremnosti škole i nastavnika na takav angažman te bez volontera iz lokalne zajednice, integracija nacionalne manjine ne bi bila moguća, a ta su iskustva primijenjena i u slučaju državljana trećih zemalja.

Djecu pod međunarodnom zaštitom dobro pripremaju ostali učenici, kao i nastavnici, na što ukazuje i primjer učenice šestog razreda Osnovne škole „Braća Bobetko“ koja je na državnom natjecanju islamske vjeroispovijedi osvojila visoko osmo mjesto, unatoč činjenici da je tek nedavno savladala hrvatski jezik.

Izazovi u komunikaciji s roditeljima djece, državljanima trećih zemalja, prevladani su osnivanjem Viber grupe za roditelje i zaposlenike u kojoj sudjeluje i prevoditelj, te je tako olakšana međusobna komunikacija. Također su se pojedini nastavnici osobno angažirali tako što su poslije redovne nastave dodatno radili s učenicima i njihovim roditeljima kako bi im pomogli u savladavanju jezika i školskog programa.

Kada je u pitanju zapošljavanje, u vrijeme pripreme pisanja ovog priručnika u Hrvatskom zavodu za zapošljavanje, područnom uredu Sisak, bilo je zabilježeno 15 azilanata, od kojih je samo u rujnu zaposleno četvero, dva muškarca i dvije žene. Kao i u ostalim gradovima i općinama, i u Sisku se osobe pod međunarodnom zaštitom uglavnom zapošljavaju na pomoćnim i manje složenim poslovima jer uglavnom ne raspolažu dokazom o završenom obrazovanju te nemaju dovoljan stupanj znanja hrvatskog jezika kako bi konkurirali za složenija radna mjesta. Međutim, zasnivanje radnog odnosa i za pomoćne poslove može biti put prema stjecanju radnog iskustva, novih vještina i učenju hrvatskog jezika, koje će osobi omogućiti da s vremenom pronađe bolje plaćeni posao.

Otvorenosti lokalne zajednice Grada Siska svakako pomaže i suradnja vjerskih zajednica, konkretno predstavnika katoličke crkve i islamske zajednice koje si pružaju međusobnu podršku, što treba služiti kao pozitivan primjer suživota i za stanovnike Siska, neovisno o tome jesu li vjernici i kojih su vjerskih uvjerenja. Integraciji pomažu i pojedine organizacije kao što je to, primjerice, Hrvatski Crveni Križ, koji je u suradnji s Gradskim društvom Crvenog križa Sisak organizirao tematske radionice naslovljene „Integracija osoba pod međunarodnom zaštitom“. Na radionici su voditelji, stručni suradnici i djelatnici pojedinih ustanova i organizacija s područja Grada Siska razmjenjivali iskustva iz dosadašnje podrške integraciji ističući primjere dobre prakse, ali i izazove s kojima su se susretali, kako bi ih u daljnjem radu uspješno premostili.

Hvalevrijedni su i individualni projekti organizacija civilnog društva kao što je projekt „SuPER – susreti podrške, edukacije i rada“ koji provodi Građanska inicijativa „Moj grad Sisak“ u suradnji s Osnovom školom „Braća Bobetko“ i Centrom za socijalnu skrb Sisak, a koji financira Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike. Projektom se želi pomoći integraciji osoba pod međunarodnom zaštitom s područja Siska i okolice, organiziranjem susreta podrške koji se provode kroz kreativne radionice, kulinarske radionice, školu fotografije, susrete podrške i emotivnog osnaživanja, koji se sastoje od razgovora, provođenja vremena u raznim životnim aktivnostima, organiziranja izleta, sudjelovanja na raznim društvenim događajima u zajednici i sl.

Nadalje, projekt „Novi susjedi“ ima za cilj u sljedeće tri godine povećati uspješnost integracije 200 osoba u RH kojima je odobrena međunarodna zaštita, a provodi ga Centar za kulturu dijaloga²¹⁶ u suradnji s Islamskom zajednicom u Hrvatskoj, uz podršku MUP-a. Projekt također omogućuje i psihosocijalnu pomoć i osnaživanje žena izbjeglica, što se provodi kroz kreativne radionice sa ženama iz lokalne zajednice, kako bi se stvorio pozitivan i kvalitetan odnos između žena izbjeglica i žena zemlje domaćina. Projekt je sufinanciran iz Fonda za azil, migraciju i integraciju Europske komisije (dalje: AMIF) i državnog proračuna RH. Svoj doprinos realizaciji tih projekata dali su i Petrinjski radio te Portal 53 koji će pratiti predviđene aktivnosti i svojim izvještavanjem pomoći u podizanju razine svijesti lokalne zajednice o nužnosti i dobiti života u multikulturalnoj i tolerantnoj zajednici.²¹⁷

²¹⁶ Centar za kulturu dijaloga organizacija je civilnog društva koja djeluje s misijom institucionalnog i strateškog jačanja i njegovanja međureligijskog i međukulturalnog dijaloga u RH i šire. Više informacija dostupno na <http://ccd.hr>

²¹⁷ <http://portal53.hr/projekti-usmjereni-zastiti-i-ukljucivanju-osoba-s-odobrenom-medunarodnom-zastitom-u-zivot-zajednice/>

Slika 6: Kreativne radionice sa ženama iz lokalne zajednice, Centar za kulturu dijaloga

Slika 7: Preseljenje korisnice projekta Novi susjedi iz prihvatilišta u dodijeljeni stan po odobrenju međunarodne zaštite

GRAD RIJEKA

Budući da je Sisak primjer grada koji je svoja prethodna pozitivna iskustva u integraciji nacionalne manjine koristio i za potrebe integracije državljana trećih zemalja pod međunarodnom zaštitom, u nastavku ćemo spomenuti grad čija je dugogodišnja integracija nacionalnih manjina, kao i otvaranje raznim kulturama i narodima, dovela do titule multikulturalnog grada i „Luke različitosti“, prepoznatog na razini Europe (a možemo reći i šire). Riječ je o Gradu Rijeci koji je 2020. godine proglašen Europskom prijestolnicom kulture.²¹⁸

U Rijeci živi veći broj nacionalnih manjina te Grad na razne načine nastoji potaknuti prihvaćanje različitosti i omogućiti da upravo različitost doprinese boljem i bogatijem životu građana. Jedan od načina ostvarenja takvog cilja jest raznim kulturnim i društvenim događajima.

Tako se u Rijeci od 2017. godine održava Porto Etno – festival svjetske glazbe i gastronomije, a te je godine prvi put obilježen i Dan migranata. U okviru programa EPK-a, Etno festival nastavlja se u programu Kuhinje različitosti, koji se bavi i temom migracija te u okviru kojega je osmišljeno da članovi riječkih udruga nacionalnih manjina plešu, pjevaju i spremaju specijalitete svojih kuhinja za sve posjetitelje, upoznajući ih s nacionalnom kuhinjom, ali i sa svojom kulturom, jezikom i običajima. U sklopu festivala izrađena je i video-kuhara s receptima jela nacionalnih manjina koja se nalazi na YouTube kanalu Hrvatskog kulturnog doma Sušak. Inače, taj festival uključuje i Dječji program na kojem djeca u raznim radionicama kao što su radionica izrade tradicijskih glazbala, slikarska radionica, pripremu hrane i čitanja priča, od voditelja, koji su također članovi nacionalnih manjina, uče o drugim kulturama stjecanjem novih vještina.²¹⁹

Osim trenutno zastupljenih nacionalnih manjina, Grad Rijeka nastoji omogućiti što kvalitetniji život i osobama pod međunarodnom zaštitom. Kako bi pridonio uspješnoj integraciji osoba pod međunarodnom zaštitom, Grad Rijeka izmijenio je svoju Odluku o socijalnoj skrbi tako da se prava iz socijalne skrbi utvrđena tom Odlukom, osim hrvatskim građanima koji imaju prebivalište na području grada Rijeke, strancima i osobama bez državljanstva sa stalnim boravkom na području grada, priznaju i osobama pod međunarodnom zaštitom i strancima pod supsidijarnom zaštitom. Grad je donio i Odluku o davanju nužnih smještaja na korištenje, koja se odnosi i na osobe pod međunarodnom

²¹⁸ Europska prijestolnica kulture titula je koju od 1985. godine dodjeljuje Europska komisija u natjecanju među gradovima koji moraju dokazati da kulturu vide kao važno područje svog razvoja. Projekt donosi ulaganja iz europskih sredstava u razvoj kulture u gradu koji dobije titulu prijestolnice kulture. Rijeka je prvi hrvatski grad koji je dobio taj naslov te je time uvršten na popis

šezdesetak europskih gradova koji su nosili tu titulu, poput Dublina, Liverpola, Atene, Roterdama, Genove i drugih.

²¹⁹ <https://rijeka2020.eu/projekti/porto-etno/djecji-program-porto-etno-festivala/>

zaštitom, kojima je sukladno Zakonu o socijalnoj skrbi priznato pravo na zajamčenu minimalnu naknadu kako bi se smanjila njihova socijalna isključenost i marginalizacija. Grad planira izraditi i lokalnu strategiju i provedbeni plan koji bi trebao podržati uspješnu integraciju osoba pod međunarodnom zaštitom.

GRAD KARLOVAC

Grad Karlovac postao je dom za 5 obitelji te je unio izmjene u svoj socijalni program omogućavajući osobama kojima je odobrena međunarodna zaštita ostvarivanje pomoći i subvencija koje se odnose na prehranu djece u školama, školu u prirodi, pohađanje vrtićkih programa i mogućnost ostvarivanja jednokratnih novčanih pomoći. Također, kako bi olakšali integraciju, 10 volontera, građana Grada Karlovca, preuzeli su ulogu socijalnog mentora, pomagača, prijatelja obitelji kojoj su bili dodijeljeni. Podršku osobama pod međunarodnom zaštitom, uz suradnju s gradom, pružali su i OCD-i, a kao najveći izazov prepoznata je jezična barijera, što iznova ukazuje na važnu ulogu tečajeva hrvatskog jezika.

U konačnici, neizostavnu pomoć u integraciji osoba pod međunarodnom zaštitom u lokalnu zajednicu pružaju i državna tijela i uredi koji tematskim edukacijama nastoje ne samo procijeniti lokalne integracijske kapacitete već i potaknuti suradnju relevantnih dionika na nacionalnoj i lokalnoj razini te primjerima dobre prakse u Hrvatskoj i Europi pomoći lokalnoj zajednici u učinkovitoj provedbi integracijskih politika.²²⁰

Mnogo je još primjera uspješnih mjera namijenjenih integraciji državljana trećih zemalja, od utakmice prijateljstva koja je u listopadu 2020. godine održana u Zagrebu između reprezentacije Roma i reprezentacije azilanata i migranata, čiji je cilj bila zajednička borba protiv diskriminacije²²¹, do priručnika izrađenih upravo za državljane trećih zemalja kako bi se lakše upoznali sa svojim pravima i obvezama nakon odobrenja međunarodne zaštite²²². Riječ je o dinamičnom procesu koji se kontinuirano nadograđuje, korigira, usavršava, te njegova učinkovitost ovisi i o povratnim informacijama osoba kojima su integracijske mjere namijenjene. Stoga potičemo sve čitatelje ovog priručnika i sudionike integracije da svojim komentarima, iskustvom (pozitivnim i negativnim) te prijedlozima doprinesu osmišljavanju mjera koje će taj proces učiniti još boljim, učinkovitijim i humanijim.

²²⁰ Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade RH provodi niz edukacija za relevantne dionike lokalne zajednice s ciljem učinkovite provedbe integracije državljana trećih zemalja. Primjerice, u sklopu provedbe projekta „Podrška integraciji državljana trećih zemalja kojima je potrebna međunarodna zaštita“ sufinanciranog u okviru Nacionalnog programa AMIF-a, Ured je u travnju 2018. godine organizirao događanje u Sisku s temom prihvata i integracije osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita, na kojem su sudjelovali predstavnici Grada, Sisačko-moslavačke županije te Ureda državne upra-

ve u Sisačko-moslavačkoj županiji. U sklopu događanja održana je i javna tribina „Izazovi i mogućnosti za integraciju osoba pod međunarodnom zaštitom iz perspektive javnih službi“, namijenjena službenicima tijela i ustanova jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, na kojoj su predstavljani izazovi neposrednog rada s osobama kojima je odobrena međunarodna zaštita iz ključnih sektora za integraciju: socijalne skrbi, obrazovanja, zdravstva i zapošljavanja, kao i načini njihova prevladavanja.

²²¹ <https://www.novolist.hr/sport/nogomet/evoc>

[kako-je-bilo-na-festivalu-nogometne-tolerancije-i-humanosti/](#)

²²² „Vodič kroz integraciju, osnovne informacije za integraciju stranaca u hrvatsko društvo“, Vlada RH, Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, Zagreb 2019. godine; D. Ajduković, D. Čorkalo Biruški, M. Gregurović, J. Matić Bojić, D. Župarić-Ilić, „Izazovi integracije izbjeglica u hrvatsko društvo: stavovi građana i pripremljenost lokalnih zajednica“, Vlada RH, Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, Zagreb, siječanj 2019. godine.

IV NEPOSREDNO DJELOVANJE I PARTICIPACIJA

Odluke koje se svakodnevno donose odražavaju se na naše živote kao i živote zajednica u kojima živimo – od sustava obrazovanja, dostupnosti javnog prijevoza, očuvanja okoliša, do dostupnosti javnih usluga.

Danas, sve manje građane doživljavamo samo kao pasivne korisnike instrumenata javnih politika, već ih vidimo kao aktivne sudionike koji svojim (su)djelovanjem mogu unaprijediti kvalitetu javnih politika, a posljedično i javnih usluga. U tom kontekstu pravo na sudjelovanje ne samo da je pravo koje priznaje niz međunarodnih i regionalnih instrumenata o ljudskim pravima već je i preduvjet za ostvarivanje svih ostalih prava te osiguravanja poticajnog okruženja i atmosfere u društvu.

Što može učiniti svatko od nas ako doživi ili svjedoči kršenju ljudskih prava?

Primjeri kršenja ljudskih prava svakako su važan izvor podataka koji ukazuje na izazove s kojim se građani suočavaju u svakodnevnom životu, tako da je važno znati kome se i kada možemo obratiti za zaštitu bilo svoju bilo tuđu. Ali možemo ići i korak dalje, i na temelju pritužbi zagovarati rješenja kako bismo unaprijedili sustav zaštite i promicanja ljudskih prava i unaprijedili kvalitetu života građana.

Kada odlučimo zagovarati rješenja u području ljudskih prava važno je osvijestiti 5 ključnih principa:

- **credibilitet:** Upitajte se zašto bi vam ljudi trebali vjerovati. Važno je koristiti prikupljene podatke bilo na temelju pritužbi bilo na temelju istraživanja akademskih institucija, nezavisnih institucija za ljudska prava ili organizacija civilnog društva.
- **legitimitet:** Tko ili što vam daje pravo da se „petljate“ u situaciju? U kontekstu legitimiteta, važno je zagovarati li neko rješenje za one (u ime onih) čija se prava s krše, s osobama čija se prava krše ili ste vi osoba čija su prava povrijeđena.
- **odgovornost:** Budite transparentni prema donositeljima odluka i javnosti. Pritom nemojte zaboraviti da ste obvezni zaštititi osobne podatke osoba koje su vam se pritužile.
- **profesionalnost:** Poštujte rokove kako biste s prikupljenim podacima mogli promijeniti nešto, napravite ono što se obećali (važno je ne nuditi nerealna jamstva u vezi s korištenjem prikupljenih podataka) i pazite da dajete samo informacije koje se od vas traži i koje su relevantne.
- **moć:** Osvijestite što je vaša moć (naprimjer, suradnja s drugima, znanje koje imate, predanost cilju, mediji) i kako je možete koristiti.

Kada odlučite zagovarati neku temu iz područja ljudskih prava, prvo morate definirati problem o kojem želite progovoriti, prikupiti činjenice i dokaze, zatim pronaći dostupna istraživanja, sastati se s drugima na koje se problem odnosi, prikupiti priče i svjedočanstva, analizirati kontekst i ključne dionike koji su važni za rješavanje problema.

Tko su ključni dionici za nas?

Dionike možemo podijeliti na formalne i neformalne.

Formalni su dionici oni koji sudjeluju u kreiranju i provedbi politika na temelju ustava i/ili zakona te uključuju sve grane i tijela javne vlasti.

Tako se, naprimjer, zbog epidemije bolesti COVID-19 postavilo pitanje je li osobama kojima je odobrena međunarodna zaštita, a kojima ističe druga godina smještaja na teret države, smještaj moguće produljiti zbog krize i mjera na snazi. Formalni dionik s kojim moramo razgovarati jest MUP koji je nositelj izrade Zakona o međunarodnoj i privremenoj zaštiti.

Neformalni su dionici svi oni pojedinci, skupine i organizacije kojima je u interesu sudjelovati, nemaju formalno zakonsko ovlaštenje i njihovo je sudjelovanje omogućeno načelima demokratskog sudjelovanja građana u procesima odlučivanja.

To su najčešće mediji, nevladine organizacije i druge interesne skupine poput sindikata ili poslodavaca. Primjere rada nekih nevladinih organizacija upoznali ste u prethodnom poglavlju, a nevladine organizacije djeluju u gotovo svakoj lokalnoj sredini, baveći se različitim temama, od zaštite okoliša, preko prava mladih i djece, do zaštite ljudskih prava i suzbijanja diskriminacije.

Kada razmišljate s kojim dionicima želite surađivati, važno je postaviti si sljedeća pitanja: tko su osobe koje su pogođene problemom, tko su osobe koje imaju interes vezan uz taj problem, a tko su osobe koje mogu utjecati na rješavanje tog problema.

Istovremeno, važno je znati jesu li dionici vaši sudionici, oponenti ili nemaju stav o konkretnoj temi.

**CIJELI JE NIZ ALATA KOJIMA RASPOLAŽEMO KADA ODLUČIMO
NEPOSREDNO DJELOVATI. TU ĆEMO NAVESTI SAMO NEKE:**

- Prijavite kršenje ljudskih prava pučkom pravobranitelju i posebnim pravobraniteljima.
- Ako se radi o diskriminaciji i tiče se većeg broja ljudi, u suradnji s OCD-ima ili pravobraniteljskim institucijama, pokrenite udruženu tužbu.
- Ako ste iscrpili domaći pravni put, razmislite kojem se međunarodnom mehanizmu zaštite ljudskih prava možete obratiti.
- Trebaju vam dodatne informacije od tijela javne vlasti, a ne znate kako doći do njih – pozovite se na pravo iz Zakona o pravu na pristup informacijama²²³.
- Uključite se u proces donošenja javnih politika ili zakona koji su važni za problem – najlakši je način registrirati se na platformi eSavjetovanje. Istovremeno, i županije, i gradovi, i općine dužni su provoditi savjetovanje s javnošću pri donošenju općih akata, odnosno drugih strateških ili planskih dokumenata kada se njima utječe na interese građana i pravnih osoba.
- Pripremite alternativno izvješće koje ukazuje na izazove u ostvarivanju pojedinačnog prava i dostavite ga posebnim izvjestiteljima ili ugovornim tijelima.
- Organizirajte zagovaračke sastanke: s onima s kojima želite surađivati, ali i s onima na koje želite utjecati.
- Organizirajte kampanju kako biste podigli razinu javne svijesti o problemu (na zaboravite na društvene medije).
- Organizirajte okrugle stolove, javne rasprave, tribine kako biste stvorili prostor unutar kojega se može razgovarati o izazovima, ali i rješenjima.
- Suradujte s medijima (organizirajte konferencije za medije, pišite tekstove itd.).

²²³ Narodne novine broj 25/13 i 85/15.

V PLAN EDUKACIJE PREMA MODULIMA

Osobe pod međunarodnom zaštitom imaju nimalo jednostavan zadatak usvajanja znanja koja će im pomoći u ostvarivanju i zaštiti njihovih prava u RH, kao i omogućiti im uspješnu integraciju u društvo.

S obzirom na to da integracija obuhvaća niz aspekata javnog i privatnog života, reguliranog širokom paletom propisa i sudske prakse te primjerima iz prakse, radi učinkovitijeg prenošenja i usvajanja relevantnih informacija, teme vezane za pravne i praktične aspekte integracije su podijeljene u četiri modula i to:

- INTEGRACIJSKE POLITIKE I SUSTAV ZAŠTITE LJUDSKIH PRAVA U SVIJETU I REPUBLICI HRVATSKOJ
- PRIKUPLJANJE PODATAKA I DOKUMENTIRANJE KRŠENJA LJUDSKIH PRAVA
- ZAGOVARANJE LJUDSKIH PRAVA
- NEPOSREDNO DJELOVANJE I PARTICIPACIJA.

Svaki od modula je predviđen u trajanju od po osam sati, odnosno jednog dana edukacije. Pritom su moduli sadržajno podijeljeni na četiri do pet cjelina te osim teoretskog dijela, svaki obuhvaća i praktične primjere, odnosno vježbe, kako bi polaznici primijenili usvojena znanja na konkretnim slučajevima. Obradeni praktični primjeri ujedno sadrže i predložena rješenja, koja ne moraju biti isključiva već trebaju poslužiti kao vodilja o mogućim modalitetima zaštite konkretnih prava. Moduli se sadržajno nadovezuju jedan na drugi omogućujući polaznicima postepenu nadogradnju njihovog znanja o ljudskim pravima, slijedom čega i praktični primjeri kroz module postaju sve složeniji i podrazumijevaju sve intenzivniju participaciju polaznika u njihovom rješavanju i promišljanju načina zaštite povrijeđenih prava.

Krajnji cilj edukacije jest ne samo stjecanje znanja iz relevantnih pravnih područja već i osposobljavanje polaznika da se samostalno zalažu za svoja i prava drugih osoba na lokalnoj i nacionalnoj razini te budu aktivni pokretači pozitivnih društvenih promjena.

1. DAN EDUKACIJE

MODUL	Integracijske politike i sustav zaštite ljudskih prava u svijetu i Republici Hrvatskoj
TRAJANJE	8 sati
CILJ	<ul style="list-style-type: none">– upoznati osnove sustava zaštite ljudskih prava u svijetu– povećati informiranost o sustavu zaštite ljudskih prava u RH s naglaskom na zaštitu od diskriminacije– upoznati prava i obveze koje ostvaruju osobe nakon odobrenja međunarodne zaštite u Republici Hrvatskoj– čitajući praktične primjere promišljati o mogućim povredama prava i (najprikladnijim) načinima zaštite pojedinog, ugroženog prava.
OČEKIVANI ISHODI	Sudionici su osnaženi za prepoznavanje svojih prava i obveza u RH, kao osoba pod međunarodnom zaštitom, upoznati su s propisima koji ih reguliraju i raspoloživim instrumentima zaštite prava te tijelima, odnosno dionicima kojima se mogu obratiti radi pravnog savjeta, opće pravne informacije i zaštite svojih prava.

UPOZNAVANJE SA SUDIONICIMA

45 min

- Upoznavanje sa sudionicima
- Očekivanja sudionika
- Pravila rada
- Prilog uz MODUL I: Praktični primjer br. 1

SUSTAV ZAŠTITE LJUDSKIH PRAVA U EUROPI I SVIJETU

1 h 30 min

- Opća deklaracija o ljudskim pravima
- Međunarodni sustav zaštite ljudskih prava – globalno – regionalno

SUSTAV ZAŠTITE LJUDSKIH PRAVA U REPUBLICI HRVATSKOJ

2 h

- Ustav RH
- Zakon o suzbijanju diskriminacije
- Zakon o ravnopravnosti spolova
- Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći

PRAVNI OKVIR INTEGRACIJE DRŽAVLJANA TREĆIH ZEMALJA U REPUBLICI HRVATSKOJ

2 h 15 min

- Ključni propisi i prava:
- Pravo na boravak u RH i pravo na spajanje obitelji
 - Pravo na smještaj
 - Pravo na rad
 - Pravo na zdravstvenu zaštitu
 - Pravo na obrazovanje i pravo na učenje hrvatskog jezika, povijesti i kulture
 - Pravo na socijalnu skrb
 - Stjecanje hrvatskog državljanstva
 - Pravo na sudjelovanje u kulturnom, političkom i društvenom životu.

PRAKTIČNI PRIMJERI

2 h 15 min

- Prilog uz MODUL I: Praktični primjer br. 2
- Prilog uz MODUL I: Praktični primjer br. 3

2. DAN EDUKACIJE

MODUL	Prikupljanje podataka i dokumentiranje kršenja ljudskih prava
TRAJANJE	8 sati
CILJ	<ul style="list-style-type: none">– upoznati osnovne motive, principe i ishod prikupljanja i dokumentiranja ljudskih prava– povećati informiranost o osnovnim podjelama ljudskih prava, njihovim ograničenjima i sadržaju, pritom koristeći primjere iz sudske prakse– upoznati načine zaštite ljudskih prava, odnosno dionike nadležne za zaštitu pojedinih ljudskih prava te specifičnosti postupanja nacionalnih sudova, ESLJP-a i Suda EU-a– u nešto složenijim praktičnim primjerima nego u modulu 1 ukazati na povrede ljudskih prava u svakodnevnom životu te potaknuti na promišljanja o identificiranju povrijeđenih prava, njihovim počiniteljima i načinima zaštite prava.
OČEKIVANI ISHODI	Sudionici će biti upoznati s osnovnim vrstama i podjelama ljudskih prava, što svako pravo podrazumijeva te njihovim ograničenjima, kako bi mogli prepoznati povrede svojih prava ako se one dogode. Sudionici će se također upoznati s tijelima nadležnim za zaštitu njihovih prava u RH, njihovim načinom postupanja i nadležnostima te specifičnostima zaštite prava sudskim putem, pred nacionalnim i međunarodnim sudovima. U nešto složenijim praktičnim primjerima sudionici će biti osnaženi prepoznati različite povrede ljudskih prava u svakodnevnom životu te identificirati najprikladnije načine njihove zaštite.

ZAŠTO JE VAŽNO PRIKUPLJATI PODATKE I DOKUMENTIRATI KRŠENJA LJUDSKIH PRAVA?

1 h

- Razlozi prikupljanja podataka o kršenju ljudskih prava
- Ključni principi prilikom prikupljanja i dokumentiranja kršenja ljudskih prava
- Raspoloživi izvori podataka o povredama ljudskih prava

VRSTE I PODJELE LJUDSKIH PRAVA

3 h

- Izbor nekog od prava s obzirom na očekivanja sudionika:
- Pravo na život
 - Zabrana ropstva i prisilnog rada
 - Pravo na pošteno suđenje
 - Pravo na poštivanje privatnog i obiteljskog života
 - Pravo na primjereni životni standard
 - Pravo na zdravlje
 - Zabrana diskriminacije.

NAČINI ZAŠTITE LJUDSKIH PRAVA

2 h

- Pučki pravobranitelj i posebni pravobranitelji, OCD-i
- Sudska zaštita ljudskih prava: nacionalni sudovi, ESLJP, Sud pravde EU

PRAKTIČNI PRIMJERI

1 h 30 min

- Prilog uz MODUL II: Praktični primjer br. 1
- Prilog uz MODUL II: Praktični primjer br. 2
- Prilog uz MODUL II: Praktični primjer br. 3
- Prilog uz MODUL II: Praktični primjer br. 4

3. DAN EDUKACIJE

MODUL	Zagovaranje ljudskih prava
TRAJANJE	8 sati
CILJ	<ul style="list-style-type: none">– upoznati važnosti i dobrobiti zagovaranja ljudskih prava– proučavajući praktične primjere upoznati načine zagovaranja ljudskih prava u okviru međunarodnog sustava zaštite ljudskih prava i njihove učinke– u praktičnim primjerima upoznati načine uspješnog zagovaranja ljudskih prava u RH i njihove učinke– osvijestiti važnost lokalne zajednice za uspješnu integraciju osoba pod međunarodnom zaštitom te primjerima dvaju gradova približiti načine zagovaranja prava na lokalnoj razini.
OČEKIVANI ISHODI	Sudionici će biti osviješteni o važnosti i dobrobiti zagovaranja ljudskih prava kako na međunarodnoj tako i nacionalnoj, odnosno lokalnoj razini. Nizom različitih primjera osvijestit će razne mogućnosti zagovaranja prava te dionike kojima se mogu obratiti ako žele aktivno djelovati na takav način. U prikazanim primjerima sudionici će također biti upoznati s postojećim projektima zagovaranja ljudskih prava koji i njima mogu pomoći u svakodnevnim nastojanjima integracije u hrvatsko društvo.

PRIMJERI USPJEŠNOG ZAGOVARANJA LJUDSKIH PRAVA U OKVIRU MEĐUNARODNOG SUSTAVA ZAŠTITE LJUDSKIH PRAVA

2 h

- Alternativno izvješće pravobraniteljskih institucija o provedbi Međunarodnog pakta u RH
- Pritužba Roda Specijalnoj izvjestiteljici za nasilje nad ženama, Specijalnom izvjestitelju za pravo na zdravlje i Radnoj skupini o diskriminacije žena u zakonima i praksi, o reproduktivnim pravima žena, pravu na zdravlje, suzbijanju diskriminacije u RH

PRIMJERI USPJEŠNOG ZAGOVARANJA LJUDSKIH PRAVA U REPUBLICI HRVATSKOJ

2 h 30 min

- Nogometni klub Zagreb 041
- Zbor Domaćigosti
- Šarene priče
- Božićni ručak izbjeglica
- Kampanja „#ovdježivimo“
- Primjeri uspješne podrške u ostvarivanju ekonomskih i socijalnih prava

VAŽNOST LOKALNE ZAJEDNICE ZA USPJEŠNU INTEGRACIJU

1 h 30 min

- Primjer Grada Siska o aktivnostima usmjerenim uspješnoj integraciji osoba pod međunarodnom zaštitom
- Primjer Grada Rijeke o aktivnostima uspješne integracije nacionalnih manjina
- Primjer grada Karlovca

PRAKTIČNI PRIMJERI

2 h

- Prilog uz MODUL III: Praktični primjer br. 1
- Prilog uz MODUL III: Praktični primjer br. 2
- Prilog uz MODUL III: Praktični primjer br. 3
- Prilog uz MODUL III: Praktični primjer br. 4

4. DAN EDUKACIJE

MODUL	Neposredno djelovanje i participacija
TRAJANJE	8 sati
CILJ	<ul style="list-style-type: none">– osvijestiti što sudionici mogu učiniti ako dožive ili svjedoče kršenju ljudskih prava– upoznati se s ključnim principima zagovaranja ljudskih prava– identificirati dionike u zagovaranju ljudskih prava– upoznati se s alatima zagovaranja ljudskih prava.
OČEKIVANI ISHODI	Sudionici će saznati što mogu učiniti ako dožive ili svjedoče kršenju ljudskih prava. U praktičnim primjerima upoznat će se s ključnim principima zagovaranja ljudskih prava, kako identificirati dionike na koje žele utjecati i s kojima žele surađivati, kao i promjenu koju žele postići te alatima koje mogu koristiti. Primjeri na kojima će sudionici raditi temelje se na stvarnim primjerima kako bi im poslužili kao inspiracija u njihovim aktivnostima.

ŠTO UČINITI AKO DOŽIVITE ILI SVJEDOČITE KRŠENJU LJUDSKIH PRAVA?

45 min

- Flipchart – utemeljeno na dosadašnjim edukacijama

KAKO ZAGOVARATI LJUDSKA PRAVA – KOJI SU KLJUČNI PRINCIPI, DIONICI I ALATI

2 h

- Ključni principi zagovaranja ljudskih prava
- Dionici
- Alati

PRAKTIČNI PRIMJERI

2 h 30 min

- Prilog uz MODUL IV: Praktični primjer br. 1
- Prilog uz MODUL IV: Praktični primjer br. 2
- Prilog uz MODUL IV: Praktični primjer br. 3
- Prilog uz MODUL IV: Praktični primjer br. 4

SIMULACIJA SUĐENJA

2 h

- Prilog uz MODUL IV: Praktični primjer br. 5

EVALUACIJA

45 min

- Evaluacija u krugu
- Evaluacija – upitnik

PRAKTIČNI PRIMJERI

Osvijestimo što ljudska prava znače našim sudionicima!

Kako bi sudionici edukacije naučili primijeniti stečena znanja te prepoznati prava koja im pripadaju i instrumente njihove zaštite, uz svaki modul osmišljeni su praktični primjeri u čijem je činjeničnom opisu i postavljenim pitanjima potrebno ocijeniti koje je pravo povrijeđeno te koje su (najprikladnije) pravne mogućnosti njegove zaštite.

Na kraju svakog praktičnog primjera ponuđena su rješenja na postavljena pitanja. Ona nisu isključiva te se potiče sudionike na promišljanje i izvan ponuđenih rješenja.

PRILOG UZ MODUL I – Integracijske politike i sustav zaštite ljudskih prava u svijetu i Republici Hrvatskoj

PRAKTIČNI PRIMJER BR. 1

Na samom početku edukacije, kako biste se upoznali sa sudionicima i njihovim razumijevanjem pojma ljudskih prava pripremite kartice sa zadacima koje će sudionici nasumično birati i podijeliti svoje iskustvo s grupom. Uvažite različita stajališta – ovo je prilika za izgradnju povjerenja u grupi, važno je svakoga čuti. Kontroverzne teme zabilježite na ploču ili blok s listovima (engl. flipchart), i vratite se na njih nakon upoznavanja s ljudskim pravima.

Kartice s mogućim zadacima:

JE LI U REDU USKRATITI NEKOME PRAVO JER JE TO DIO KULTURE U POJEDINOJ DRŽAVI? PODIJELITE PRIMJER S NAMA.

ČIJA SU PRAVA NAJČEŠĆE POVRIJEĐENA U ZEMLJI IZ KOJE DOLAZITE?

NAVEDITE PRIMJER KRŠENJA PRAVA NA ZDRAVI OKOLIŠ U VAŠOJ ZEMLJI ILI ZEMLJI IZ KOJE DOLAZITE.

S KOJIM SE KRŠENJIMA LJUDSKIH PRAVA ČEŠĆE SUSREĆU MLADI?

NAVEDITE PRIMJER KRŠENJA PRAVA NA ŽIVOT.

NAVEDITE PRIMJER KAKO NEKOM MOŽE BITI PREKRŠENO PRAVO NA PRIVATNOST.

ZNATE LI NEKU PJESMU, FILM ILI KNJIGU KOJA SE BAVI LJUDSKIM PRAVIMA – RECITE NAM VIŠE O NJOJ!

NAVEDITE PRIMJER KAKO NEKOM MOŽE BITI PREKRŠENO PRAVO NA PRIVATNOST.

NAVEDITE SITUACIJU KADA STE OSOBNO OSJETILI KRŠENJE LJUDSKIH PRAVA.

SJETITE SE NEKOG PRAVA KOJE BI SVAKO DIJETE TREBALO IMATI – OBJASNITE ZAŠTO!

NAVEDITE PRAVO KOJE SE UČESTALO KRŠI ŽENAMA.

ZNATE LI NEKO PRAVO KOJE SE UČESTALO KRŠI U VAŠOJ ZEMLJI ILI ZEMLJI IZ KOJE DOLAZITE?

ZNATE LI NEKU ORGANIZACIJU ILI INSTITUCIJU KOJA SE BAVI ZAŠTITOM LJUDSKIH PRAVA? RECITE NAM NEŠTO O NJOJ!

KOJA JE NAŠA OBAVEZA U ODNOSU NA ZAŠTITU LJUDSKIH PRAVA?

NAVEDITE LJUDSKA PRAVA KOJA SE ČESTO KRŠE STARIJIM OSOBAMA.

NAVEDITE JEDAN DOKUMENT KOJI ŠTITI LJUDSKA PRAVA.

PRILOG UZ MODUL II – Prikupljanje podataka i dokumentiranje kršenja ljudskih prava

PRAKTIČNI PRIMJER BR. 1

A. S. zaposlen je u jednom trgovačkom društvu koje zapošljava veći broj radnika. A. S. albanskog je nacionalnog podrijetla, kod kuće i s pojedinim prijateljima razgovara na albanskom jeziku, dok na radnom mjestu komunicira na hrvatskom jeziku. Iako A. S. ima dobar poslovni odnos s kolegama na poslu, u više navrata pojedini su ga kolege pred drugim radnicima zadirkivali kako ne zna govoriti hrvatski jezik, te su mu se smijali nakon što bi u telefonskom razgovoru s obitelji koristio albanski jezik i pritom prema njemu koristili termine „šiptar“ i „šiptarski“. Iako su takve izjave najčešće dane u šaljivom tonu, s obzirom na to da se ponavljaju, A. S. doživljava ih ponižavajućima. Prilikom jednog od takvih događaja bila je prisutna i neposredno nadređena A. S.-u i ostalim prisutnim radnicima, pri čemu nije reagirala na uvrede koje su mu bile upućene zbog korištenja albanskog jezika i navodnog nedovoljnog poznavanja hrvatskog jezika.

A. S. osjeća se poniženo na radnom mjestu svaki put kada mu kolege radnici upućuju takve primjedbe ili ga nazivaju „šiptarom“, te bi želio da takvo postupanje prestane. Međutim, s obzirom na to da već godinama radi s navedenim kolegama, ne želi da ih se sankcionira, već samo da se otkloni takvo postupanje. Smatra da bi se to moglo postići kada bi poslodavac preuzeo inicijativu i educirao te upozorio radnike na nedopušteno postupanje kako bi prestalo opisano uznemiravanje.

PITANJA

1. SMATRATE LI DA JE DOŠLO DO KRŠENJA LJUDSKOG PRAVA, I AKO DA, O KOJEM SE PRAVU RADI?

PREDLOŽENA RJEŠENJA

Došlo je do povrede A. S.-ovog prava na jednakost te je isti uznemiravan na radnom mjestu od strane kolega radnika na temelju svog nacionalnog podrijetla i jezika. Uznemiravanje kao oblik diskriminacije regulirano je člankom 3. ZSD-a te predstavlja svako neželjeno ponašanje uzrokovano nekim od osnova iz članka 1. stavka 1. Zakona, koje ima za cilj ili stvarno predstavlja povredu dostojanstva osobe, a koje uzrokuje strah, neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje. Na temelju članka 25. ZSD-a, počinitelji uznemiravanja snose prekršajnu odgovornost.

2. AKO SE RADI O POVREDI, TKO JE POČINITELJ?

Uznemiravanje A. S.-a počinili su njegovi kolege radnici koji su mu neposredno upućivali uvredljive komentare zbog njegovog nacionalnog podrijetla i jezika. Međutim, odgovornost snosi i poslodavac koji je bio svjestan povrede A. S.-ovog prava, ali je propustio poduzeti radnje radi zaštite njegovog dostojanstva na radu, što je obveza poslodavca na temelju Zakona o radu.

3. KOJA PRAVNA SREDSTVA A. S. IMA NA RASPOLAGANJU TE, S OBZIROM NA KONKRETNE OKOLNOSTI SLUČAJA, KOJA BI OD NJIH OVDJE BILA NAJPRIKLADNIJA KAKO BI PRESTALO NJEGOVO DALJNJE UZNEMIRAVANJE NA RADU?

A. S. potencijalno ima na raspolaganju više pravnih instrumenata zaštite svojih prava. Može podnijeti zahtjev za zaštitu dostojanstva poslodavcu, pritužbu radi diskriminacije pučkom pravobranitelju ili pokrenuti sudski postupak povodom uznemiravanja, protiv radnika koji su mu upućivali navedene riječi, zbog uznemiravanja na temelju članka 25. ZSD-a, kao i protiv poslodavca zbog povrede dostojanstva, ako ga poslodavac ne zaštiti od uznemiravanja za vrijeme rada.

Budući da A. S. želi zadržati kolegijalne odnose na radnom mjestu, jedno od prikladnijih sredstava zaštite njegovih prava bilo bi podnošenje pritužbe pučkom pravobranitelju, koji svojim mjerama može, primjerice, preporučiti poslodavcu provedbu edukacije radnika, uključujući i onih na rukovodećim mjestima, o zabrani diskriminacije, kako bi se osvijestila nezakonitost navedenog postupanja. Provedbom takve mjere ostvarili bi se preduvjeti za prestanak uznemiravanja A. S.-a ili drugih radnika, a počinitelji ne bi bili prekršajno sankcionirani, što bi omogućilo stvaranje i zadržavanje pozitivne radne atmosfere, sukladno A. S.-ovim željama.

4. GDJE MOŽETE NAĆI VIŠE PODATAKA O SLIČNIM SITUACIJAMA?

Podatci o sličnim situacijama mogu se pronaći u godišnjim izvješćima pučkog pravobranitelja o stanju ljudskih prava, koja se objavljuju na stranici <https://ombudsman.hr>.

PRAKTIČNI PRIMJER BR. 2

M. S. i P. A. žive u izvanbračnoj zajednici i imaju zajedničko maloljetno dijete T. A. Sve troje podrijetlom su iz Afganistana, žive u RH već dvije godine te im je odobrena međunarodna zaštita. M. S. i P. A. zaposlili su se, a T. A. pohađa hrvatsku osnovnu školu. Sve troje savladali su hrvatski jezik tako da mogu obavljati svoje radne zadatke te T. A. može pratiti nastavu u školi. M. S. i P. A. islamske su vjeroispovijedi i svakodnevno primjenjuju svoje vjerske običaje, dok se M. S. odijeva u skladu s vjerskim uvjerenjima i nosi hidžab.

Nakon isteka razdoblja u kojem im je bio osiguran besplatni smještaj te nakon zapošljavanja, M. S. i P. A. odlučili su iznajmiti stan u kojem su planirali živjeti sa svojim maloljetnim djetetom. Nakon što su na internetskim stranicama pogledali nekoliko stanova, javili su se na oglas za najam dvosobnog stana čija su im površina, smještaj i cijena najviše odgovarali. Telefonski su najavili dolazak radi razgledavanja stana te su u dogovoreno vrijeme sve troje došli na označenu adresu, gdje su ih primile vlasnica stana i njezina kći.

Prilikom prvog susreta vlasnica ih je pitala odakle su i koliko su dugo u RH te gdje su do sada živjeli i zašto sada traže novi stan, odnosno zašto nisu ostali u prethodnom smještaju. Nakon što su odgovorili na postavljena pitanja, dok su razgledavali stan, vlasnica je napomenula kako ima dosta zainteresiranih osoba za najam njezinog stana te da će zbog toga možda podići visinu najamnine, opravdavajući to visokim troškovima održavanja stana. Također im je navela kako nije znala da imaju i dijete osnovnoškolske dobi jer je ona namjeravala iznajmiti stan samcima ili obitelji bez djece zato što živi u stanu ispod, a imala je loših iskustava s ranijim najmoprimcima čija su djeca radila veliku buku.

Nakon što su razgledali stan, M. S. i P. A. rekli su da će razmisliti o najmu, uzimajući u obzir mogućnost povišenja najamnine te da će joj se javiti. Sljedeći dan, kada su M. S. i P. A. telefonski kontaktirali vlasnicu stana kako bi joj priopćili da bi ipak željeli iznajmiti stan, ista je navela da je stan već iznajmljen obitelji bez djece. Nekoliko dana nakon toga M. S. i P. A. u dnevnim su novinama ponovno našli oglas na temelju kojega se predmetni stan iznajmljuje. Također su u kasnijem razgovoru sa susjedom koja poznaje vlasnicu stana i njezinu kći saznali kako su obje govorile „bolje da nemaju veze s onim pokrivenim Afganistancima teroristima“ kao i „tko zna što će nam ostati od stana“.

PITANJA

1. KOJA SU PRAVA POVRIJEĐENA NA ŠTETU M. S., P. A. I T. A.?
2. AKO SE RADI O POVREDI, TKO JE POČINITELJ?
3. NA KOJE BI NAČINE BI M. S., P. A. I T. A. MOGLI ZAŠTITITI SVOJA PRAVA?

PREDLOŽENA RJEŠENJA

M. S., P. A. i T. A. povrijeđeno je pravo na jednakost na temelju njihovog bračnog ili obiteljskog statusa, nacionalnosti te vjeroispovijedi prilikom pokušaja sklapanja pravnog posla najma stana.

Počiniteljice su povrede prava vlasnica stana, koja je odbila sklopiti pravni posao zbog nacionalnosti, vjeroispovijedi i obiteljskog statusa obitelji iz Afganistana, kao i njezina kći, koja je također komentirala kako „bolje da nemaju veze s onim pokrivenim Afganistancima teroristima“ i „tko zna što će nam ostati od stana“.

M. S., P. A. i T. A. svoja bi prava mogli zaštititi izvansudskim i sudskim putem. U prvome slučaju mogu podnijeti pritužbu pravobranitelju za ravnopravnost spolova zbog diskriminacije na temelju bračnog ili obiteljskog statusa s obzirom na vjerojatnost da im vlasnica nije željela iznajmiti stan zbog toga što imaju dijete, što je dala do znanja kako prilikom obilaska stana tako i kasnije, navodeći da je stan iznajmila obitelji bez djece. Također bi mogli podnijeti pritužbu pučkom pravobranitelju zbog diskriminacije na temelju nacionalnog podrijetla i vjeroispovijedi i to protiv vlasnice stana i njezine kćerke.

PRAKTIČNI PRIMJER BR. 3

J. A.²²⁶ posljednjih godinu dana predaje engleski jezik na sveučilištu. Nakon povratka s ljetne stanke obaviještena je da kao strani profesor engleskog jezika mora proći obvezno testiranje na HIV/AIDS i droge i da joj je negativan test uvjet obnove ugovora. Ta se mjera ne odnosi na domaće profesore kao ni na sve strance koje rade u zemlji, već samo na one koji su na vizi E-2. J. A. smatra da je to zato što se u državi u medijima nedavno pojavio niz negativnih izjava javnih službenika koji su učitelje engleskog jezika koji su izvorni govornici prikazivali kao moralno devijantne i sklone nepristojnom ili kriminalnom ponašanju. Stoga, J. A. obavezu testiranja smatra diskriminacijskom na temelju rase i uvredom svog dostojanstva kao osobe.

PITANJA

1. KOJA SU PRAVA POVRIJEĐENA NA ŠTETU J. A.?

2. AKO SE RADI O POVREDI, TKO JE POČINITELJ?

3. NA KOJE BI NAČINE J. A. MOGLA ZAŠTITITI SVOJA PRAVA?

4. GDJE MOŽETE NAĆI VIŠE PODATAKA O SLIČNIM SITUACIJAMA?

PREDLOŽENA RJEŠENJA

U konkretnom primjeru, radi se povredi zabrane diskriminacije na temelju rase, odnosno nacionalnog ili etničkog podrijetla, s obzirom na to da testiranje isključuje domaće profesore, a da je sama mjera utemeljena na negativnim stereotipima i stigmatizaciji izvornog govornika engleskog jezika na temelju etničkog podrijetla profesorice.

Počinitelj je povrede ustanova u kojoj profesorica radi, koja je uvela mjeru obveznog testiranja na HIV/AIDS.

J. A. može zaštititi svoja prava izvansudskim i sudskim putem. U prvome slučaju može podnijeti pritužbu tijelu za jednakost, što bi u Hrvatskoj bila pučka pravobraniteljica, zbog diskriminacije u području rada i zapošljavanja na temelju rase, nacionalnog podrijetla ili etničkog podrijetla. Također, u slučaju iskorištavanja svih pravnih lijekova, J. A. mogla bi se obratiti za zaštitu i međunarodnom sustavu zaštite za ljudska prava, npr. Odboru za uklanjanje svih oblika rasne diskriminacije.

Podatke o sličnim slučajevima možete naći u Godišnjim Izvješćima pravobraniteljskih institucija, koje donose statističke podatke o slučajevima diskriminacije u različitim područjima života.

²²⁶ Slučaj se temelji na pritužbi dostupnoj na https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CERD/C/86/D/51/2012&Lang=en

PRAKTIČNI PRIMJER BR. 4

V. H.²²⁷ Jehovin je svjedok te je zaposlen kao profesor na sveučilištu. Prema nacionalnom zakonu, mora odslužiti obvezni vojni rok. Upravo je dobio službenu obavijest da se prijavi na osnovni trening. Ipak, na temelju svojih vjerskih uvjerenja ne može mirne savjesti služiti vojni rok. Usprkos tome, vojska ga kontinuirano poziva na odsluženje vojnog roka, a u slučaju neposluha, mogao bi biti izveden pred Kazneni sud. Istovremeno, boji se da bi sveučilište moglo dobiti pismo od vlade kojim im savjetuju da raskinu radni odnos s njim.

PITANJA

1. KOJA SU PRAVA POVRIJEĐENA NA ŠTETU V. H.?

2. AKO SE RADI O POVREDI, TKO JE POČINITELJ?

3. NA KOJE BI NAČINE V. H. MOGAO ZAŠTITITI SVOJA PRAVA?

4. GDJE MOŽETE NAĆI VIŠE PODATAKA O SLIČNIM SITUACIJAMA?

PREDLOŽENA RJEŠENJA

U konkretnom primjeru radi se o kršenju prava na slobodu misli, savjesti i vjere.

Počinitelj povrede u ovom je slučaju država, koja je pokrenula kazneni progon i osudila V. H. zbog odbijanja služenja obaveznog vojnog roka, iako je znala da isto proizlazi iz istinskih vjerskih uvjerenja.

V. H. može se za zaštitu svojih prava, ako su iskorištena domaća pravna sredstva, obratiti međunarodnom sustavu zaštite ljudskih prava. Budući da se radi o povredi članka 18. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, V. H. može se obratiti za zaštitu svojih prava UN-ovom Odboru za ljudska prava.

Dodatne podatke o osobama u sličnoj poziciji možete naći u izvješćima organizacija civilnog društva koje se bave zaštitom prava na priziv savjesti u vojsci ili nacionalnih institucija za zaštitu ljudskih prava koje su postupale po sličnim slučajevima ili ukazivale na nedostatke u postojećim zakonodavnim okvirima.

²²⁷ Slučaj se temelji na komunikaciji Odbora za ljudska prava dostupnoj na <http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d/PPRiCAqhKb7yhspbtt-FNxTkgvXTPJWIZn3vI5YefID58hKzQF8V-sWeXCvfRMVs0jmasgKJuCVw1ftiyYi-2Q5U9ffX5MS3XGvWX4GdmqKvtn7ou-7M4Yv+rqjBYZMEVhSq+px2kGtEr8bstBa4u3ui-0bg43MMzR3pquEU=>

PRILOG UZ MODUL III – Zagovaranje ljudskih prava

PRAKTIČNI PRIMJER BR. 1²²⁸

Š. Š. pripadnik je romske nacionalne manjine koji živi u Zagrebu te skuplja sekundarne sirovine kako bi njihovom prodajom zaradio za život. Jednu je večer s još nekoliko poznanika skupljao sekundarne sirovine kada su ga napala dva nepoznata muškarca koji su ga izudarali po tijelu drvenim palicama, istovremeno mu izvikujući psovke kao pripadniku nacionalne manjine. Ubrzo je došla policija, ali su napadači prije toga pobjegli. Policijski službenici razgovarali su s očevicima, dok je Š. Š. odvezen u bolnicu, gdje mu je pružena liječnička pomoć s obzirom na to da je pretrpio više lomova kostiju. Nakon tjedan dana, Š. Š. napustio je bolnicu, ali je nastavio sa psihijatrijskim liječenjem jer je napad ostavio na njega štetne posljedice u vidu depresije, straha za sebe i svoju obitelj, napadaja panike, noćnih mora i sl.

PITANJA

1. JE LI OPISANIM NAPADOM NA Š. Š. DOŠLO DO POVREDE NJEGOVIH LJUDSKIH PRAVA?
2. KOJI SU BITNI ELEMENTI NAPADA KOJE JE POTREBNO UZETI U OBZIR RADI KVALIFIKACIJE NAPADA?

PREDLOŽENA RJEŠENJA

- Opisanim napadom na Š. Š.-a povrijeđena su njegova ljudska prava, i to zabrana mučenja, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja te pravo na jednakost.
- Elementi napada koje je potrebno uzeti u obzir radi kvalifikacije odnose se na verbalni dio napada kada su napadači psovali Š. Š.-a na osnovu njegove romske nacionalne pripadnosti, što ukazuje da nije riječ o običnom, već rasno motivirano napadu. ESLJP je više puta u svojim presudama istaknuo dodatnu obvezu državnih vlasti da poduzmu razumne korake kako bi raskrinkale svaki rasistički motiv i utvrdile ako je povod nezakonitom postupanju bila etička mržnja ili predrasude.

3. BI LI NAPAD BIO JEDNAKO KVALIFICIRAN DA Š. Š. NIJE TRPIO I VERBALNE NAPADE KAO PRIPADNIK NACIONALNE MANJINE?

Napad ne bi bio jednako kvalificiran da Š. Š. nije trpio i verbalne napade kao pripadnik romske nacionalne manjine jer u tom slučaju ne bi bilo moguće, ili bi bilo znatno teže, dokazati da je riječ o tjelesnom ozljeđivanju uvjetovanom mržnjom prema Romima. Pritom u dokazivanju rasno motiviranog nasilja značajnu ulogu igra i okolnost da su počinitelji vjerojatno bili članovi skinheda, a ta je grupa tijekom određenog razdoblja tjelesno napadala i druge osobe romske pripadnosti te su pojedini članovi javno izražavali netrpeljivost prema Romima.

4. BI LI NAPAD BIO JEDNAKO KVALIFICIRAN DA Š. Š. NIJE PRIPADNIK NACIONALNE MANJINE, ALI DA JE NA JEDNAK NAČIN NAPADNUT JER SU NAPADAČI MISLILI DA JE ROM?

Napad bi bio jednako kvalificiran da Š. Š. nije pripadnik romske nacionalne manjine, ali da je na jednak način napadnut jer su napadači mislili da je Rom. Naime, u tom slučaju bila bi riječ o pogrešnoj predodžbi napadača o romskoj nacionalnoj pripadnosti Š. Š.-a, što bi opet bio motiv napada. Diskriminacija na temelju pogrešne predodžbe regulirana je člankom 1. stavkom 3. ZSD-a, koji navodi da se diskriminacijom smatra i stavljanje neke osobe u nepovoljniji položaj na temelju pogrešne predodžbe o postojanju osnove za diskriminaciju. Stoga izostanak osobine povezane s određenom diskriminacijskom osnovom, koja je bila povodom nepovoljnog postupanja, ne isključuje odgovornost počinitelja za diskriminatorno postupanje, odnosno u konkretnom slučaju, za rasno motivirani napad.

²²⁸ Slučaj se temelji na predmetu Šečić protiv Hrvatske. RH je donijela niz općih mjera kao odgovor na tu presudu kako bi spriječila buduće takve situacije, među kojima: Protokol o postupanju u slučajevima zločina iz mržnje, koji osigurava okvir za prikupljanje statističkih podataka o zločinima iz mržnje i definira obveze nadležnih tijela; ustrojen je posebni policijski odjel za suzbijanje zločina iz mržnje; provodi se niz eduka-

cija usmjerenih na jačanje kapaciteta policijskih službenika za prepoznavanje zločina iz mržnje, te su mjere usmjerene na suzbijanje zločina iz mržnje prema pripadnicima romske nacionalne manjine uključene u Nacionalnu strategiju za uključivanje Roma.

Postupanje policije i Općinskog državnog odvjetništva:

Odvjetnica koju je opunomoćio Š. Š. podnijela je Općinskom državnom odvjetništvu u Zagrebu kaznenu prijavu protiv nepoznatih počinitelja, navodeći kao dokaz Š. Š.-ov iskaz kao svjedoka te predlažući saslušanje triju očevidaca događaja. Š. Š. tražio je od Općinskog državnog odvjetništva istragu zločina, identificiranje počinitelja te pokretanje kaznenog postupka protiv njih. Odvjetnica je također u dvaput tražila od Policijske uprave Zagrebačke da joj dostave informacije bitne za pokretanje postupka. Nakon što ju je policija obavijestila da počinitelji nisu identificirani, odvjetnica je pisala Ministru unutarnjih poslova, obavijestivši ga o napadu na Š. Š.-a te je navela da policija nije identificirala počinitelje, tražeći odlučnije policijsko djelovanje. Niti mjesec dana nakon toga policija je saslušala Š. Š.-a koji je neodređeno opisao počinitelje zbog svog slabijeg vida, nakon čega su saslušali tri očevidca koji nisu baš dobro vidjeli napadače.

Budući da niti nekoliko mjeseci nakon saslušanja nije bilo pomaka u istrazi, Š. Š.-ova je odvjetnica ponovno pisala državnom odvjetništvu tražeći informacije o poduzetim radnjama radi utvrđenja identiteta napadača, te ju je odvjetništvo oko mjesec dana kasnije obavijestilo da su tražili od policije ubrzanje istrage. Također su je obavijestili o poduzetim radnjama od strane policije i činjenice da počinitelji nisu identificirani. Odvjetnica je potom obavijestila državno odvjetništvo da su počinitelji u isto vrijeme sudjelovali u nekoliko napada na Rome u Zagrebu, te da bi druga dva napadnuta Roma mogla prepoznati počinitelje, od kojih je jedan, O. D., bio očevidac napada na Š. Š. Još bitnije, policija je već uhitila O. D.-ovog napadača. O. D. je također bio žrtvom rasno motiviranog zločina. Mjesec dana nakon toga Općinsko državno odvjetništvo obavijestilo je odvjetnicu da ne mogu locirati O. D.-a te su ga oko dva mjeseca nakon toga ipak uspjeli pronaći i uzeti njegov iskaz. O. D. je naveo da je isti muškarac S. napao njega i Š. Š.-a, što zna zbog specifičnog ožiljka koji je imao na licu. Policija je ubrzo identificirala S., ali su ga isključili kao mogućeg napadača jer ga unatoč specifičnom ožiljku niti jedan drugi očevidac nije spominjao, kao i zbog toga što je riječ o alkoholičaru koji ne pripada skupinama skinheda.

U međuvremenu je na HRT-u emitirana emisija u kojoj je član skinheda govorio o svojim motivima napada na Rome, pri čemu je neizravno spomenuo napad na Š. Š.-a. Iako je državno odvjetništvo tražilo od novinara HRT-a da iznese identitet intervjuiranog člana skinheda, on je to odbio učiniti te državno odvjetništvo nije poduzimalo daljnje korake kako bi saznalo identitet sudionika emisije. Odvjetnica je još jednom pisala državnom odvjetništvu i Ministarstvu unutarnjih poslova, navodeći da su napad na Š. Š.-a počinili članovi skinheda, opisujući nekoliko takvih napada u Zagrebu te navodeći imena i adrese žrtava i svjedoka napada. Oko dvije godine nakon napada, Š. Š. je podnio ustavnu tužbu Ustavnom sudu tražeći da sud naloži državnom odvjetništvu da poduzme radnje u cilju dovršetka istrage, ali Ustavni sud nije donio formalnu odluku o ustavnoj tužbi, navodeći da nije nadležan odlučivati o predmetima šutnje organa kaznenog progona. Istraga u predmetu trajala je duže od sedam godina bez da su tijela kaznenog progona identificirala počinitelje napada.

5. JESU LI U SLUČAJU Š. Š.-a OSTVARENI UVJETI ZA PODNOŠENJE ZAHTJEVA PROTIV RH EUROPSKOM SUDU ZA LJUDSKA PRAVA I AKO DA, ZBOG POVREDA KOJIH PRAVA REGULIRANIH KONVENCIJOM ZA ZAŠTITU LJUDSKIH PRAVA I TEMELJNIH SLOBODA?

S obzirom na dužinu trajanja istrage i poduzete radnje državnih vlasti u slučaju rasno motiviranog napada, u slučaju Š. Š.-a ostvareni su uvjeti za podnošenje zahtjeva protiv RH ESLJP-u i to zbog povrede članka 3. (zabrana mučenja, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kazni) i članka 14. (zabrana diskriminacije) Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda.

6. TKO JE SVE POVRIJEDIO Š. Š.-ova PRAVA?

Osim što su sami napadači povrijedili Š. Š.-ova prava time što su ga verbalno i fizički napali zbog romske pripadnosti, povredu prava učinila su i tijela državne vlasti, odnosno policija i DORH koji su dopustili da povodom napada koji je najvjerojatnije bio rasno motiviran, istraga traje dulje od sedam godina, bez da su poduzete ozbiljnije radnje radi identificiranja ili kaznenog progona počinitelja.

7. DA SU TIJELA KAZNENOG PROGONA BRŽE I OBUHVATNIJE PODUZIMALA SVE POTREBNE ISTRAŽNE RADNJE, ALI OPET BEZ IDENTIFICIRANJA POČINITELJA, BI LI TO UTJECALO NA SADRŽAJ ZAHTJEVA PROTIV RH PRED ESLJP-om?

Da su tijela kaznenog progona brže i obuhvatnije poduzimala sve potrebne istražne radnje, ali opet bez identificiranja počinitelja, to bi utjecalo na sadržaj zahtjeva protiv RH pred ESLJP-om, s obzirom na to da pozitivna obveza države da provede učinkovitu istragu ne mora nužno dovesti do identificiranja počinitelja. Naime, obveza države odnosi se na „obvezu načina i sredstava“ provedene istrage, a ne na „obvezu rezultata“. Stoga, ako tijekom istrage državne vlasti ne pronađu počinitelja kaznenog djela kojim je ugrožen/ugašen nečiji život, to nužno ne znači da je istraga bila neučinkovita, ako su prilikom istrage poduzete učinkovite mjere radi nastojanja identifikacije počinitelja.

8. DA JE ISTRAGA TEKLA JEDNAKIM TIJEKOM, ALI DA JE Š. Š. NIJE PRIPADNIK NACIONALNE MANJINE TE DA TIJEKOM FIZIČKOG NAPADA NIJE VERBALNO VRIJEĐAN, BI LI TO UTJECALO NA SADRŽAJ ZAHTJEVA PROTIV RH PRED ESLJP-om?

Da je istraga tekla jednakim tijekom, ali da Š. Š. nije pripadnik nacionalne manjine te da tijekom fizičkog napada nije verbalno vrijeđan zbog svoje romske pripadnosti, to bi utjecalo na sadržaj zahtjeva protiv RH pred ESLJP-om. Prvenstveno ne bi bila riječ o rasno motiviranom nasilju te bi izostala povreda prava na jednakost. Međutim, navedeno ne isključuje pozitivnu obvezu države da provedbom odgovarajuće, detaljne i učinkovite istrage dovede do identifikacije i procesuiranja počinitelja fizičkog napada na Š. Š.-a.

PRAKTIČNI PRIMJER BR. 2

Marija je bila trudna s drugim djetetom te je osjetila oštru bol u leđima. Žurno je otišla u prvu bolnicu, gdje su joj nakon pregleda liječnici rekli da je doživjela spontani pobačaj i da moraju napraviti kiretažu, medicinski zahvat koji se provodi u situacijama odumrle i propale rane trudnoće. Iako je to zahvat koji se najčešće radi u lokalnoj anesteziji, Mariji je rađen „na živo“, dok je bila potpuno budna. Ruke i noge bile su joj vezane. Marija je nakon zahvata navela kako ne zna je li bila gora bol zbog gubitka djeteta, bol zbog kiretaže ili bol zbog toga što su se doktori i sestre smijali i zbijali šale za vrijeme zahvata.

PITANJA

1. JE LI U OVOJ SITUACIJI DOŠLO DO POVREDE PRAVA? AKO DA, O KOJOJ SE POVREDI RADI?
2. KOJI MEĐUNARODNI DOKUMENTI ŠTITE PRAVA ŽENA?
3. KOME SE MARIJA MOŽE OBRATITI ZA PODRŠKU U OSTVARIVANJU SVOG PRAVA?
4. KOJE AKTIVNOSTI BISTE PROVELI KAKO BISTE UKAZALI NA SUSTAVNE IZAZOVE U ZAŠTITI PRAVA ŽENA U OVOM SLUČAJU?

PREDLOŽENA RJEŠENJA

U konkretnom slučaju došlo je do povrede prava i to povrede prava žene na jednakost, fizički i psihološki integritet te prava na zdravlje, koje uključuje i reproduktivna prava.

Međunarodni dokument koji štiti prava žena jest UN-ova Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena i pripadajući protokol. je uvela mjeru obveznog testiranja na HIV/AIDS.

Marija se za zaštitu svojih prava na nacionalnoj razini može obratiti uredu pravobraniteljice za ravnopravnost spolova kao i OCD-ima koji se bave zaštitom prava žena, posebice reproduktivnih prava. Također, ako se radi o sustavnom problemu, može se obratiti posebnim procedurama UN-a, poput Posebnog izvjestitelja za pravo na zdravlje, Posebnog izvjestitelja o nasilju nad ženama i Radnoj skupini o diskriminaciji žena u zakonima i praksi. podnijeti pritužbu tijelu za jednakost, što bi u Hrvatskoj bila pučka pravobraniteljica, zbog diskriminacije u području rada i zapošljavanja na temelju rase, nacionalnog podrijetla ili etničkog podrijetla. Također, u slučaju iskorištavanja svih pravnih lijekova, J. A. mogla bi se obratiti za zaštitu i međunarodnom sustavu zaštite za ljudska prava, npr. Odboru za uklanjanje svih oblika rasne diskriminacije.

Ovaj konkretni slučaj utemeljen je na radu udruge Roda, koja je prikupila iskustva žena pri porodu, na temelju kojih je pokrenula javnu kampanju te provela istraživanje o pravima žena prilikom poroda. Udruga je također prikupljene podatke dostavila UN-ovim posebnim procedurama, koje su pokrenule postupak pravobraniteljskih institucija, koje donose statističke podatke o slučajevima diskriminacije u različitim područjima života.

PRAKTIČNI PRIMJER BR. 3

Zagovarajmo ljudska prava – što je problem?

1. Svaki sudionik na papir zapiše dva izazova za zaštitu ljudskih prava koji su mu važni.
2. Podijelimo sudionike u 4 manje grupe kako bi se svaka grupa dogovorila oko jednog ljudskog prava i izazova koji su primijetili, a na kojem žele raditi na sljedećoj edukaciji.
3. Svaka grupa treba također dati pojašnjenje zašto je izabrala određeno ljudsko pravo i izazov u njegovoj primjeni te koji su im aspekti toga prava eventualno osobito zanimljivi (što se također može utvrditi razgovorom s članovima grupe o izazovima u primjeni pojedinog ljudskog prava).

PRILOG UZ MODUL IV – Neposredno djelovanje i participacija

Osnovne informacije

U pet slučajeva vezanih uz moguća kršenja ljudskih prava sudionici će definirati o kojem se kršenju ljudskih prava radi, koju promjenu žele postići, tko su ključni dionici na koje žele utjecati, s kim žele surađivati te koje alate neposrednog djelovanja žele koristiti. Tako, sudionici će se osnažiti za osmišljavanje i provođenje aktivnosti koje mogu provesti u lokalnim zajednicama u kojima žive kako bi doprinijeli integraciji te podigli vidljivost samog projekta.

Očekivani ishodi ove aktivnosti

Sudionici će (se):

- moći prepoznati primjere (kršenja) ljudskih prava i kako se zaštititi
- biti osnaženi za zagovaranje ljudskih prava korištenjem nacionalnih i međunarodnih sustava zaštite ljudskih prava.

Pregled aktivnosti

- PRAKTIČNI PRIMJER BR. 1** Prava osoba starije životne dobi
PRAKTIČNI PRIMJER BR. 2 Prava osoba s invaliditetom
PRAKTIČNI PRIMJER BR. 3 Prava djece
PRAKTIČNI PRIMJER BR. 4 Diskriminacija
PRAKTIČNI PRIMJER BR. 5 Simulacija suđenja

Za praktične primjere br. 1, 2, 3 i 4 pripremite ploču ili blok s listovima (engl. flipchart) i flomastere za sudionike. Prije nego što pročitate pojedini slučaj, podsjetite se koji su neki od izazova s kojima se članovi navedenih grupa suočavaju te se podsjetite koje su to institucije i mehanizmi koji štite njihova prava. Za edukaciju možete pripremiti i ključne podatke o problemima tih skupina na temelju međunarodnih izvješća, godišnjih izvješća pravobraniteljskih institucija ili istraživanja Agencije Europske unije za temeljna prava.

PRAKTIČNI PRIMJER BR. 1²²⁹

U državi XY od pojave epidemije bolesti COVID-19 bilježe se i objavljuju dnevni podatci o broju zaraženih i smrtnih slučajeva koji su posljedica virusa. COVID-19 ušao je u većinu institucija koje osiguravaju skrb osobama s invaliditetom i starijim osobama, što je rezultiralo značajnim visokim brojem smrtnih slučajeva.

Saznaj više:

– <https://spcommreports.ohchr.org/TMResultsBase/DownloadPublicCommunicationFile?gld=25331>

– <https://spcommreports.ohchr.org/TMResultsBase/DownloadFile?gld=35538>

SMATRATE LI DA JE DOŠLO DO KRŠENJA LJUDSKOG PRAVA, I AKO DA, O KOJEM SE PRAVU RADI?

S KIME ŽELITE SURAĐIVATI?

TKO SU KLJUČNI DIONICI NA KOJE ŽELITE UTJECATI?

KOJU PROMJENU ŽELITE POSTIĆI?

KOJI MEĐUNARODNI I NACIONALNI DOKUMENTI ŠTITE TO PRAVO?

KOJE ALATE ŽELITE KORISTITI U POSTIZANJU PROMJENE?

²²⁹ Slučaj se temelji na komunikaciji posebnih izvještitelja dostupnoj na <https://spcommreports.ohchr.org/TMResultsBase/DownloadPublicCommunicationFile?gld=25331>

PRAKTIČNI PRIMJER BR. 2²³⁰

Vozač kombija, zaposlenik jednog od društava osoba s tjelesnim invaliditetom upućivao je neprimjerene komentare ženama s invaliditetom koje koriste uslugu prijevoza, i to: „tebe bi trebalo dobro zmrdati, odma bi bolje hodala“, „sisa ti krivo stoji, daj da ti to poravnam“ i sl. Uz to, kako je korisnicama s invaliditetom potrebna pomoć prilikom ulaska u kombi, vozač je tu prilikom koristio i za neprimjereno diranje. Curama to smeta, osjećaju se jedno i iskorišteno, ali se boje o tome govoriti, neugodno im je i sram ih je. Neke nisu niti svjesne svega toga zbog svog mentalnog zdravlja. Drugi kolege vozači takvo ponašanje smatraju zabavnim.

Saznaj više:

- Godišnje izvješće pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2019. godinu dostupno na: <https://posi.hr/wp-content/uploads/2020/04/Izvje%C5%A1%C4%87e-o-radu-POSI-za-2019.pdf>

SMATRATE LI DA JE DOŠLO DO KRŠENJA LJUDSKOG PRAVA, I AKO DA, O KOJEM SE PRAVU RADI?

S KIME ŽELITE SURADIVATI?

TKO SU KLJUČNI DIONICI NA KOJE ŽELITE UTJECATI?

KOJU PROMJENU ŽELITE POSTIĆI?

KOJI MEĐUNARODNI I NACIONALNI DOKUMENTI ŠTITE TO PRAVO?

KOJE ALATE ŽELITE KORISTITI U POSTIZANJU PROMJENE?

²³⁰ Slučaj je utemeljen na primjeru iz rada iz Godišnjeg izvješća pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2019. godinu dostupnom na <https://posi.hr/wp-content/uploads/2020/04/Izvje%C5%A1%C4%87e-o-radu-POSI-za-2019.pdf>

PRAKTIČNI PRIMJER BR. 3²³¹

Regionalne razlike vidljive su u financiranju sustava ranoga i predškolskog odgoja i obrazovanja, koje je gotovo isključivo u nadležnosti jedinica lokalne samouprave. Istraživanje²³² pokazuje da usprkos tome što je razina izdvajanja za rani i predškolski odgoj i obrazovanje mnogo brže rasla u manje razvijenim jedinicama lokalne samouprave, to nije bilo dovoljno da se smanje razlike među pojedinim jedinicama. Posljedično, i dalje je neujednačena razvijenost mreže dječjih vrtića, s velikim regionalnim razlikama, a čak 145 jedinica lokalne samouprave na svom području nema redovni predškolski program, pa je tako obuhvaćenost djece tom uslugom iznimno niska u županijama koje pripadaju najnižoj skupini razvijenosti, mahom slavonskim te slabije razvijenim županijama središnje Hrvatske.

Saznaj više:

- Godišnje izvješće pučke pravobraniteljice za 2018. godinu dostupno na: <https://www.ombudsman.hr/hr/download/izvjesce-pucke-pravobraniteljice-za-2018-godinu/?wpdmdl=4747&refresh=5f538522b771607357317>
- Dobrotić, I., Matković, T. i V. Menger (2018) Analiza pristupačnosti, kvalitete, kapaciteta i financiranja sustava ranoga i predškolskog odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj, MDOMSP
- Zaključne odredbe Odbora za prava djeteta dostupne na: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CR.C%2fC%2fHRV%2fC0%2f3-4&Lang=en

SMATRATE LI DA JE DOŠLO DO KRŠENJA LJUDSKOG PRAVA, I AKO DA, O KOJEM SE PRAVU RADI?

S KIME ŽELITE SURADIVATI?

TKO SU KLJUČNI DIONICI NA KOJE ŽELITE UTJECATI?

KOJU PROMJENU ŽELITE POSTIĆI?

KOJI MEĐUNARODNI I NACIONALNI DOKUMENTI ŠTITE TO PRAVO?

KOJE ALATE ŽELITE KORISTITI U POSTIZANJU PROMJENE?

²³¹ Primjer je temeljen na podacima iz Godišnjeg izvješća pučke pravobraniteljice za 2018. koje je dostupno na <https://www.ombudsman.hr/hr/download/izvjesce-pucke-pravobraniteljice-za-2018-godinu/?wpdmdl=4747&refresh=5f538522b771607357317>

²³² Dobrotić, I., Matković, T. i V. Menger (2018) Analiza pristupačnosti, kvalitete, kapaciteta i financiranja sustava ranoga i predškolskog odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj, MDOMSP.

PRAKTIČNI PRIMJER BR. 4²³³

Dvije učenice jedne strukovne škole, inače pripadnice romske nacionalne manjine, u sklopu redovnog srednjoškolskog obrazovanja moraju određeni broj sati odraditi u vidu praktične nastave u struci, odnosno kao prodavačice u trgovinama, zbog čega su se u različitim vremenskim razmacima prijavile direktorici jednog trgovačkog društva koja ih je odbila primiti na praksu. Učenice su tvrdile da je razlog neprimanja na praksu njihovo romsko podrijetlo. To su zaključile nakon što im je direktorica društva, prilikom osobnog dolaska u poslovne prostorije, rekla da „direktorice nema“ i neka se jave drugi dan telefonski. Pritom su učenice, odnosno njihovi očevi, poznavali direktoricu iz viđenja. Nakon što su se sljedećih dana telefonski javile direktorici trgovačkog društva, ista ih je obavijestila da je već uzela na praksu druge dvije učenice iz iste škole te da nema više slobodnih mjesta u trgovini.

Saznaj više:

- Izvješće pučkog pravobranitelja o pojavama diskriminacije za 2011. godinu dostupno na: <https://www.ombudsman.hr/hr/download/izvjesce-o-pojavama-diskriminacije-za-2011-godinu/?wpdmdl=4778&refresh=5fce57db3a9cf1607358427>
- Izvješće pučkog pravobranitelja o pojavama diskriminacije za 2012. godinu dostupno na: <https://www.ombudsman.hr/hr/download/izvjesce-o-pojavama-diskriminacije-za-2012-godinu/?wpdmdl=4780&refresh=5fce57fd01bd71607358461>
- <https://www.vecernji.hr/vijesti/ne-mozete-kod-mene-na-praksu-jer-ste-ciganke-399783>

SMATRATE LI DA JE DOŠLO DO KRŠENJA LJUDSKOG PRAVA, I AKO DA, O KOJEM SE PRAVU RADI?

S KIME ŽELITE SURADIVATI?

TKO SU KLJUČNI DIONICI NA KOJE ŽELITE UTJECATI?

KOJU PROMJENU ŽELITE POSTIĆI?

KOJI MEĐUNARODNI I NACIONALNI DOKUMENTI ŠTITE TO PRAVO?

KOJE ALATE ŽELITE KORISTITI U POSTIZANJU PROMJENE?

²³³ Predmet izrađen na temelju Izvješća pučkog pravobranitelja za 2011. godinu dostupnom na <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//2016/Sjednice/Arhiva//49.%20-%209.a.pdf>

PRAKTIČNI PRIMJER BR. 5

Na temelju stvarnog predmeta²³⁴ koji se našao pred ESLJP-om napraviti ćemo simulaciju suđenja.

Podijelite grupu u tri manje grupe:

Grupa 1 – **PRITUŽITELJICA**

Grupa 2 – **DRŽAVA**

Grupa 3 – **SUDCI**

Sudionici koji su članovi grupe 1, dobit će karticu pritužiteljice; članovi grupe 2, dobit će karticu države; članovi grupe 3, dobit će karticu sudaca.

S obzirom na to da se u ovom predmetu radi o povredi prava žena, prije nego što podijelite sudionike u grupu, napravite kratku oluju ideja kako biste osvijestili izazove s kojima se suočavaju žene u ostvarivanju svojih prava i ključnim međunarodnim i nacionalnim dokumentima za njihovu zaštitu.

PRITUŽITELJICA

Slučaj: D. J. prihvatila je posao na brodu. Jedne noći dok je brod bio vezan u luci, pritužiteljica je pozvala policiju i rekla im kako ju je u brodom salonu silovao D. Š. Kada je stigla policija, D. Š. je optužio pritužiteljicu da je ona remetila javni red. Istoga dana Policijska postaja podnijela je kaznenu prijavu Županijskom državnom odvjetništvu protiv D. Š.-a, a županijsko državno odvjetništvo podnijelo je istražni zahtjev Županijskom sudu. D. Š. uhićen je i priveden pred istražnog suca. D. Š. ponovno je zaničevao da je silovao pritužiteljicu. Objasnio je da se ona jako napila i da ju je on odveo u njezinu kabinu na brodu. Sudac je tada donio odluku da odustaje od progona.

„... Nakon što je osumnjičenik saslušan, ... oštećena je nakon navedenih događaja bila u društvu s više osoba, među kojima je bio i osumnjičenik, da je konzumirala veću količinu alkohola što je vidljivo iz alko testiranja, te da su tada otišli na brod... oštećena je remetila javni red i mir, govoreći da se napila, da ju je netko drogirao i da netko zove policiju... vlasnik broda rekao je kako je ista napravila nered, galamila, ulazila u kabine gdje su bili gosti, budila iste, te ju je zamolio da prestane vikati i buditi goste, nakon čega ga je ista udarila šakom u trbuh... nisam našao osnovanu sumnju za otvaranje istrage... i ne slažem se sa zahtjevom za provođenje istrage...“

D. J. tvrdila je da je policija propustila napraviti odgovarajući očevid na mjestu zločina, da nisu obavili razgovor s njom i ostalim svjedocima i osigurali forenzičke dokaze (njezinu suknju, nalaz liječnika).

Tvrdite da je propuštena učinkovita istraga vašeg slučaja i da je došlo do povrede članka 3., članka 8. i 13. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda.

²³⁴ Radi se o predmetu D. J. protiv Hrvatske.

DRŽAVA

Tvrdite da prigovor na temelju članka 3. i 8. Konvencije, koji se odnose na ponašanje policije i ginekologa koji ju je pregledao 23. kolovoza 2007. godine, pada izvan šestomjesečnog roka.

Tvrdite da nije iscrpila sva dostupna domaća pravna sredstva – nije prijavila postupanje policije državnom odvjetništvu, a niti ponašanje ginekologa liječničkoj komori.

Tvrdite da je pritužiteljica izgubila svoj položaj žrtve jer su mjerodavna tijela Ministarstva unutarnjih poslova utvrdila da policijski službenici koji su u tome sudjelovali nisu poduzeli sve potrebne korake u početnoj fazi policijske istrage o pritužiteljičinim navodima o silovanju, što predstavlja tešku povredu njihove službene dužnosti, za koju im je izrečena novčana kazna u iznosu deset posto njihove mjesečne plaće.

SUDCI

D. J. navodno je doživjela silovanje na radnom mjestu. Iako poduzima niz radnji kako bi došlo do procesuiranja njezinog slučaja, do toga ne dolazi. Pri tome, komentari istražnog suca pristrani su i puni predrasuda prema ženama.

ČI. 3. ZABRANA MUČENJA

Nitko se ne smije podvrgnuti mučenju ni nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ili kazni.

ČI. 8. PRAVO NA POŠTOVANJE PRIVATNOG I OBITELJSKOG ŽIVOTA

1. Svatko ima pravo na poštovanje svoga privatnog i obiteljskog života, doma i dopisivanja.
2. Javna vlast neće se miješati u ostvarivanje tog prava, osim u skladu sa zakonom i ako je u demokratskom društvu nužno radi interesa državne sigurnosti, javnog reda i mira, ili gospodarske dobrobiti zemlje te radi sprječavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih.

ČI. 13. PRAVO NA DJELOTVORAN PRAVNI LIJEK

Svatko čija su prava i slobode koje su priznate u ovoj Konvenciji povrijeđene ima pravo na djelotvorna pravna sredstva pred domaćim državnim tijelom, čak i u slučaju kad su povredu počinile osobe koje su djelovale u službenom svojstvu.

Zaštita prava državljana trećih zemalja koji u RH podnose zahtjev za međunarodnom zaštitom, kao i onih kojima je takav zahtjev odobren, te članova njihovih obitelji, regulirana je nizom propisa na nacionalnoj razini, na razini EU-a, kao i međunarodnim ugovorima.

Osobe pod međunarodnom zaštitom u RH u gotovo svim segmentima života imaju jednaka prava kao hrvatski državljani, odnosno ostvaruju pravo na obrazovanje, zdravstvenu zaštitu, socijalnu skrb i socijalne usluge, pravo na uključivanje u kulturni i politički život države, pravo na stjecanje prava vlasništva nekretnina, osiguran im je smještaj te protekom određenog razdoblja (i zadovoljenja ostalih uvjeta) mogu steći hrvatsko državljanstvo.

Navedena prava regulirana su nizom nacionalnih zakona, čije se odredbe primjenjuju i na hrvatske državljane, a u njihovoj su provedbi aktivirana razna tijela, institucije, ustanove koje nerijetko ulažu i dodatni angažman prilikom provedbe u odnosu na osobe pod međunarodnom zaštitom.

Međutim, samo postojanje zakonskog okvira te europskih i nacionalnih politika za integraciju nije dovoljno ako je takav okvir teško provediv, neučinkovit, nejasan ili ako osobe kojima je namijenjen nisu s njim upoznate. Stoga je cilj ovog priručnika osigurati pregled sustava zaštite ljudskih prava u svijetu i u RH te tijela, institucija i organizacija koja se bave zaštitom ljudskih prava, s naglaskom na ona prava koja su od većeg interesa za osobe pod međunarodnom zaštitom. Pritom veći interes može biti uvjetovan češćim kršenjima određenih prava ili njihovom naravi, odnosno važnosti za egzistenciju pojedinca i njegove obitelji.

Kako bi se utvrdilo koja su to prava češće podložna povredama, prilikom pripreme pisanja priručnika, autorice su obavile usmene intervju s predstavnicima više organizacija civilnog društva koje se bave zaštitom ljudskih prava, školskih ustanova, centara za socijalnu skrb te pojedinaca uključenih u integraciju državljana trećih zemalja. U razgovorima su navedeni primjeri uspješne integracije, ali i izazovi s kojima se susreću državljani trećih zemalja koji u Hrvatskoj zatraže međunarodnu zaštitu. Pritom je zadivljujući entuzijazam nekih predstavnika i zaposlenika tih dionika, koji ulažu svoje znanje, volju i optimizam kako bi pomogli osobama kojima je Hrvatska postala nova zemlja za život i zahvaljujući kojima ovaj priručnik sadrži samo neke od brojnih primjera pozitivne prakse prilikom provedbe integracije.

Razgovori su nesumnjivo potvrdili značaj lokalne zajednice prilikom provedbe integracije, međusobnog uvažavanja, prihvaćanja različitosti, ali i spremnosti osoba koje su došle u Hrvatsku da se uključe u što više segmenata novog života. To znači da i osobe pod međunarodnom zaštitom trebaju prihvatiti svoje obveze u zemlji domaćinu, uložiti napor u učenje jezika, običaja, kulture, povijesti i pravnih okvira zemlje u kojoj će živjeti, sve kako bi se osposobili za samostalan život pronalaskom i zadržavanjem odgovarajućeg zaposlenja te stjecanje financijske neovisnosti.

Međutim, osim hvalevrijednih primjera uspješne integracije, još uvijek ima prostora za poboljšanje integracijskih javnih politika i zakonskih okvira, odnosno za njihovu učinkovitiju primjenu. Više puta isticana je potreba za prevoditeljima jer je nepoznavanje hrvatskog jezika, ili drugog jezika na kojem bi se moglo sporazumijevati, primarni izazov u integraciji kako prilikom zasnivanja radnog odnosa ili pružanja zdravstvene zaštite tako i kod svakodnevne razmjene informacija te uključivanja u društveni i kulturni život lokalne zajednice. Bržem učenju jezika pomoglo bi koordinirano, redovno i prilagođeno provođenje tečajeva hrvatskog jezika u koje bi se uključivao što veći broj stranih državljana, dajući prioritet bržoj prilagodbi životu u novoj zemlji, pred dosadašnjim načinom podjele uloga pojedinih članova obitelji.

S nedovoljnim poznavanjem hrvatskog jezika povezana je i potreba za pomagačima u nastavi za djecu koja su uključena u školski program, ali zbog jezične barijere ili različitog stupnja obrazovanja ne mogu uspješno pratiti nastavu. Pritom je kod pojedinih roditelja nužno osvijestiti ne samo dobrobit već i obvezu uključivanja djece u osnovnoškolsko obrazovanje koje podrazumijeva redovno i uredno pohađanje nastave.

U konačnici, naoko jednostavna, ali vrlo bitna pretpostavka uspješne integracije, na koju su skrenuli pozornost neki od sugovornika prilikom pripreme ovog priručnika, jest približavanje očekivanja državljana trećih zemalja stvarnim mogućnostima i prilikama u RH. Međutim, unatoč nizu integracijskih izazova, aktualnim štetnim posljedicama epidemije bolesti COVID-19 na tržište rada, zdravstveni sustav i druge aspekte društvenog života, primjeri integracije kao što su Shahzad iz Pakistana, Yuhan iz Irana, Melika iz Turske, Yazdan iz Irana ili Bongo iz Konga (kampanja „#ovdježivimo“) dokazuju da Hrvatska može i želi pružiti kvalitetan i sretan život osobama pod međunarodnom zaštitom.

STRUČNA LITERATURA

- D. Ajduković, D. Čorkalo Biruški, M. Gregurović, J. Matić Bojić, D. Župarić-Iljić: Izazovi integracije izbjeglica u hrvatsko društvo: stavovi građana i pripremljenost lokalnih zajednica, Vlada RH, Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, Zagreb, siječanj 2019. godine..
- W. Benedek i M. Nikolova: Understanding Human Rights: Manual for Education for Human Rights, Razumijevanje ljudskih prava: Priručnik o obrazovanju za ljudska prava.
- Dobrotić, I., Matković, T. i V. Menger: Analiza pristupačnosti, kvalitete, kapaciteta i financiranja sustava ranoga i predškolskog odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj, MDOMSP, 2018.
- Ellis Evelyn: EU Anti-Discrimination Law, Oxford University Press, 2005.
- FARRIOR S., Human Trafficking Violates Anti-Slavery Provision: Introductory Note to Rantsev v. Cyprus and Russia - European Court of Human Rights, International Legal Materials, Vol. 49, 2010 Vermont Law School Research Paper. 10-36.
- A. Grgić, Ž. Potočnjak, S. Rodin, G. Selanec, T. Šimonović Einwalter, A. Uzelac: Vodič uz Zakon o suzbijanju diskriminacije, Ured za ljudska prava Vlade Republike Hrvatske, Zagreb 2009.
- B. Herceg Pakšić, M. Jukić: Primjena konvencijskog prava u području zabrane ropstva i prisilnog rada, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 23, broj 2/2016.
- D. Kesonja, T. Šimonović Einwalter: Analiza sudske prakse u predmetima pred hrvatskim sudovima pokrenutim zbog diskriminacije, Centar za mirovne studije, Zagreb, prosinac 2017.
- J. Omejec: Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda u praksi Europskog suda za ljudska prava, drugo dopunjeno izdanje, Novi informator, Zagreb 2014.
- Ger Roebeling, Jan de Vries: Advocacy and Policy Influencing for Social Change, Sarajevo, 2011.
- A. Silov, A. Gerčar, Raguž: Nearing a point of no return: Mental health of asylum seekers in Croatia, MDM-Belgique, Office for Croatia, 2009.
- D. Šarin: Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda kroz odnos Europskog suda za ljudska prava i Ustavnog suda Republike Hrvatske na primjeru zaštite ljudskog prava na pristup sudu, Pravni vjesnik god. 30, br. 3-4, 2014.
- D. Širinić: Priručnik za praćenje javnih politika za organizacije civilnog društva, Centar za mir, nenasilje i ljudska prava, Osijek, 2016.

- A. Uzelac: Pravo na pošteno suđenje: opći i građanskopravni aspekti čl. 6. st. 1. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, CMS, Zagreb, travanj 2011.

USTAV, ZAKONI, NACIONALNI PROPISI

- Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine broj 56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 5/14
- Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina, Narodne novine broj 155/02, 47/10, 80/10, 93/11
- Zakon o međunarodnoj i privremenoj zaštiti, Narodne novine broj 70/15, 127/17
- Zakon o strancima, Narodne novine broj 133/20
- Zakon o hrvatskom državljanstvu, Narodne novine broj 53/91, 70/91, 28/92, 113/93, 4/94, 130/11, 110/15 i 102/19
- Zakon o suzbijanju diskriminacije, Narodne novine broj 85/08, 112/12
- Zakon o ravnopravnosti spolova, Narodne novine broj 82/08 i 69/17
- Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola, Narodne novine broj 92/14, 98/19
- Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći, Narodne novine broj 143/13, 98/19
- Zakon o područjima posebne državne skrbi, Narodne novine broj 86/08, 57/11, 51/13, 148/13, 76/14, 18/15, 106/18
- Zakon o radu, Narodne novine broj 93/14, 127/17 i 98/19
- Zakon o zaštiti na radu, Narodne novine broj 71/14, 118/14, 154/14, 94/18 i 96/18
- Zakon o tržištu rada, Narodne novine broj 118/18 i 32/20
- Zakon o zaštiti prijavitelja nepravilnosti, Narodne novine broj 17/2019
- Zakonom o državnom inspektoratu, Narodne novine broj 115/18
- Zakon o zdravstvenoj zaštiti, Narodne novine broj 80/13, 137/13 i 98/19
- Zakon o zaštiti prava pacijenta, Narodne novine broj 169/04, 37/08 – odluka Ustavnog suda RH
- Zakon o zaštiti pučanstva od zaraznih bolesti, Narodne novine broj 79/07, 113/08, 43/09, 130/17 i 114/18
- Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju, Narodne novine broj 10/97, 107/07, 94/13 i 98/19

- Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, Narodne novine broj 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 5/12, 16/12, 86/12, 126/12, 94/13, 152/14, 07/17, 68/18, 98/19 i 64/20
- Zakonom o obrazovanju odraslih, Narodne novine broj 17/07, 107/07 i 24/10
- Zakon o socijalnoj skrbi, Narodne novine broj 157/14, 152/14, 99/15, 52/16, 16/17, 130/17, 98/19, 64/20 i 138/20
- Zakonu o doplatku za djecu, Narodne novine broj 94/01, 138/06, 107/07, 37/08, 61/11, 112/12, 82/15 i 58/18
- Zakona o roditeljskim potporama, Narodne novine broj 85/08, 110/08, 34/11, 54/13, 1152/14, 59/17 i 37/20
- Zakon o pučkom pravobranitelju, Narodne novine broj 76/12
- Zakon o Nacionalnom preventivnom mehanizmu za sprječavanje mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja, Narodne novine broj 18/11 i 33/15
- Pravilnik o statusu i radu državljana trećih zemalja u RH, Narodne novine broj 52/12, 81/13, 38/15, 100/17, 61/18, 116/18 i 146/20

MEĐUNARODNI UGOVORI

- Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, Narodne novine – Međunarodni ugovori, broj 12/93, 7/95, 11/95
- Međunarodni pakt o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima, Narodne novine – Međunarodni ugovori, broj 12/93
- Konvencija o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda, Narodne novine – Međunarodni ugovori, broj 6/99, 8/99, 14/02 i 9/05
- Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena, Narodne novine – Međunarodni ugovori, broj 12/93
- Konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije, Narodne novine – Međunarodni ugovori, broj 12/93
- Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina, Narodne novine – Međunarodni ugovori, broj 14/97
- Konvencija o pravima djeteta, Narodne novine – Međunarodni ugovori, broj 127/93, 20/97, 4/98, 13/98, 5/02, 7/02 i 2/03
- Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, Narodne novine – Međunarodni ugovori, broj 6/07, 5/08
- Konvencija Međunarodne organizacije rada (br. 111) o zabrani diskriminacije u zvanju i zapošljavanju, Narodne novine – Međunarodni ugovori, broj 5/99

- Opća deklaracija o ljudskim pravima, 1948, Narodne novine broj 12/09
- Europska povelja o regionalnim i manjinskim jezicima, Narodne novine broj 18/97
- Konvencija o ropstvu, 1926.
- Dopunska konvencija o ukidanju ropstva, trgovine robljem i instituta i praksi sličnih ropstvu, 1956.

PROPISI PRAVA EUROPSKE UNIJE

- Direktiva Vijeća 2000/43/EZ od 29. lipnja 2000. godine o primjeni načela jednakog postupanja prema osobama neovisno o rasnom ili etničkom podrijetlu
- Direktiva Vijeća 2000/78/EC od 27. studenog 2000. godine o općem okviru za jednako postupanje pri zapošljavanju i odabiru zvanja
- Direktiva Vijeća 2003/86/EZ od 22. rujna 2003. godine o pravu na spajanje obitelji
- Direktiva Vijeća 2003/109/EZ od 25. studenoga 2003. godine o statusu državljana trećih država koji imaju stalni boravak
- Direktiva Vijeća 2004/81/EZ od 29. travnja 2004. godine o odobrenju boravka državljanima trećih zemalja koji su žrtve trgovine ljudima ili im je pružena pomoć da ilegalno imigriraju, a surađuju s nadležnim tijelima
- Rezolucija Vijeća od 4. prosinca 1997. godine o mjerama koje se trebaju prihvatiti kako bi se suzbili brakovi iz računa
- Uredba (EU) br. 604/2013 Europskog parlamenta i Vijeća, od 26. lipnja 2013. godine, o utvrđivanju kriterija i mehanizama za određivanje države članice odgovorne za razmatranje zahtjeva za međunarodnu zaštitu koji je u jednoj od država članica podnio državljanin treće zemlje ili osoba bez državljanstva (Uredba Dublin III)

SUDSKA PRAKSA

Europski sud za ljudska prava

- Airey protiv Irske, zahtjev broj 6289/73, presuda od 9. 10. 1979. godine
- Aksu protiv Turske, zahtjevi broj 4149/04 i 41029/04, presuda od 15. 3. 2012. godine
- Aleksić protiv Hrvatske, zahtjev broj 12422/10, presuda od 5. 12. 2013. godine
- Al Fayed protiv Francuske, zahtjev broj 38501/02, odluka od 27. 9. 2007. godine

- Bader i ostali protiv Švedske, zahtjev broj 13284/04, presuda od 8. 11. 2005. godine
- Bećirović protiv Hrvatske, zahtjev broj 45379/10, presuda od 18. 12. 2012. godine
- Benzan protiv Hrvatske, zahtjev broj 62912/00, presuda od 8. 11. 2002. godine
- Burghartz protiv Švicarske, zahtjev broj 16213/90, presuda od 22. 2. 1994. godine
- B. protiv Francuske, zahtjev broj 13343/87, presuda od 25. 3. 1992. godine
- Bjedov protiv Hrvatske, zahtjev broj 42150/09, presuda od 29. 5. 2012. godine
- Chapman protiv Velike Britanije, zahtjev broj 27238/95, presuda od 18. 1. 2001. godine
- C. N., V. protiv Francuske, zahtjev broj 67724/09, presuda od 11. 10. 2012. godine
- Ćosić protiv Hrvatske zahtjev broj 28261/06, presuda od 15. 1. 2009. godine
- Dakir protiv Belgije, zahtjev broj 4619/12, presuda od 11. 7. 2017. godine
- De Wilde, Ooms, Versp protiv Belgije, zahtjev broj 832/66, presuda od 10. 3. 1972. godine
- D. J. protiv Hrvatske, zahtjev broj 42418/10, presuda od 24. 7. 2012. godine
- Dudgeon protiv Velike Britanije, zahtjev broj 7525/76, presuda od 22. 10. 1981. godine
- E. B. protiv Francuske, zahtjev broj 43546/02, presuda od 22. 1. 2008. godine
- Ebrahimian protiv Francuske, zahtjev broj 64846/11, presuda od 26. 11. 2015. godine
- Jeunesse protiv Nizozemske, zahtjev broj 12738/10, presuda od 3. 10. 2014. godine
- Jurković protiv Hrvatske, zahtjev broj 38478/05, presuda od 3. ožujka 2009. godine
- Maslov protiv Austrije, zahtjev broj 1638/03, presuda od 23. 6. 2008. godine
- Mubilanzila Mayeka i Kaniki Mitunga protiv Belgije, zahtjev broj 13178/03, presuda od 12. 10. 2006. godine
- Nachova i drugi protiv Bugarske, zahtjevi broj 43577/98 i 43579/98, presuda od 6. 7. 2005. godine
- Niemietz protiv Njemačke, zahtjev broj 13710/88, presuda od 16. 12. 1992. godine
- Nikolić protiv Hrvatske, zahtjev broj 5096/12, presuda od 29. 1. 2015. godine
- Oluić protiv Hrvatske, zahtjev broj 61260/08, presuda od 20. 5. 2010. godine
- Opuz protiv Turske, zahtjev broj 33401/02, presuda od 9. 6. 2009. godine

- Oršuš i drugi protiv Hrvatske, zahtjev broj 15766/03, presuda od 16. 3. 2010. godine
- Osmanoglu i Kocabas protiv Švicarske, zahtjev broj 29086/12, presuda od 10. 1. 2017. godine
- Ostra protiv Španjolske, zahtjev broj 16798/90, presuda od 9. 12. 1994. godine
- Paulić protiv Hrvatske, zahtjev broj 3572/06, presuda od 22.10. 2009. godine
- Perić protiv Hrvatske, zahtjev broj 34499/06, presuda od 27. 3. 2008. godine
- Rantsev protiv Cipra i Rusije, zahtjev broj 25965/04, presuda od 7. 1. 2010. godine
- Sampanis i drugi protiv Grčke, zahtjev broj 32526/05, presuda od 5. 6. 2008. godine
- Šečić protiv Hrvatske, zahtjev broj 34129/96, presuda od 31. 5. 2007. godine
- Škorijanec protiv Republike Hrvatske, zahtjev broj 25536/14, presuda od 28. 3. 2017. godine
- Thlimmenos protiv Grčke, zahtjev broj 25965/04, presuda od 7. 1. 2010. godine
- Tomašić i drugi protiv Hrvatske, zahtjev broj 46598/06, presuda od 15. 1. 2009. godine
- Uner protiv Nizozemske, zahtjev broj 46410/99, odluka ESLJP-a od 18. 10. 2006. godine
- Van der Mussele protiv Belgije, zahtjev broj 8919/80, presuda od 23. 11. 1983. godine
- V. C. protiv Slovačke, zahtjev broj 18968/07, presuda od 8. 11. 2011. godine

Europski sud pravde

- C-617/10, Åklagaren v Hansa Åkerberga Franssona
- C-54/07, Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding v Firma Feryn NV
- C-3030/06, S. Coleman v Attridge Law, Steve Law
- C-177/88, E.J. Pacifica Dekker v Stichting Vormingscentrum voor Jong Volwassenen
- C-356/11 i C-357/11, O, S v Maahanmuuttovirasto i Maahanmuuttovirasto v L
- C-29/69, Erich Stauder v City of Ulm

IZVJEŠĆA I DRUGO

- Izvješća pučkog pravobranitelja o stanju ljudskih prava 2009. – 2019. (<http://ombudsman.hr/>)
- Istraživanje o stavovima i razini svijesti o diskriminaciji i pojavnim oblicima diskriminacije, 2016., Zagreb, Pučki pravobranitelj, dostupno na <http://ombudsman.hr/hr/dis/publikacije/send/60-publikacije/1031-istraživanje-o-stavovima-i-razini-svijesti-o-diskriminaciji-i-pojavnim-oblicima-diskriminacije-2016>
- Godišnje izvješće pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2019. godinu
- Paralelni izvještaj prigodom pregleda inicijalnog izvješća Vlade RH pred UN-ovim Odborom za prava osoba s invaliditetom
- Labour Market Integration of Third Country Nationals in EU Member States, EK, veljača 2019., dostupno na ec.europa.eu/homeaffairs/sites/homeaffairs/files/00_eu_labour_market_integration_final_en.pdf
- Croatia – Hidden (human) faces of European Union’s Dublin regulation from a health perspective, Medecins du monde Belggique, with support of Unicef Office for Croatia, 2018.
- A Long Way to go to LGBTI Equality, Agencija za temeljna ljudska prava, 2020., dostupno na <https://fra.europa.eu/en/publications/2020/eu-lgbti-survey-results>
- Akcijski plan za integraciju osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita za razdoblje od 2017. do 2019., Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, Vlada RH
- Health-related issues in the case-law of the European Court of Human Rights https://www.echr.coe.int/Documents/Research_report_health.pdf
- M. Krizmanić, D. Brunac: Kvalitativna analiza svjedočanstava pacijentica o ginekološkom nasilju #prekinimošutnju, Roda, 2018.
- Opći komentar broj 14, Odbor za gospodarska, socijalna i kulturna prava, https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=E%2fC.12%2f2000%2f4&Lang=en
- A Committee on the Elimination of Racial Discrimination, Communication No. 56/2014, Opinion adopted by the Committee at its eighty-eighth session, <http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhshdLsKFaouJfHOHP6Cm6a1kwlmuEKvfkvRXfNmiXYHZUQlb7zEq3B28LDRG1j2XuUHqXXlzyebDdLmho5jqNERCRMghWpe14kCSKOH56UmnIM9PCk6K6xiEStzsGF3LBE-3ArqJl278yazDqYzobdnc%3d>
- Committee on the Elimination of Racial Discrimination, Communication No. 51/2012, Opinion adopted by the Committee at its eighty-sixth session, https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CERD/C/86/D/51/2012&Lang=en
- Human Rights Committee, Communication No. 2134/2012, Views adopted by the Committee at its 114th session (29 June–24 July 2015), https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CCPR/C/114/D/2134/2012&Lang=en
- Human Rights Committee, Communications Nos. 1853/2008 and 1854/2008, <http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d/PPRiCAqhKb7yhspbtFNxTkgvXTPJWIZn-3vI5YcfID58hKzQF8VsWeXCvfRMVsOjmassgKJuCVw1ftiyYi205U9ffX5MS3XGvWX4GdmqKvtn7ou-7M4Yv+rqjBYZMEYhSq+px2kGtEr8bstBa4u3ui0bg43MMzR3pquEU=>
- Joint Press Statement by Special Rapporteur on adequate housing as a component of the right to an adequate standard of living and to right to non-discrimination in this context, and Special Rapporteur on the human right to safe drinking water and sanitation Visit to city of Detroit (United States of America) 18–20 October 2014, <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=15188&LangID=E>
- Report of the Special Rapporteur on the right of everyone to the enjoyment of the highest attainable standard of physical and mental health on his visit to Croatia https://ap.ohchr.org/documents/dpage_e.aspx?si=A/HRC/35/21/Add.2
- Mandates of the Special Rapporteur on the right of everyone to the enjoyment of the highest attainable standard of physical and mental health; the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences; and the Working Group on the issue of discrimination against women in law and in practice, <https://spcommreports.ohchr.org/TMResultsBase/DownloadPublicCommunicationFile?gld=24335>
- Mandates of the Special Rapporteur on the rights of persons with disabilities; the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions; the Special Rapporteur on the right of everyone to the enjoyment of the highest attainable standard of physical and mental health; the Special Rapporteur on adequate housing as a component of the right to an adequate standard of living, and on the right to non-discrimination in this context; and the Independent Expert on the enjoyment of all human rights by older rights, <https://spcommreports.ohchr.org/TMResultsBase/DownloadPublicCommunicationFile?gld=25331>
- A human rights-based approach to mistreatment and violence against women in reproductive health services with a focus on childbirth and obstetric violence https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/74/137

ZAHVALE

Zahvaljujemo *Centru za kulturu dijaloga*, *Centru za mirovne studije* te *Isusovačkoj službi za izbjeglice* na ustupljenim fotografijama i doprinosu u opisima primjera dobre prakse.

O AUTORICAMA

Dijana Kesonja diplomirala je pravo na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Rijeci. Titulu sveučilišne specijalistice za ljudska prava stekla je na istom fakultetu sa završnom temom „Govor mržnje u Republici Hrvatskoj i Europskoj uniji“. Od 2003. godine radila je kao samostalna odvjetnica te je, između ostalog, zastupala stranke u antidiskriminacijskim postupcima i u područjima zaštite ljudskih prava, u sudskim postupcima pred nacionalnim i Europskim sudom za ljudska prava. Od 2014. godine radi kao savjetnica za pravne poslove i strateško parničenje u instituciji Pučkog pravobranitelja.

Tatjana Vlašić diplomirala je etnologiju i anglistiku na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, a MA iz područja demokracije i ljudskih prava stekla je na Sveučilištu u Sarajevu i Sveučilištu u Bologni na temi zaštite prava nacionalnih manjina u Makedoniji. Niz godina predaje na Mirovnim studijima te je predavačica Državne škole za javnu upravu. Od 2015. radi kao savjetnica za promicanje ljudskih prava, suradnju i odnose s javnošću u instituciji Pučkog pravobranitelja.

